

T.C.

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ZORBALIK TACİZ SALDIRGANLIĞA MARUZİYET ÖLÇEĞİNİN
TÜRKÇE'YE ADAPTASYONU VE SOSYAL MEDYA
BAĞIMLILIĞI İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

MUSTAFA SAİD ÇELİK

GAZİANTEP-2021

T.C.

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ZORBALIK TACİZ SALDIRGANLIĞA MARUZİYET ÖLÇEĞİNİN
TÜRKÇE'YE ADAPTASYONU VE SOSYAL MEDYA
BAĞIMLILIĞI İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

MUSTAFA SAİD ÇELİK

TEZ DANIŞMANI

DR.ÖĞR. ÜYESİ MEHMET DİNÇ

GAZİANTEP-2021

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Zorbalık Taciz Saldıranglığa Maruziyet Ölçeğinin Türkçe’ye Adaptasyonu Ve Sosyal Medya Bağımlılığı İle İlişkisi**” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

13/04/2021

Mustafa Said ÇELİK

ÖNSÖZ

Tez hocam olmasının ayrıcalığını hissettiğim, lisans hayatıma ve Klinik Psikoloji eğitimime çok önemli katkı sağlayan, önemli geri bildirimleri ile her daim yanımda olan, araştırmanın her aşamasında bana engin bilgisi ve tüm sabrı ile rehberlik eden, örnek aldığım tez danışmanım Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Dinç'e birlikte araştırma yapmanın gururunu yaşattığı için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Tez sürecimde kendisinden öğrendiğim ve akademik gelişimime katkı sağladığı her şey için kendisine minnettarım.

Değerli geri bildirimleriyle bu çalışmaya katkı sağlayan tez jüri üyeleri Prof. Dr. Osman Tolga Arıçak ve Dr.Öğr.Üyesi Zeliha Babayiğit'e teşekkür ediyorum.

Veri toplama sürecimi ve tez sürecimde karşılaştığım zorlukları aşmamı kolaylaştıran, bu süreçte beni motive eden arkadaşlarım Mehmet, Merve, Ali, Kenan, Ozan, tezi bitirmem için ofisini benimle paylaşan Zeki'ye, her zaman görüştüğüm dostarım ve beni destekleyen tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu süreçte beni her zaman motive eden, bilgi ve deneyimlerini paylaşan, tezimde çok büyük katkısı olan sevgili arkadaşım Klinik Psikolog Ahmet Burak Gürsoy'a desteklerinden ötürü çok teşekkür ederim.

Son olarak bugünlere gelmemde esas pay sahibi olan, beni her zaman motive eden, her zaman güvenen ve her durumda yanımda olan, her daim doğruyla birlikte desteklerini gösterdikleri için ve en önemlisi varlıklarıyla güç verdikleri için Annem Zuhâl Çelik ve Babam Salih Çelik'e çok teşekkür ederim.

ÖZET

Bu araştırmada Hall (2016) tarafından geliştirilmiş olan bir mağduriyet ölçeğinin Türkçe'ye adaptasyonu ve sosyal medya bağımlılığı ile ilişkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma 2020-2021 eğitim öğretim yılı, Gaziantep ilinde 461 ortaokul öğrencisine Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği uygulanması ve diğer aşamada 965 ortaokul öğrencisine Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği ve Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeklerinin uygulanması ile yapılmıştır. İkinci aşamada zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı ilişkisi incelenirken aynı zamanda çeşitli demografik değişkenlerle olan ilişkileri ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; mağduriyet ölçeğinin Türkçe'ye adaptasyonu yapılmış olup, geçerlik ve güvenilirlik düzeylerinin beklenen sınırlar içinde çıktığı saptanmıştır. Aynı zamanda mağduriyet türlerinin sosyal medya bağımlılığını etkilediği saptanmıştır. Kullanılan ölçekler arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki bulunmaktadır. Elde edilen bulgular, literatürde yer alan verilere dayalı olarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, sosyal zorbalık, mülkiyet zorbalığı, siber zorbalık, cinsel zorbalık, sosyal medya bağımlılığı, ortaokul

ABSTRACT

This study, the question of whether exposure to bullying is related to social media addiction was investigated using a victimization scale developed by Hall (2016) and adapted to Turkish. The study has been conducted by applying the Bullying, Harassment, and Aggression Receipt Measure to 461 secondary school students in Gaziantep Province and the Bullying, Harassment, and Aggression Receipt Measure and Social Media Addiction Scale for Adolescents to 965 secondary school students. While studying the relationship between victimization and social media addiction at the second step, their relationships with various demographic variables have also been handled. According to the findings of the study, the victimization measure was adapted to Turkish and validity and reliability levels were found to be high. It was also found that types of victimization affected the social media addiction. There is a positive and significant relationship between the scales used. The findings were discussed based on the data present in the literature.

Keywords: Physical bullying, verbal bullying, social bullying, property bullying, cyber bullying, sexual bullying, social media addiction, secondary school

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
İKİNCİ BÖLÜM	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Zorbalık Kavramı.....	5
2.1.1. Zorbalığın Nedenleri	6
2.1.2. Zorbalığın Sonuçları	6
2.1.3. Zorba ve Mağdur	7
2.1.4. Zorbalık Türleri	10
2.1.5. Zorbalık ile İlgili Çalışmalar	11
2.1.6. Zorbalık ile İlgili Mevcut Ölçüm Araçları	13
2.2.1. Sosyal Medya ve Sosyal Ağlar	14
2.2.2. Sosyal Medyanın Özellikleri	15
2.2.2. Sosyal Medya Bağımlılığı Tanımı ve Önemi	15
2.2.3. Sosyal Medya Bağımlılığının Etiyolojisi	16
2.2.4. Sosyal Medya Bağımlılığının Epidemiyolojisi	17
2.2.5. Sosyal Medya Bağımlılığının Nedenleri	18
2.2.5. Sosyal Medya Bağımlılığının Sonuçları.....	18
2.2.6. Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığı.....	19
2.2.6. Sosyal Medya Bağımlılığı ile İlgili Çalışmalar	19
2.3. Zorbalık ve Sosyal Medya Bağımlılığı ile İlgili Çalışmalar.....	22
2.4. Zorbalık ve Zorbalığa Maruz Kalma Sonucunda Bireylerde İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı.....	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	26
YÖNTEM	26

3.1. Araştırmanın Deseni.....	26
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	26
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	27
3.4. Veri Toplama Araçları.....	27
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	27
3.4.2. Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği	27
3.4.3. Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği	29
3.4.4. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği ERGEN FORMU	29
3.5. İşlem.....	30
3.5.1. Bullyharm Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması süreci	30
3.5.1.1. Dilsel Geçerlilik.....	30
3.5.1.2. Çeviri eş değeri.....	31
3.5.1.3. Ölçüt Geçerliliği	32
3.5.1.4. Yapı Geçerliliği	32
3.5.1.5. Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	32
3.5.1.6. Güvenilirlik Analizleri.....	32
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	34
BULGULAR.....	34
4.1. Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışmalarına Dair Bulgular	34
4.1.1. Dilsel Eşdeğerlik Analizi.....	34
4.1.2. Güvenilirlik Analizi.....	37
4.1.3. Geçerlilik Analizi	38
4.1.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	38
4.2. Frekans Dağılımları.....	42
4.2.1. ANOVA Testleri ve T-Testi	45
4.2.2. Katılımcılar yaş düzeyine göre zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılığı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?.....	46
4.2.3. Katılımcıların anne eğitim düzeyine göre maruz kalınan zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılığı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?.....	53
4.2.4. Katılımcıların baba eğitim düzeyine göre maruz kalınan zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılığı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?.....	60
4.2.5. Katılımcıların aile gelir düzeyine göre maruz kalınan zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılığı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?.....	67
4.3. Cinsiyete göre maruz kalınan zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?.....	74

4.4. Katılımcılarda zorbalığa maruziyet puanları sosyal medya bağımlılığını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?.....	75
4.5. Regresyon Analizi	76
BEŞİNCİ BÖLÜM	79
TARTIŞMA	79
5.1. Zorbalık, Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği ile ilgili tartışma.....	79
5.1.1. Cinsiyete, yaşa, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve gelir düzeyine göre ZTSMÖ ve EİSMBÖ düzeyleri farklılaşmakta mıdır?	80
5.1.2. Ortaokul öğrencilerinde zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı arasında bir ilişki var mıdır?.....	82
ALTINCI BÖLÜM	83
SONUÇ VE ÖNERİLER	83
6.1. Sonuçlar.....	83
6.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler	83
KAYNAKÇA	85
EKLER	100

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği 15 gün ara ile uygulanan türkçe ve ingilizce formlar arasındaki dilsel eşdeğerlik tablosu

Tablo 2. Zorbalığa maruziyet alt boyutlarına ilişkin test – tekrar test sonuçları

Tablo 3. Zorbalığa maruziyet alt boyutları arasında Pearson korelasyon analizi

Tablo 4. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu- Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçekleri Benzer Ölçekler Geçerliği

Tablo 5. Zorbalığa maruziyet ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizi

Tablo 6. DFA uyum iyiliği değer aralıkları

Tablo 7. Zorbalığa Maruziyet ölçeği uyum iyiliği değerleri

Tablo 8. Demografik Değişkenlere Ait Çarpıklık ve Basıklık Tablosu

Tablo 9. Zorbalık taciz saldırganlığa maruziyet ölçeğine ait çarpıklık ve basıklık tablosu

Tablo 10. Katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf, okul, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve gelir düzeyi özelliklerine göre sayıları ve yüzdelik dağılımları

Tablo 11. Yaş gruplarına göre fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 12. Fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 13. Yaş gruplarına göre sözel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 14. Sözel zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 15. Yaş gruplarına göre sosyal zorbalığa maruziyet alt boyut betimsel istatistik tablosu

Tablo 16. Sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 17. Yaş gruplarına göre siber zorbalığa maruziyet alt boyut betimsel istatistik tablosu

Tablo 18. Siber zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 19. Yaş gruplarına göre mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyut betimsel istatistik tablosu

Tablo 20. Mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 21. Yaş gruplarına göre cinsel zorbalığa maruziyet alt boyut betimsel istatistik tablosu

Tablo 22. Cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 23. Yaş gruplarına göre sosyal medya bağımlılığı betimsel istatistik tablosu

Tablo 24. Sosyal medya bağımlılığının yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 25. Anne eğitim durumuna göre fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 26. Fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 27. Anne eğitim durumuna göre sözel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 28. Sözel zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 29. Anne eğitim durumuna göre sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 30. Sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 31. Anne eğitim durumuna göre siber zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 32. Siber zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 33. Anne eğitim durumuna göre mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 34. Mülkiyet zorbalığına Maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 35. Anne eğitim durumuna göre cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 36. Cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 37. Anne eğitim düzeyine göre sosyal medya bağımlılığı betimsel istatistik tablosu

Tablo 38. Sosyal medya bağımlılığının anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 39. Baba eğitim düzeyine göre fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 40. Fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 41. Baba eğitim düzeyine göre sözel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 42. Sözel zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 43. Baba eğitim düzeyine göre sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 44. Sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 45. Baba eğitim düzeyine göre siber zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 46. Siber zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 47. Baba eğitim düzeyine göre mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 48. Mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 49. Baba eğitim düzeyine göre cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 50. Cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 51. Baba eğitim düzeyine göre sosyal medya bağımlılığı betimsel istatistik tablosu

Tablo 52. Sosyal medya bağımlılığının baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Tablo 53. Gelir düzeyine göre fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

Tablo 54. Fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

- Tablo 55.** Gelir düzeyine göre sözel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu
- Tablo 56.** Sözel zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi
- Tablo 57.** Gelir düzeyine göre sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu
- Tablo 58.** Sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi
- Tablo 59.** Gelir düzeyine göre siber zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu
- Tablo 60.** Siber zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi
- Tablo 61.** Gelir düzeyine göre mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu
- Tablo 62.** Mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi
- Tablo 63.** Gelir düzeyine göre cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu
- Tablo 64.** Cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi
- Tablo 65.** Gelir düzeyine göre sosyal medya bağımlılığı betimsel istatistik tablosu
- Tablo 66.** Sosyal medya bağımlılığı alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi
- Tablo 67.** Cinsiyet T Testi Sonuçları
- Tablo 68.** Korelasyon Tablosu
- Tablo 69.** Model Özeti
- Tablo 70.** ANOVA Testi
- Tablo 71.** Katsayılar Tablosu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli

Şekil 2: Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları

KISALTMALAR LİSTESİ

ZTSM : Zorbalık Taciz Saldırғанlığа Maruziyet Ölçeği

ESMBÖ : Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği

AZBÖ : Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Zorbalık ergenler arasında çok yaygın olan ve sürekli olarak karşılaşılan problemlerden birisidir. Bir tür saldırgan davranış olan zorbalık, akademisyenler tarafından akran zorbalığı veya okul zorbalığı şeklinde de tanımlanmaktadır (Olweus, 1994; Rigby, 2007). Zorbalık kavramını literatüre kazandıran Olweus (1994) tarafından zorbalık, “bir öğrencinin bir ya da daha fazla öğrenci tarafından devamlı olarak hoş gitmeyen davranışlara maruz kalması olarak tanımlanmış ve bu davranışları, fiziksel temas, jest ve mimikler, söylenti yayma ve gruptan dışlama” şeklinde tanımlanmaktadır.

Bir saldırgan davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için gerekli üç koşul olmalıdır. Bu koşullar davranışın karşıdakine zarar verme amacı taşıması, davranışın tekrarlanması ve kişiler arasında bir güç dengesizliğinin olmasıdır (Olweus, 1994). Zorbalık davranışından zorbalığa maruz kalan kişi kadar, zorba ve izleyiciler de olumsuz etkilenmektedir. Bu bağlamda, zorbalığın nedenleri ve sonuçlarına ilişkin çalışmalar akademisyenler tarafından oldukça ilgi görmüştür (Farrington, 1993; Olweus, 1993; Rigby, 2007).

Zorbalığa maruz kalan kişiler literatürde kurban veya mağdur şeklinde nitelendirilmektedir. Zorbalığın bu kişiler üzerinde yaptığı etkiyi araştırmaya yönelik çalışmalar sonucunda kurbanların genellikle daha kaygılı ve öz güveni düşük kişiler olduğu (Olweus, 1997), kendilerini başarısız, aptal, mahcup ve cazibesiz olarak nitelendirdikleri (Marano, 1995) sonucuna ulaşılmıştır. Bu kişiler genellikle daha az sayıda arkadaşına sahip olup, okula gitme konusunda isteksiz davranmaktadır (Rigby, 2007).

Zorbalık davranışından olumsuz etkilenen diğer bir grubu izleyiciler, farklı bir ifade ile zorbalığa maruz kalmayan ancak bu duruma şahit olan kişiler oluşturmaktadır. Akademik çalışmalar izleyici konumunda bulunan kişilerin bu durumdan dolayı eğlenme, üzülme, öfkelenme veya hiçbir şey yapamamaları nedeni ile kendilerini suçlu hissetme gibi duygular yaşadığını göstermektedir (Rigby, 2007). Liepe-Levinson ve Levinson (2005) tarafından yapılan farklı bir çalışmada ise izleyicilerin kendilerine olan öz-saygılarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak, zorbalık davranışının zorbalık yapan kişi üzerindeki etkilerine yönelik çalışmalar incelendiğinde, bu kişilerin de olumsuz etkilendiği görülmektedir. Örneğin,

zorbalar arasında alkol ve madde bağımlılığı görülme olasılığı oldukça yüksektir (Kaltiala-Heion ve ark., 2000). Benzer şekilde, Greenbaum ve ark. (1989) tarafından yapılan araştırma sonuçları da zorbalık davranışında bulunan kişilerin otuz yaşından önce ciddi sabıka kaydı bulunma olasılığının diğer bireylere göre beş kat daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Zorbalık davranışının zorbalığı yapan, zorbalığa maruz kalan ve izleyici konumundaki diğer bireyler üzerindeki bu olumsuz etkileri nedeni ile, literatürde zorbalık davranışı için bir ölçüm aracı geliştirmeye yönelik birçok çalışma bulunduğu görülmektedir (Hall, 2016). 2000’li yıllardan önce yapılan çalışmalarda zorbalığın dört farklı başlık altında toplandığı görülmektedir. Örneğin, Pace (2001) tarafından psikolojik zorbalık, sözel zorbalık ve fiziksel zorbalık olmak üzere üç farklı boyut tanımlanmıştır. Diğer taraftan, Elliot (1997) tarafından zorbalık fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, psikolojik zorbalık ve cinsel zorbalık şeklinde dört başlık altında sınıflandırılmıştır. Beale ve Scott (2001) tarafından ise fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, ilişkisel zorbalık ve tepkisel zorbalık olmak üzere dört farklı başlık tanımlanmıştır. Ancak, zorbalık kavramının gelişen teknolojilere bağlı olarak değişiyor olması nedeni ile kapsamı sürekli olarak değişmekte, siber zorbalık veya sanal zorbalık olarak adlandırılan yeni zorbalık türleri tanımlanmaktadır. Bu durum mevcut ölçüm araçlarının güncellenmesi ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

Hall (2016) tarafından yapılan araştırma sonucunda zorbalık ile ilgili ölçeklerin bir çoğunda cinsel zorbalık ve siber zorbalık ile ilgili hususların yer almadığı, diğer taraftan ölçek geliştirme sürecinin en önemli basamaklarından olan içsel tutarlılık veya güvenilirlik çalışmalarının yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Hamburger ve ark., 2011). Yazar, özellikle ilkökul ve ortaokul çağındaki ergenler için anlaşılabilir ve fiziksel, sözel, psikolojik, cinsel ve siber zorbalık alt boyutlarını kapsayan yeni bir ölçek geliştirilmiştir.

Bu bağlamda, bu tez çalışmasının ilk amacı Hall (2016) tarafından geliştirilen mağduriyet ölçeğinin Türkçe’ye çevrilmesi ve geçerlilik güvenilirlik çalışmasının yapılması olarak belirlenmiştir. Zorbalığa maruz kalmanın tüm boyutlarını kapsayan ve özellikle ilkökul ve ortaokul döneminde bulunan ergenler tarafından kolay anlaşılabilir bir ölçeğin kullanılmasının zorbalık ile ilgili olarak yapılacak çalışmaların doğruluğunu, dolaylı olarak da okullarda zorbalığın önlenmesine yönelik olarak alınabilecek tedbirlerin etkinliğini pozitif yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, internetin giderek yaygınlaşması ve insanların sosyal medya platformlarına olan ilgilerinin artması sosyal medya bağımlılığı kavramının ortaya çıkmasına

neden olmuştur. Sosyal medyanın hayatın her alanında kullanıma uygun olması (Köseoğlu ve Al, 2013: 110), kişiler arası iletişimi kolaylaştırması (Hajli, 2013: 388) ve toplumdaki sosyal ilişkileri sürdürülebilir hale getirmesi (Göker ve Keskin, 2015: 864) gibi nedenler ile insanların ilgisini çekmekte ve bu platformlarda geçirilen süreler giderek artmaktadır.

Sosyal medya platformlarında fazla vakit geçirilmesi bazı insanların günlük yaşam ile ilgili sorumluluklarını yerine getirememesine neden olmaktadır (Xu ve Tan, 2012). İlgili literatür incelendiğinde, sosyal medya bağımlılığı bulunan kişilerde alkol ve sigara bağımlılığına benzer etkiler olduğu (Andreassen, 2012) hatta sosyal medya bağımlılığından kurtulmanın alkol ve sigara bağımlılığından kurtulmaktan daha zor olduğu sonucuna ulaşılan çalışmalar bulunduğu görülmektedir (Gürültü, 2016: 32).

Sosyal medya bağımlılığı, özellikle internet ve akıllı telefonları hayatımızın içinde bulunduğu dönemde doğan ve yetişen çocuklar için önemli ve önlem alınması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimlik geliştirme sürecinde bulunan ergenler bu dönemde bazı içsel çatışmalar yaşamakta ve arayış içine girmektedir. Bu durum da onları zararlı maddelere bağlanma açısından daha kırılgan bir hale getirmektedir. Sosyal medya ortamında ebeveyn baskısını veya otoriteyi hissetmeyen ergenler daha özgür davranabildiğinden, ergenlerde sosyal medya bağımlılığının gelişmesi olası bir durumdur (Savcı ve ark., 2018).

Sosyal medya bağımlılığının neden ve sonuçlarına ilişkin çalışmalar ile sosyal medya bağımlılığının diğer kavramlar ile ilişkisine yönelik çalışmalar incelendiğinde, büyük çoğunluğunun lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yapıldığı görülmektedir (Örn. Turnalar Kurtaran, 2008; Duman, 2008; Bostancı, 2010; Ergenç, 2011; Hazar, 2011; Akbulut ve Yılmazel, 2011; Koçak, 2012; Tutgun Ünal, 2015; Çelik, 2017). İnternet ve sosyal medya kullanım yaşının giderek düştüğü dikkate alındığında bu çalışmaların ilköğretim çağındaki öğrencileri de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın ikinci amacı, ilköğretim öğrencilerinde zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

İlave olarak, hem geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan zorbalık düzeyinin hem de sosyal medya bağımlılığının ilköğretim öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmadığı analiz edilecektir. Bu bağlamda cevap aranılan araştırma soruları aşağıda olduğu gibi belirlenmiştir;

- Ortaokul öğrencilerinde zorbalığa maruz kalma ile sosyal medya bağımlılığı arasında bir ilişki var mıdır?
- Ortaokul öğrencilerinde zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerin yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, gelir vb. değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?
- Ortaokul öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı öğrencilerin yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, gelir vb. değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Zorbalık Kavramı

Zorbalık kişiler arasında çatışma, fiziksel güç ya da yaş farkından kaynaklı güç dengesizliğinden kaynaklı bir durumdur. Farklı bir ifade ile kişilerin birbirlerine karşı şiddet uygulamasıdır. Zorbalığın okullarda görülen türü genellikle akran zorbalığı olarak tanımlanmakta olup, literatüre Dan Olweus (1993) tarafından kazandırılmıştır. Zorbalık kavramı, Olweus (1993: 10) tarafından “bir ya da daha fazla öğrencinin başka birine sürekli olumsuz davranışlarda bulunması” şeklinde tanımlanmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde zorbalık ile ilgili farklı tanımlamalar olduğu görülmektedir. Örneğin Besag (1989: 14) tarafından “güçlü olan kişilerin, çıkar sağlamak ya da haz almak amacıyla zorbalığa karşı koyacak durumda olmayan bireylere fiziksel, sosyal, psikolojik ya da sözel yolla devamlı olarak üzücü ve acı veren saldırılarda bulunması” şeklinde tanımlanmaktadır. Farklı bir tanımında, Sharp ve Smith (1994) tarafından kısaca “gücün sistematik olarak kötüye kullanımı” şeklinde ifade edilmiştir.

Ribgy (2002: 51) tarafından “zarar verme isteği, incitici davranış, güç dengesizliği, süreklilik, orantısız güç kullanımı, zorbanın duyduğu haz ve mağdurun baskı altında olma duygusu” şeklinde daha geniş bir tanımlama yapılmıştır. Kavram, Karaman-Kepençi ve Çankır (2003) tarafından ise “kendini koruyamayacak durumda olan kişiye yapılan fiziksel ya da psikolojik sonuçları barındıran, tekrarlı bir şiddet türü” şeklinde tanımlanmıştır.

Olweus ve ark. (1999) tarafından yapılan çalışmada bir davranışın zorbalık kapsamında değerlendirilebilmesi için üç kriter tanımlanmıştır. Bu kriterler;

- Zarar verme davranışında kasıt bulunması,
- Zarar verme davranışının sürekli olması,
- Zorbalık davranışında bulunan kişi ile buna maruz kalan kişi arasında hem psikolojik hem de fiziksel bir güç dengesizliği bulunmasıdır.

Zorbalık kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde özellikle okul zorbalığı veya akran zorbalığı kavramları üzerinde durulduğu görülmektedir. Okul zorbalığı kavramı, Pişkin

(2002) tarafından “bir ya da daha fazla öğrencinin kendilerinden oldukça güçsüz öğrencileri kasıtlı ve yineleyici şekilde sürekli rahatsız etmesi ile sonuçlanan, zorbalığa uğrayan mağdurun ise kendini koruyamayacak güçsüzlükte olduğu bir durum” şeklinde tanımlanmaktadır.

2.1.1. Zorbalığın Nedenleri

Zorbalık kavramını literatüre kazandıran ve zorbalığın neden ve sonuçlarına ilişkin birçok farklı çalışma yapan Olweus (1994) tarafından, zorbaların genel olarak güç ve hakimiyete ihtiyaç duyan, başkalarını kontrol altında tutmak ve onlara baskı yapmaktan hoşlanan kişiler olduğunu ifade etmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, erkek öğrenciler arasında daha yaygın olduğu görülen zorbalık davranışında genellikle diğer insanlar üzerinde hakimiyet kurmak ve bunu sürdürmek için saldırganlık kullanılmaktadır (Pellegrini ve Long, 2002).

Diğer taraftan, literatürde zorbalığın dürtüsel nedenlere bağlı olabileceği veya öğrenme sonucu ve uyarana bir tepki olarak ortaya çıkabileceği de ön plana çıkan nedenler arasındadır (Stewart, 2007). Bazı araştırmalar ise zorbalık davranışının aile içi şiddet veya aile ile ilgili diğer hususlardan kaynaklanabileceği yaklaşımı üzerinde durmaktadır (Baldry, 2003).

2.1.2. Zorbalığın Sonuçları

Zorbalık davranışının mağdur veya kurban için olumsuz sonuçları olduğu gibi zorba ve herhangi bir olaya dahil olmayan izleyiciler için de olumsuz sonuçları olduğu görülmektedir. Bu olumsuz sonuçlar fiziksel olabildiği gibi, sosyal veya zihinsel de olabilmektedir (Pepler, 2006).

Örneğin, Greenbaum ve ark. (1989) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda çocukluk döneminde zorbalık davranışında bulunan kişilerin 30 yaşına kadar bir sabıka kaydı olması ihtimalinin diğer bireylere göre beş kat daha fazla olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, Kaltiala-Heion tarafından yapılan farklı bir çalışmada, zorba-kurbanlar arasında anksiyete, depresyon ve diğer pskosomatik belirtiler görülürken, zorbalar arasında en çok alkol ve madde bağımlılığının görüldüğü saptanmıştır.

Mağdurlar ise genellikle zorbalığın gerçekleştiği çevreyi endişe verici olarak tanımladıklarından (Pişkin, 2002), zorbalık davranışı mağdurlar üzerinde okuldan kaçma,

kendini korumak için okula silah getirme veya akademik başarıda düşüş gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Son olarak, izleyici konumunda bulunan öğrenciler de zorbalık davranışından olumsuz şekilde etkilenmektedir. Örneğin, bu öğrenciler herhangi bir zorbalık davranışına şahit olduklarında kendilerini güvende hissetmediklerinden, sürekli olarak tetikte bulunmakta ve çevresinde gelişen olaylar nedeni ile genellikle mutsuzluk, korku, endişe ve ümitsizlik gibi olumsuz duygular yaşamaktadır (Güner, 2009).

2.1.3. Zorba ve Mağdur

Kendisinden fiziksel veya psikolojik olarak daha güçsüz kişilere kasıtlı ve sürekli şekilde rahatsızlık veren kişi ya da gruplar zorba olarak nitelendirilirken, bu tür zorbaca söz ve eylemlere maruz kalan kişi veya gruplar mağdur olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2003). Bu bölümde zorba ve mağdur olarak tanımlanan kişilerin özellikleri ilgili literatür ışığında ele alınmıştır.

2.1.3.1. Zorba ve Zorbanın Özellikleri

Kendilerinden psikolojik veya fiziksel açıdan daha güçsüz olan arkadaşlarına kasıtlı ve sürekli şekilde rahatsızlık vermeye yönelik davranışlarda bulunan kişi veya gruplar “zorba” olarak nitelendirilmektedir (Yıldırım, 2003). İlgili literatür incelendiğinde zorbaca davranışlar sergileyen kişilerin genellikle dürtüsel ve saldırgan kişilik yapısına sahip oldukları görülmektedir.

Diğer akranları ile karşılaştırıldığında zorba davranışlara eğilimli kişilerin empati yeteneği daha düşük olup, genellikle sert görünme ihtiyacı duydukları ve diğer insanların duygularını önemsemedikleri görülmektedir (Kıldiran, 2019). Sosyal yönleri zayıf olan bu kişiler kendilerinden büyüklere karşı da saldırgan tutumlar sergilemekte olup, genellikle kurallara karşı çıkmaktadır (Ayas, 2007).

Zorbalığın nedenlerini belirlemeye yönelik akademik çalışmalar incelendiğinde, genellikle aile desteğinden yoksun olan, aile içinde fiziksel cezanın kullanıldığı ailelerde yetişen ve aile sıcaklığından mahrum bırakılan kişilerin zorbaca davranışları sergilemeye daha fazla eğilimli oldukları görülmektedir (Koç, 2007).

Zorba kişilerin özellikleri Koç (2006, s.44) tarafından şu şekilde sıralanmıştır;

- *“Fiziksel olarak güçlü ve saldırganca davranırlar.*
- *Şiddete kolaylıkla başvurlar.*
- *Kendilerine güvenleri düşük olduğu gibi iletişimleri de zayıftır ya da kendilerine güvenleri ve iletişim becerileri çok yüksektir.*
- *Aile içi iletişim çok yoktur. Bu sebeple ev dışında zaman geçirirler.*
- *Otorite kişisi ile problem yaşadıklarında kurtulmayı bilirler.*
- *Özellikle erkekler kolaylıkla “maço” lakabını alır ve böylece beklenen toplumsal baskıları ve gücü elde etmiş olurlar.*
- *Genellikle kaygı seviyeleri düşüktür.*
- *Kendilerini sert, başarılı ve becerikli olarak algırlarlar.*
- *Benlik algıları güce dayalıdır.*
- *Bağımsız hareket edebilirler.*
- *Yalana başvurmaları sıktır.*
- *Ahlaki değerleri gelişmemiştir.*
- *Dikkat çekmek isterler ve umursamazdırlar.*
- *Empati becerisi düşüktür.*
- *Acı çektirmekten hoşlanırlar.*
- *Kendi çıkarları için diğer insanları kullanırlar.*
- *Zorbaca davranışta buldukları kurbanın durumu hak ettiğini düşünürler.*
- *Kurban olarak kendilerinden daha güçsüz, küçük, arkadaşı olmayan kişileri seçerler.”*

2.1.3.2. Mağdur ve Mağdurun Özellikleri

Kendisinden daha güçlü olan kişilerin zorbaca davranışlarına, söz ve eylemlerine maruz kalan kişi veya gruplar kurban veya mağdur olarak nitelendirilmektedir (Yıldırım, 2003). İlgili literatür incelendiğinde, mağdur kişilerin genellikle kaygılı, özgüveni düşük, çekingen ve ürkek kişiler olduğu görülmektedir. Genellikle daha az arkadaşına sahip olan bu kişiler sosyal olarak dışlanmış hissetmektedir. Mağdur veya kurbanların çoğunlukla aşırı koruyucu ailelerde yetişen bireyler olduğu da araştırma bulguları arasında dikkat çeken hususlardandır (Kıldırın, 2019).

Yapılan bir çalışmada 12-16 yaş arasında zorbalığa uğramış erkek çocuklar incelenmiş ve bu çocukların 20’li yaşlarda kendi yaş gruplarından daha depresif ve özsaygılarının yetersiz olduğu gözlenmiştir (Alıkaşifoğlu, 2007).

Sanal zorbalığa maruz kalma bireyleri olumsuz şekilde etkilemektedir. Sanal zorbalığa mağruz kalan ergenlerin ileri zamanlarda psikososyal gelişimi ve akademik

başarısında olumsuz etkiler olduğu savunulmaktadır(Beran ve Li, 2007). Şahin, Aydın ve Sarı (2012) da, özellikle akranlardan gelen sanal zorbaca davranışların ergenlerin bireysel, sosyal, duygusal ve psikolojik gelişimine zarar verdiğini söylemektedirler. Siber zorbalığa maruz kalan kız çocuklarının % 30'unun üzüldüğünü, % 35'inin sinirlendiğini ve % 41'inin siber zorbalıktan dolayı hayal kırıklıkları yaşadıklarını gözlemlemişlerdir (Burgess-Proctor ve diğerleri, 2010). Zorbalık yapanların aksine, siber zorbalık yapmayan ve zorbalığa maruz kalmayanlar, siber zorba ve siber mağdurlara göre daha az psikiyatrik belirti gösterdiği görülmektedir (Arıca, 2009). Hinduja ve Patchin (2008) da bu bulgulara paralel olarak, sanal mağduriyetin stres yaratıcı yaşam koşullarının da etkisiyle bireylerin intihar etmesine yol açabileceğini savunmaktadır. Ayas (2014) tarafından yapılan diğer bir çalışmada siber zorbalığa maruz kalma düzeyi ile depresyon ve anksiyete arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu belirtmiştir.

Zorbalığa uğramış öğrencilerin diğer öğrencilere kıyasla daha fazla rahatsızlık belirtileri gösterdikleri, özgüvenlerinin düşük, sosyal ilişkilerinin bozulduğu veya kurmakta zorluk çektikleri ve okul başarılarının daha düşük olduğu görülmektedir (Çınkır, 2006). Bu bilgilere paralel olarak zorbalığın sebep olduğu olumsuzluklardan bir başkası da okul fobisidir (Pişkin, 2002). Zorbalığa maruz kalmış bireyler, dikkatlerini derslerden ziyade, zorbaların hedeflerinden nasıl kurtulacakları konusuna yönelttikleri için akademik başarı düşüş göstermektedir (Whitted ve Dupper, 2005).

Zorbalığa maruz kalan bireyler genellikle zorbalıkla nasıl mücadele edeceğini, çevresinden, ailesinden veya öğretmenlerinden nasıl yardım isteyeceğini bilmemektedir. Zorbalığa karşı kendisini savunmasız ve tek başına hisseden öğrencilerin tükenmişlik duygularının arttığı, olumsuz yönde duygudurumları yaşadığı, depresyona girdiği ve okula yabancılaştıkları tespit edilmiştir (Baldry vd., 2017). Zorbalığa uğrayan öğrenciler sahip olmuş oldukları saygınlığı keybetmemek adına olaylardan genelde kimseye bahsetmemektedir. Siber zorbalığı çok daha büyük bir kitleye yayılması, bireyin daha fazla zarar görme olasılığı yüksektir. Bu yönüyle siber zorbalık oranının, araştırma bulgularının daha üstünde olması bile mümkündür (Storm ve Storm, 2005).

Zorbalık kişinin bulunduğu ortama göre de değişmektedir. Ayas ve Pişkin (2011), zorbalığa en fazla maruz kalan okul türünün, endüstri meslek lisesi, en az maruz kalan okul türünün ise Anadolu lisesi öğrencileri olarak belirtmişleridir.

Zorba davranışa maruz kalan veya literatürde kurban olarak nitelendirilen bireylerin özellikleri Yıldırım (2003, s.7) tarafından şu şekilde sıralanmıştır;

- *İçe dönük,*
- *Kaygılı,*
- *Güvensiz,*
- *Çekingen,*
- *Kendilerine saygıları yeterince gelişmemiş,*
- *Sosyal becerileri yetersiz,*
- *Yeterince arkadaşı olmayan,*
- *Sosyal ortamlarda dışlanan,*
- *Zorbaca davranışlara maruz kaldıklarında nadiren savunup karşı koyabilen,*
- *Anne babalarına bağımlı,*
- *Az sevilen, çocuklardır.*

2.1.4. Zorbalık Türleri

İlgili literatür incelendiğinde, zorbalık davranışının fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, psikolojik zorbalık, cinsel zorbalık ve siber zorbalık şeklinde sınıflandırıldığı görülmektedir.

2.1.4.1. Fiziksel Zorbalık

Tokat atma, vurma, yumruklama, tekmeleme, itme, çekme, tükürme gibi çeşitli fiziksel saldırı veya kişisel eşyalara zarar verme ile kendini gösteren zorbalık davranışı fiziksel zorbalık olarak sınıflandırılmaktadır (Cooper ve Snell, 2003). Fiziksel zorbalık, diğer zorbalık türleri ile karşılaştırıldığında tespit edilebilme açısından daha fazla görülmesine rağmen, bildirilmesi söz konusu olduğunda genellikle bildirilmeyen bir zorbalık türü olarak ön plana çıkmaktadır (İrfaner, 2009). Fiziksel zorbalık türünde, mağdur ile zorba arasında fiziksel güç farkı ne kadar çok ise, mağdurun gördüğü zarar da o kadar fazladır (Kıldırın, 2019).

2.1.4.2. Sözel Zorbalık

Herhangi bir kişiyi aşağılamak, alay edici sözler söylemek, lakap takmak, küfür etmek veya hakkında aşağılayıcı ve doğru olmayan söylentiler yaymak, kötü kelimeler ve hakaret içerikli telefon konuşmaları sözel zorbalık kapsamına girmektedir. Diğer zorbalık türleri dikkate alındığında, siber zorbalık en yaygın olarak görülen zorbalık türü olarak ön plana çıkmaktadır (Rigby, 2002).

2.1.4.3. Psikolojik Zorbalık

Herhangi bir kişinin kendine olan güvenini olumsuz yönde etkilemeye yönelik olarak hayata geçirilen dışlama, önemsememe, görmezlikten gelme gibi davranışlar psikolojik zorbalık kapsamında değerlendirilmektedir. Kaşları çatmak, kötü bakışlar atmak, vücut dilinin düşmanca kullanılması, gülerek ve alaycı şekilde bakılması vb. davranışlar psikolojik zorbalığa örnek olarak literatürde yer alan davranışlardır (Cooper ve Snell, 2003).

2.1.4.4. Cinsel Zorbalık

Cinsel zorbalık genellikle kadınlara yönelik olarak sergilenmekte olup, mağdurun kendisini küçük düşmüş hissetmesine, utanç veya rahatsızlık duymasına neden olur (Rigby, 2002). Cinsel talepler, cinselliğe davet eden ifade ve tavırlar, cinsellikle ilgili hikâye veya fıkralar anlatılması, dokunma ve sarılma gibi davranışlarda bulunulması, kişinin cinselliğine yönelik alaycı ifadelerde bulunulması veya söylentiler çıkarılması cinsel zorbalık kapsamında değerlendirilen davranışlardır (Kıldırın, 2019).

2.1.4.5. Siber Zorbalık

Teknolojik gelişmeler ve internetin yaygınlaşması nedeni ile özellikle ergenler arasında bilgi ve iletişim araçları vasıtası ile gerçekleştirilen bir zorbalık türü ortaya çıkmıştır. Bu zorbalık türü ilgili literatürde siber zorbalık, sanal zorbalık veya dijital zorbalık gibi farklı şekillerde ifade edilse de hepsinin ortak noktası benzerdir. Siber zorbalık kavramı ilk olarak Belsey (2003) tarafından “Bir kişi ya da grup tarafından, bilgi ve iletişim ile ilgili teknolojik araçlar vasıtasıyla, diğer kişiye kasıtlı olarak ve tekrarlayıcı şekilde zarar verme davranışıdır” şeklinde tanımlanmıştır. Cep telefonu, e-posta veya diğer dijital ortamları kullanarak mesaj göndermek, video veya fotoğraf çekmek, sohbet odalarında başka kişiler hakkında yalan ve küçük düşürücü söylemlerde bulunmak vb. davranışlar siber zorbalık kapsamında değerlendirilmektedir (Smith ve ark., 2008).

2.1.5. Zorbalık ile İlgili Çalışmalar

İlgili literatür incelendiğinde Türkiye’de özellikle 2000’li yıllardan sonra zorbalık ile ilgili çalışmaların sayısının arttığı görülmektedir. Örneğin, Dölek (2002) tarafından yapılan bir çalışmada ilk ve orta dereceli okullarda öğrenim gören öğrencilerin yarısından fazlasının haftada en az bir defa zorbalık davranışına maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında ilave olarak, erkeklerin zorbalık davranışını kızlara göre daha fazla sergilediği saptanmıştır.

Kapçı (2004) tarafından zorbalığın olumsuz sonuçlarını belirlemeye yönelik olarak yapılan araştırma sonucunda, ilköğretim öğrencilerinin %40’ının fiziksel, sözel, duygusal veya cinsel zorbalık ile karşılaştığı saptanmış olup, bu öğrencilerin benlik saygısı ve depresyon gibi ruhsal bozukluklar yaşama olasılıklarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Koç (2006) tarafından yapılan bir çalışmada öğrenciler tarafından zorbalığa en fazla maruz kalınan yerin okul olduğu beyan edilmiştir. Çalışma kapsamında zorbalığın cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı analiz edilmiş olup, erkek öğrencilerin zorba davranışlarda bulunma olasılıklarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sipahi (2008) tarafından ortaokulda eğitim gören öğrenciler üzerinde yapılan çalışma kapsamında zorbalık davranışında bulunma oranının %20,3 olduğu, ilave olarak zorbalığa uğrama sıklığının ise %42,3 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlave olarak, zorba veya kurban konumunda bulunan öğrencilerin daha çok erkek öğrenciler olduğu saptanmıştır.

Tura (2008) tarafından yapılan bir çalışmada ise zorbalık ile akademik başarı arasındaki ilişki analiz edilmiş olup, akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin okul başarısında bir düşüş olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Zorbalık ile sınıf iklimi algısı arasındaki ilişkiyi araştıran farklı bir çalışmada, Bilgiç ve Yurtal (2009) tarafından, zorba ve kurban konumunda olan öğrencilerin sınıf iklimi ile ilgili algılarının diğer öğrencilere göre daha olumsuz olduğu ve öğretmenleri ile pozitif ilişki kurmakta zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Bayraktar (2009) tarafından yapılan bir çalışmada zorbalığı etkileyen faktörler araştırılmış olup, anne baba eğitim seviyesinin artması ile zorbalığın arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, ebeveyn tutumları ile zorbalık arasındaki ilişkinin araştırıldığı farklı bir çalışmada, ihmalkâr ebeveyn tutumuna sahip ailelerde yetişen çocukların daha çok

zorbalık davranışı sergilediği sonucuna ulaşılmıştır (Ayas, 2012). Benzer şekilde, zorbalık davranışı, aile işlevi ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmada, Eşkişu (2014) tarafından, zorbalık ile algılanan sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.1.6. Zorbalık ile İlgili Mevcut Ölçüm Araçları

Zorbalık ile ilgili önlemlerin belirlenebilmesi veya etkinliğinin artırılabilmesi için zorbalık davranışının doğru ve güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi önemlidir. Zorbalık kavramının literatüre kazandırılmasından sonra zorbalık eğiliminin veya zorbalık davranışları karşısında duyulan mağduriyetin ölçülebilmesi için çeşitli ölçüm araçları geliştirilmiştir. Ancak zorbalık kavramının sürekli olarak değişmesi, teknolojik gelişmeler nedeni ile siber zorbalık veya sanal zorbalık (dijital zorbalık) gibi yeni kavramların ortaya çıkması nedeni ile literatürde mevcut ölçüm araçları geçerliliğini yitirmiştir (Hall, 2016: 2).

Hall (2016) tarafından yapılan araştırma kapsamında mevcut toplam 34 ölçme aracı değerlendirilmiş olup, bunlardan sadece 4 tanesinin zorbalığın beş bileşenini (saldırganlık, niyetlilik, zarar, süreklilik ve güç dengesizliği) içerdiği saptanmıştır. Diğer taraftan, yazar bu ölçüm araçlarından hiç birisinin zorbalığın beş boyutunu (fiziksel, sözel, siber, psikolojik ve cinsel) birden ölçmediği savunulmuştur.

Kişisel bilgisayarların, internetin ve akıllı telefonların yaygın olmadığı dönemlerde geliştirilmiş olan bu ölçekler özellikle siber zorbalık kavramını ölçmemektedir (Hamburger ve ark., 2011). Ancak, özellikle siber zorbalık kavramı özellikle gençler arasında sürekli olarak yaygınlaşan ve bu bağlamda önemi artan bir problem olarak ön plana çıkmaktadır (Kowalski ve ark., 2012). İlave olarak, cinsel zorbalık ile ilgili hususlar kızların veya genç kadınların cinsel zorbalığa maruz kaldıklarına ilişkin mevcut bilgilere rağmen (Shute ve ark., 2008) mevcut ölçeklerde yer almamaktadır (Hamburger ve ark., 2011).

Diğer taraftan, mevcut ölçüm araçlarının birçoğunda içsel tutarlılık ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmamış veya raporlanmamış olması (Hamburger ve ark., 2011) veya güvenilirlik katsayılarının 0,70 değerinin altında olması gibi problemler bulunduğu görülmüştür (Hall, 2016: 3). Hall (2016) tarafından yapılan inceleme neticesinde bu araçların yaklaşık üçte ikisinde kapsam geçerliliği ile ilgili çalışma yapılmamış olduğu, ölçeklerin çok uzun olması nedeniyle özellikle ilkökul ve ortaokul çağındaki ergenler tarafından tam olarak anlaşılmasının zor olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Yazar tarafından, genç ergenler için daha sade ve anlaşılır bir ölçüm aracı geliştirilmiş olup, ölçek geliştirme ile ilgili bilimsel bir çalışmada yer alması gereken tüm basamaklar yerine getirilmiştir. Bu tez çalışması kapsamında Hall (2016) tarafından geliştirilen ve fiziksel, sözel, psikolojik, cinsel ve siber zorbalık alt boyutlarından oluşan zorbalık ölçeği Türkçe'ye çevrilerek geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır.

2.2. Sosyal Medya ve Sosyal Medya Bağımlılığı

Günümüzde giderek yaygınlaşan sosyal medya kullanımının toplum ve kişiler için olumlu yönleri olduğu gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Sosyal medya bağımlılığı bu olumsuz etkilerin başında gelen ve literatürde sıklıkla çalışılan bir kavramdır. Bu bölümde öncelikle sosyal medya ve sosyal ağlar ile ilgili genel bilgi verildikten sonra sosyal medya ağlarının bu derece popüler olmasına neden olan özelliklere ilişkin bilgiler verilmiştir. Son olarak, sosyal medya bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığının etiyojisi ve epidemiyolojisi açıklanmış ve sosyal medya bağımlılığına ilişkin çalışmalar açıklanmıştır.

2.2.1. Sosyal Medya ve Sosyal Ağlar

Dijital teknolojilerde yaşanan gelişmeler, internet kullanımının giderek yaygınlaşması ve akıllı telefonların hayatımıza daha fazla girmesi gibi gelişmeler nedeni ile sosyal medya kavramı son yıllarda çok fazla dile getirilmeye başlanmıştır. Sosyal medya ile geleneksel medya karşılaştırıldığında, erişilebilirlik, kalite, sıklık, dolaysızlık, kullanılabilirlik ve süreklilik gibi kavramların ön plana çıktığı görülmektedir (Macit, 2019: 11). Diyalojik iletim sistemi ile çalışan sosyal medya, monolitik iletim modeli ile çalışan geleneksel medyadan tamamen farklıdır (John ve Shawn, 2015: 3).

Sosyal medya sayesinde metinler, ses ve video kayıtları ile diğer yazılı bilgiler kullanıcılar arasında artan bir şekilde paylaşılmaktadır. Günümüzde kurumlar tarafından da ticaret amacı ile kullanım alanlarına sahip olan sosyal medya platformları istenilen bilgilerin diğer insanlar ile paylaşılmasını mümkün hale getirene ve çevrimiçi toplulukların oluşmasını sağlayan önemli araçlardır (Green ve ark., 2014: 17). Günümüz şartlarında, instagram, whatsapp, twitter, facebook, linkedin gibi platformlar ön plana çıkan sosyal medya platformlarıdır.

2.2.2. Sosyal Medyanın Özellikleri

Sosyal medyanın en önemli özelliği hayatın her alanında kullanıma uygun olmasıdır (Köseoğlu ve Al, 2013: 110). Bu özelliği nedeniyle sosyal medya kullanımı tüm dünyada her geçen gün hızla artmaktadır. Sosyal medyanın diğer bir önemli özelliği de farklı değerler sunan bir yapıda olmasıdır. Bu bağlamda, iletişimi kolaylaştıran ve bilgi paylaşımını daha hızlı ve kolay hale getiren sosyal medya kullanıcıları için sosyal destek sağlamaktadır (Hajli, 2013: 388).

Katılımcılığın yüksek olduğu sosyal medyanın diğer bir önemli özelliği, kullanıcılara istedikleri konuda yorum yapma, paylaşımında bulunma ve diğer kullanıcılar ile iletişime geçme imkânı vermesidir (Ünür, 2016: 157). İlave olarak, toplumdaki sosyal ilişkileri sürdürülebilir hale getirmek sosyal medyanın bir diğer özelliğidir (Göker ve Keskin, 2015: 864). Sosyal medyanın bu özelliği, politik, ekonomik, kültürel ve sanatsal alanlar açısından geçerlidir.

Sosyal medyanın özellikleri Akıncı Vural ve Bat (2010: 3352) tarafından şu şekilde sıralanmıştır;

- *“Sosyal medya herkese açıktır.*
- *Bağlantılılık özelliği vardır.*
- *Erişim olanağı yüksektir.*
- *İnternet olması kaydıyla erişilebilirdir.*
- *Kullanılabilirliği kolaydır.*
- *Kalıcı bir yapıdadır.*
- *Katılımcı sınırı yoktur.*
- *Çift yönlü etkileşim vardır.*
- *Yeni topluluklar oluşturmaya müsaittir.*
- *Birleştirici ve kaynaştırıcı bir araç olabilir.*
- *Sansür yoktur.*
- *Demokratikleşmeye katkı sağlar.”*

2.2.2. Sosyal Medya Bağımlılığı Tanımı ve Önemi

İlgili literatür incelendiğinde sosyal medyanın bağımlılık yapıcı bir potansiyele sahip olduğunu doğrulayan çalışmalar olduğu görülmektedir (Erol ve Hassan, 2014, Otu, 2015; Küçükali, 2016). İnsanların günlük yaşamda sosyalleşme konusunda hissettiği eksiklikler ve sosyal medyanın bu eksiklikleri giderme konusunda kişiye öz güven sağlaması sosyal medya

platformlarında geçirilen zamanı artırmaktadır. Sosyal medyada geçirilen zamanın artması ise kişilerin günlük hayatta yerine getirmeleri gereken sorumlulukları aksatmasına, bu durum nedeni ile yaşadığı sorunları giderebilmek adına tekrar sosyal medyaya yönelmesine ve bu durumun bir kısır döngü haline gelmesine neden olmaktadır (Xu ve Tan, 2012).

Sosyal medyanın veya daha geniş kapsamda internetin bir bağımlılık haline gelip gelmediğini araştıran çok sayıda araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar internet bağımlılığı veya sosyal medya bağımlılığı olarak nitelendirilen bazı davranışların diğer bağımlılık türlerine benzer belirtileri olduğunu göstermektedir. Örneğin, Andreassen (2012) tarafından yapılan araştırmada facebook bağımlısı olan kişilerde alkol, tütün veya uyuşturucu bağımlısı olan kişiler ile benzer etkiler görüldüğü saptanmıştır. Hatta bazı çalışmalarda, sosyal medya bağımlılığından kurtulmanın alkol ve sigara bağımlılığından kurtulmaktan daha zor olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Gürültü, 2016: 32).

2.2.3. Sosyal Medya Bağımlılığının Etiyolojisi

Sosyal medya bağımlılığına neden olan etiyolojik faktörlere ilişkin araştırmalar incelendiğinde, farklı birçok faktör bulunduğu görülmektedir. Sosyal medya platformlarına olan ilginin, farklı bir ifade ile sosyal medya bağımlılığının artmasının son yıllarda meydana gelen teknolojik gelişmeler, internetin tüm dünyada hızla yaygınlaşması ve akıllı telefon kullanımının artması ile tetiklendiği görülmektedir (Macit, 2019: 34).

İlgili literatür incelendiğinde, akıllı telefonların %80'inde sosyal medya platformlarının kullanıldığı, insanların cep telefonları aracılığı ile sosyal medya platformlarına eriştiği görülmektedir. Bu bağlamda, mobil telefon bağımlılığı ve nomofobi (telefonsuz olmayacağını değerlendirme durumu) sosyal medya bağımlılığını tetikleyen en önemli hususlardır (Kuss ve Griffiths, 2017).

Sosyal medyayı kullanma nedenlerini belirlemeye yönelik akademik çalışmaların sayısının arttığı görülmektedir. Bu çalışmaların birinde, Hinson (2011) tarafından kişilerin internet ve sosyal medyayı kullanma nedenleri araştırılmış olup, e-posta gönderme ve alma, sosyal medya aracılığı ile iletişim kurma, sohbet edebilme veya yeni arkadaşlar edinme gibi nedenlerin ön plana çıktığı görülmüştür. Farklı bir araştırmada, Otu (2015) tarafından üniversite öğrencilerinin sosyal medyayı kullanma nedenleri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin aile üyeleri ve eski arkadaşları ile iletişim kurmak, yeni arkadaşlar edinmek, eğitsel materyallere ulaşmak, güncel olayları takip etmek, bilgi almak ve bilgi göndermek gibi nedenler ile sosyal medyayı sıklıkla kullandığı saptanmıştır.

Sosyal medya bağımlılığının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan çalışmalarda, sosyal medya bağımlılığının kadınlarda daha yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Rumpf ve ark., 2014). Kuss ve Griffiths (2017) tarafından kadınların narsistik tatmin, anlaşılmak ve kendilerini ifade etmek gibi istekleri nedeni ile sosyal medyayı daha sık kullandığı savunulmuştur.

Kişilerin sosyal medya bağımlılığını etkileyen diğer bir faktör ise kişilik yapısıdır. Örneğin, araştırmalar dışa dönük kişilik yapısına sahip bireylerin sosyal medya platformlarında daha fazla vakit geçirdiğini, beğeni sayılarını görmek amacı ile profillerini daha sık kontrol ettiklerini göstermektedir. Diğer taraftan, narsistik kişilik yapısına sahip bireyler ise sosyal medya platformları aracılığı ile kendilerini başkalarına sergileme eğilimindedir (Andreassen, 2015).

Benzer şekilde, akademik çalışmalar sosyal kaygının (Andreassen, 2015), kayıp korkusunun (Al-Menayes, 2015) da sosyal medya bağımlılığını artırıcı yönde etkisi olduğunu göstermektedir. Son olarak, sosyal medya bağımlılığının kişilerin aidiyet, güvenlik, ilişki kurma ve kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçlarını da karşıladığı da literatürde yer alan bilimsel çalışma bulguları arasında yer almaktadır (Macit, 2019: 37).

2.2.4. Sosyal Medya Bağımlılığının Epidemiyolojisi

Akademik çalışmalar kadınlarda narsistik tatmin, kendini ifade edebilme, anlaşılmak isteme gibi duygusal tetiklemelerin daha yüksek olması nedeni ile kaygı ve depresyon gibi ruhsal sorunların daha fazla yaşanabileceğini, bu durumun da sosyal medya bağımlılığını daha fazla tetikleyebileceğini göstermektedir (Kuss ve Griffiths, 2017). Bazı yazarlar, kadınlarda sosyal medya bağımlılığının daha fazla olmasını sosyal medya platformlarının paylaşım dayalı olması nedeni ile kadınlara daha fazla hitap ediyor olmasından kaynaklandığını savunmaktadır (Sczegielniak ve ark., 2013).

Yaş ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, sosyal medya platformlarının gençler tarafından daha fazla kullanıldığı ve bu aşırı katılımın bir sonucu olarak sosyal medya bağımlılığı sorunlarını yaşama olasılıklarının daha fazla olduğu görülmektedir (Kuss ve Griffiths, 2017). Diğer taraftan, bilgisayar ve dijital medya ile yetişen yeni nesil teknoloji ile iç içe büyüdüğünde onu kolayca içselleştirmektedir (Aydın, 2016).

2.2.5. Sosyal Medya Bağımlılığının Nedenleri

İlgili literatür incelendiğinde, sosyal medyaya bu derece ilgi gösterilmesinin en önemli nedeninin sosyalleşme ve sosyalleşememe kaygısı olduğunu görülmektedir. Örneğin, Kujath (2011) tarafından yapılan bir araştırma kapsamında, insanların gerçek hayattaki dostluklarını kuvvetlendirmek amacı ile sosyal medyayı kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, Akyazı ve Tutgun Ünal (2013) tarafından yapılan bir çalışmada öğrencilerin büyük çoğunluğu sosyal medyayı mevcut arkadaşları ile iletişimlerine devam etmek amacı ile kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kişilerin sosyal medyayı hangi yoğunlukta kullandığı kültürel farklılıklara göre de değişmektedir. Örneğin, Ji ve ark. (2010) tarafından Amerika, Kore ve Çin’de yapılan bir araştırma sonuçları, Amerika’lı katılımcıların Facebook’u birbirleri ile iletişim kurmak amacı ile, diğer taraftan, Koreli ve Çinli katılımcıların ise diğer profesyoneller ile ilişkiler kurabilmek amacı ile kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, Floranmi (2013) tarafından Nijerya’da yapılan araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin Facebook’u genellikle “yeni insanlar ile tanışmak” veya “sohbet etmek” amacı ile kullandıkları saptanmıştır.

Benzer şekilde, İnce ve Koçak (2017) tarafından yapılan araştırma kapsamında gençlerin sosyal ağları kullanım şekilleri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda kadınların erkeklere göre sosyal medyada daha uzun süre çevrimiçi oldukları saptanmıştır. İlave olarak, sosyal medya bağımlılığının sosyal medya platformlarında geçirilen süreye bağlı olarak arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medya bağımlılığını tetikleyen unsurların ise arkadaşlar ile bağlantı kurma, eğlenme ve rahatlama isteği ile güncel haberleri takip etme arzusu olduğu saptanmıştır.

2.2.5. Sosyal Medya Bağımlılığının Sonuçları

Sosyal medya bağımlılığı insanlara zaman kaybettirerek günlük sorumluluklarını aksatmalarına neden olduğu gibi bazı psikolojik rahatsızlıklara da yol açmaktadır. Yapılan araştırmalar, sosyal medya bağımlılığı bulunan kişilerde sosyal fobi veya depresyon gibi rahatsızlıkların daha sık görüldüğü, özellikle erken yaşlarda sosyal medyayı aşırı kullanan kişilerin ise dikkat eksikliği sorunu ile karşı karşıya kaldığını göstermektedir (Baripoğlu, 2012).

Sosyal medya bağımlılığının neden olduğu sorunlar literatürde şu şekilde sıralanmaktadır (Tutgun-Ünal, 2015; Şentürk, 2017; Baripoğlu, 2012; Baydarman, 2019); anksiyete (kaygı bozuklukları), uyku bozuklukları, bilişsel işlevlerde azalma, depresyon, yetersizlik duygusu, akademik performansta düşüş, iş performansında düşüş, evlilik sorunları, asosyallik, günlük işlerin aksaması, fiziksel aktivitelerin azalması.

2.2.6. Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığı

Ergenlik dönemi çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanmakta olup, bireyin ideal ve sosyal değerlere sahip olma arayışının başladığı dönemdir (Sayar, 2015: 122). Bu dönemde bireyin biyolojik gelişmesi hız kazanmaktadır. Bu durumda gelişime bağlı bazı krizlerin yaşanma ihtimalini artırmaktadır (Aslan ve Demirtaş, 2017).

Kimlik geliştirme sürecinde bulunan ergenler kendi içlerinde yoğun çatışmalar yaşar. İçsel çatışma olarak nitelendirilen bu arayış döneminde ergenler farklı yaşam tarzlarını keşfetme ve tecrübe etme isteğindedir. Bu istek ergenleri zararlı maddelere başlama açısından daha zayıf hale getirir. Araştırmalar da zararlı maddelere bağımlılık açısından en tehlikeli dönemin ergenlik dönemi olduğunu göstermektedir (Hökelekli, 2011: 184).

Bağımlılık, kişilerin günlük hayatta asli sorumluluklarını yerine getirme konusunda sorun yaşayabileceği seviyede aşırı tutumlar şeklinde ifade edilmektedir (Baydarman, 209: 54). Bu durum içinde bulunduğumuz teknoloji çağında yetişen ergenlerin ilgi odağı haline gelen sosyal medya platformlarını bilinçsizce ve aşırı kullanması sonucunda da ortaya çıkabilmektedir (Düvenci, 2012: 87-88).

Ergenlik dönemindeki gençler sosyal medya ortamında ebeveyn baskısını veya otoriteyi daha az hissettikleri için sosyal medya platformlarında kendilerini daha özgür hissetmekte ve daha sık kullanmaktadır (Savcı ve ark., 2018). Bu durum sosyal medya bağımlılığı kavramını ergenler için daha önemli hale getirmektedir.

Bu bağlamda sosyal medya bağımlılığı, ergenlerin kendilerini toplumdan soyutlamasına, yalnızlaşmasına ve sosyal ilişkilerde problem yaşamasına neden olmaktadır. Dolayısı ile sosyal medya bağımlılığı özellikle ergenlik döneminde son derece önemli olduğu bilinen sosyal gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir (Savcı ve Aysan, 2017).

2.2.6. Sosyal Medya Bağımlılığı ile İlgili Çalışmalar

Turnalar Kurtaran (2008) tarafından lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve bunun yalnızlık düzeyi ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda kişilerin internet bağımlılığı ve

yalnızlık düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum yazar, tarafından kişilerin yalnızlığını gidermek amacı ile bilgisayarda daha fazla vakit geçirdiği şeklinde yorumlanmıştır.

Duman (2008) tarafından yapılan farklı bir çalışma kapsamında, öğrencilerin internet kullanımları ile sosyal ilişkileri ve okul başarıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin interneti araştırma yapmak için değil, genellikle boş vakitlerini geçirmek için kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun, öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilediği gibi, sosyal ilişkilerinde de sorun yaşamalarına neden olduğu ifade edilmiştir.

Bostancı (2010) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde sosyal medya kullanma alışkanlıklarını belirlemeye yönelik araştırma sonucunda, öğrencilerin büyük çoğunluğunun sosyal medya platformlarında bir saatten fazla zaman geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla sosyal medya kullandığı saptanmış olup, kız öğrencilerin sosyal medya kullanım nedeni olarak akademik çalışmalar için destek sağlamak amacı ön plana çıkarken, erkek öğrenciler için bu nedenin arkadaş edinmek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ergenç (2011) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise, üniversite öğrencileri tarafından en çok kullanılan sosyal medya platformunun Facebook olduğu ve öğrencilerin günde 1 ile 3 saat arasında bir süreyi internette geçirdiği saptanmıştır. İlave olarak kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla Facebook'u daha yoğun ve aktif şekilde kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hazar (2011) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada öğrencilerin yaklaşık yarısının günde 2 ile 4 saat arasında bir süreyi sosyal medya platformlarında geçirdiği saptanmıştır. İlave olarak, kız öğrencilerin sosyal medyayı erkek öğrencilere göre daha yoğun şekilde kullandığı ve 1. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin diğer sınıflarda öğrenim göre öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akbulut ve Yılmazel (2012) tarafından yapılan farklı bir çalışmada, kadın ve erkeklerin sosyal medya bağımlılıkları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, aile geliri ve ebeveyn eğitim durumu ile sosyal medya bağımlılığı ilişki araştırılmış olup hem gelir hem de anne ve baba eğitim durumu ile sosyal medya bağımlılığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Koçak (2012) tarafından yapılan araştırma kapsamında, öğrencilerin %41,4'ünün sosyal medya platformlarında günde ortalama 1 ila 3 saat arasında zaman geçirdikleri saptanmıştır. İlave olarak, sosyal medya platformlarını en fazla kullanan grubun 15-24 yaş aralığındaki bireyler olduğu ve bu kişilerin sosyal medyayı genellikle eğlence ve haber alma amaçlı olarak kullandığı saptanmıştır.

Özer (2014) tarafından yapılan bir çalışma kapsamında Amerika ve Türkiye'de öğrenim gören öğrencilerin Facebook kullanımları ve akademik başarıları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Analiz neticesinde Amerika'da bulunan öğrencilerin akademik çalışmalar için daha fazla zaman ayırdıkları ve not ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. İlave olarak, Türkiye'deki öğrencilerin Facebook bağımlılığının Amerika'daki öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, Amerikalı öğrencilerin sosyal medya kullanımlarına bağlı olarak akademik başarılarının arttığı ancak Türkiye'deki öğrenciler için tam tersi bir durum söz konusu olduğu saptanmıştır.

Tutgun Ünal (2015) tarafından üniversite öğrencilerinin katılımı ile yapılan araştırma sonucunda kadın kullanıcıların sosyal medya uygulamalarında erkeklere göre daha fazla zaman harcadığı, bunun nedeninin ise duygusal destek almak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, erkek kullanıcıların kadınlara göre sosyal medya uygulamalarından daha olumsuz etkilendiği saptanmıştır.

Babacan (2016) tarafından yapılan araştırma kapsamında sosyal medya kullanımı ve bağımlılık ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal medyanın yapısal özellikleri ve kullanım amaçları ile bağımlılık arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik (2017) tarafından üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeyleri araştırılmış olup, araştırma sonucunda sosyal medya bağımlılık düzeylerinin düşük olduğu ve cinsiyet, yaş ve sınıf değişkenlerine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, araştırma kapsamında aile gelirinin sosyal medya bağımlılık düzeyi üzerinde etkisi olmadığı saptanmıştır.

Karacı ve Piri (2017) tarafından yapılan araştırma kapsamında öğrencilerin yaklaşık %80'inin Facebook kullanıcısı olduğu, %4,15'i için ise bu durumun bağımlılık düzeyinde olduğu saptanmıştır. İlave olarak, demografik değişkenler ile bağımlılık arasındaki ilişki araştırılmış olup, cinsiyet ve bölüme göre anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.3. Zorbalık ve Sosyal Medya Bağımlılığı ile İlgili Çalışmalar

İlgili literatür incelendiğinde zorbalık davranışı ve sosyal medya bağımlılığına ilişkin çalışmaların genellikle siber zorbalık davranışı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin, Ekşi ve Ümmet (2013) tarafından yapılan bir çalışma kapsamında internet bağımlılığının gerek dünyada gerekse Türkiye’de oldukça yaygın olduğu ve özellikle çocuklar ile gençlerin ruhsal sağlığı açısından ciddi bir tehlike oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkoğlu (2013) tarafından yapılan farklı bir araştırma kapsamında ergenlik döneminde problemlili internet kullanımı ile siber zorbalık eğilimi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Analiz sonucunda, internet bağımlılığı ile zorbalık eğilimi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. İlave olarak, öğrencilerin problemlili internet kullanımlarının cinsiyet, sınıf, şahsi bilgisayara sahip olma durumu, internet kullanma süresi gibi değişkenlere göre farklılaştığı saptanmıştır. Son olarak, siber zorbalık eğilimleri ve demografik değişkenlerin ilişkisine yönelik olarak yapılan analiz sonucunda, siber zorbalık davranışlarının cinsiyet, baba eğitim durumu, gelir, şahsi bilgisayara sahip olma durumu, internet kullanım geçmişi ve internet kullanım süresine göre farklılaştığı saptanmıştır.

Otrar ve Ökte (2014) tarafından zorbalık ve sosyal medya tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile yapılan araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerine anket uygulaması yapılmıştır. Toplanan verilerin analizi neticesinde, zorbalık davranışının duygusal zorbalık alt boyutu ile sosyal medyaya yönelik tutum arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, zorbalığın fiziksel, sözel ve eğlenme amaçlı zorbalık alt boyutlarının sosyal medya tutumu ile anlamlı bir ilişkisi bulunmadığı saptanmıştır.

Akça ve ark. (2015) tarafından Ankara ilinde eğitim görmekte olan 7 ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan araştırma kapsamında öğrencilerin zorbalık davranışları ve sosyal medya bağımlılığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin %24’ünün bir şekilde siber zorbalık davranışına maruz kaldığı saptanmıştır. İlave olarak, erkeklerin zorbalık davranışı sergileme konusunda kızlara göre daha fazla eğilimli oldukları, sosyal ağlarda nefret gruplarına üye olan erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından fazla olduğu saptanmıştır.

Deniz ve Çalışgan (2015) tarafından 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan araştırma sonucunda internet bağımlılığı davranışının ilköğretim öğrencilerin çok düşük seviyede olduğu, ancak araştırmaya katılan öğrencilerin %20,3’ünün hayatlarının en az bir döneminde

siber zorbalık kurbanı olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan, cinsiyete göre yapılan araştırma sonucunda erkek öğrencilerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık yaptığı ve bu davranışa daha fazla maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Gencer (2017) tarafından ortaokul öğrencilerin internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerin siber zorbalık ve internet bağımlılığı arasında orta seviyede pozitif bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlave olarak, siber zorbalık davranışının sınıf, cinsiyet, evde bilgisayar bulunması ve internete erişim yeri değişkenlerine göre farklılaştığı, internet bağımlılığının ise cinsiyet, internete erişim yeri değişkenlerine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kurutaş (2018) tarafından üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda siber zorbalık ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, internet bağımlılığı ve siber mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Akkurt Nurtan (2019) tarafından yapılan araştırma kapsamında internet bağımlılığı ve siber zorbalık arasındaki ilişki araştırılmıştır. Analiz sonucunda internet bağımlılığı ile siber zorbalık arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlave olarak, siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki ilişkiye yönelik analiz sonucunda, iki değişken arasında negatif yönlü ve orta düzeyde bir korelasyon olduğu saptanmıştır.

Ergüder (2019) tarafından ortaöğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık ile siber mağduriyet arasındaki ilişki araştırılmıştır. Analiz sonucunda, ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık düzeyleri ile siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.4. Zorbalık ve Zorbalığa Maruz Kalma Sonucunda Bireylerde İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı

Literatür incelendiğinde zorbalık davranışı sonucunda bireylerin okuldan uzaklaşma, arkadaş ilişkilerinden kaçışlar, akademik başarıda düşüş, yalnızlaşma gibi belirtilerle başlayan ve internet kullanımı ya da sosyal medya bağımlılığına doğru giden bir takım süreçler görülmektedir.

Zorbalığa uğrayan bireyler kendilerini savunmasız, depresif hissettikleri veya depresyona girdikleri, tükenmişlik yaşadıkları ve okul ve okulun içinde bulunan dinamiklere karşı yabancılaştıkları tespit edilmiştir (Baldry vdd., 2017). Okulda zorbalığa uğramış olan çocukların güçsüzlük, kurallara uymama ve okula yabancılaşma gibi durumlar göstermişlerdir (Han, F., Demirtaş, H. 2020). Mağdur durumda olan çocuk kendisini okulun içinde güvende hissetmediği için, okula karşı bir yabancılaşma gerçekleştirmişlerdir (Vangölü, 2018). Zorbalık derecesi arttıkça, mağdur olan öğrencilerin okula yabancılaşma seviyesinin artmış olduğu tespit edilmiştir (Haskaya, 2016). Okula yabancılaşan bireylerin sosyal yaşantılarının azalması, akranlarla olan ve öğretmenlerle olan ilişkinin azalmasından dolayı, okulun bir an önce bitmesini beklemektedirler (Fensham, 2018; Yılmaz ve Sarpkaya, 2009).

Akranlar arasında en çok karşılaşılan zorbalık türlerinden birisi olan siber zorbalık, öğrenciler arasında önemli bir yer edinmiştir. Günümüz dünyasında öğrencilerin çoğu hem geleneksel hem de siber zorbalık yapmakta ya da maruz kalmaktadır (Baldry vd., 2017) . Geleneksel zorbalığa maruz kalındığında olduğu gibi siber zorbalığa maruz kalan bireyler için okula yabancılaşma, derslerde ve ruhsal yapılarda olumsuz etkiler söz konusu olmakta (Han, F., Demirtaş, H. 2020; Özer, 2016).

İnternet ve sosyal medya öncesinde öğrencilerin sadece okulda buldukları süreler içinde akran zorbalığına uğrarken, internet kullanımının artmasıyla birlikte arkadaşlarının zorbalıklarına siber ortamlarda maruz kalmaya başlamışlardır (Seçer, 2014). Seçer'in aksine okulda akran zorbalığına maruz kalan öğrenci, sanal ortamda anonim şekilde intikam almaya çalışmaktadır (Han, F., Demirtaş, H. 2020). Burada olan intikam duygusu sadece akran zorbalığı olarak değil bazen sahip olunan dostluk, ikili ilişkilerin bozulması, erkek kız ilişkilerinde terk eden kişiden intikam alma duygusuyla birlikte sanal zorbalıklara başvurabilmektedirler (Özdemir ve Akar, 2011). Birbirini etkileyen zorbalık, mağduriyet ve internet kullanımı sonucunda siber zorbalık durumu artmaktadır. Sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte yaşanan bu süreç, özellikle erkeklerin mağduriyete uğramasıyla birlikte bir rövanş mücadelesine dönüşmekte ve bu deneyimlere paralel olarak sosyal medya, internet kullanmada daha tecrübeli ve etkin olmayı getirmektedir (Bayhan, 2008). Bu bulgular sonucunda, ergenlerin kendilerine kötü davranan, zorbalık yapan kişilerden sanal dünyada intikam almaya çalıştıkları (Kowalski ve diğ., 2008), düşmanca duygular ve psikotik belirtilerin siber zorbalığı anlamlı olarak yordayan iki temel değişken olduğu (Arıca, 2009) yapılan araştırmalarla desteklenmektedir.

Başka bir yönden bakıldığı zaman akran zorbalığına maruz kalan bireyler çoğu zaman zorbalıklarla nasıl baş edeceklerini, tek başlarına veya kiminle çözeceklerini bilmemektedirler ve bu süreç içerisinde internet veya sosyal medyaya yönelmesi kaçınılmazdır. Literatür incelendiği zaman lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve bunun yalnızlık düzeyi ile ilişkisi araştırılmış ve kişilerin internet bağımlılığı ve yalnızlık düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Turnalar K, 2008). Bu sonuçlar yazar tarafından ergenlerin yalnız kalma durumlarını gidermek amacıyla yorumlanmıştır. Ergüder (2019) tarafından yapılan çalışmada siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki incelendiğinde, ortaokul öğrencilerinin bağımlılık düzeyleri ile zorbalık ve mağduriyet düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu sonucu çıkmıştır. Karatoprak (2017), ergenler üzerinde akran zorbalığının sıklığını ve risk faktörlerini tespit etmek amacıyla yapmış olduğu çalışmasında da akran zorbalığı ile internet bağımlılığı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda zorba davranışları arttıkça, internet bağımlılığı veya sosyal medya bağımlılığı düzeylerinde artış olabileceği görülmektedir.

Bir başka yönden bakıldığı zaman mağduriyetin, internet kafeye gitme sıklığı, annenin internet becerisine ilişkin algısı, interneti en çok oyun oynamak amacıyla kullanma ve internet bağımlılığı riskinin ilişkisel olduğu ortaya konulmuştur (Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A., Özkorumak, E. 2015).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışmanın ilk kısmında “BullyHARM” ölçeğinin Türkçe’ye uyarlaması yapılmıştır. ZTSMÖ’nün Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının yapılabilmesi için, aracı geliştiren William J. Hall’dan kullanım izni alınmıştır (Ek-5). Araştırmacı ve dil uzmanları tarafından bağımsız olarak ölçek Türkçe’ye çevrilme işlemleri yapılmıştır. Daha sonra, iki dili ve kültürü iyi bilen ayrı dil uzmanları tarafından geri çeviri tekniği ile özgün dile çevirisi yapılmıştır. Daha sonrasında geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları sırasıyla yapılmıştır. Ölçeklerin geliştirilmesi, uyarlanması ve kullanılması aşamalarında bir çok kriter ve standarda uygun çalışılması gerekir. Aksi halde ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik düzeyi düşük olur. (Dönmez, Karakoç, 2014.)

Aynı zamanda ZTSMÖ ve ESMBÖ arasında olan ilişki için, nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel desen kullanılmıştır. Korelasyonel desen yapılan çalışmalar iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkileri incelenmektedir. Bu ilişkilerin sonucunda açığa çıkarılması ve çıkan ilişki düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016, s.185).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 2020-2021 eğitim öğretim yılında Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı merkez ilçelerdeki ilköğretim ikinci kademe 5-8. sınıflarında öğrenim gören 11-15 yaş arası öğrenciler oluşturmaktadır. Ölçek adaptasyonu çalışmalarında çalışmanın doğru sonuçlar elde edilebilmesi açısından örneklem büyüklüğü önem arz etmektedir (Baltacı, 2018).

Araştırma için belirlenen okullar rastgele seçilmiş olmaktadır. Bu doğrultuda Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı Osman Gazi Ortaokulu, Ali Küncülü Ortaokulu, Ünler Ortaokulu, Ömer Asım Aksoy Ortaokulu, Sebiha Rıfat Kaleoğlu Ortaokul kurumları araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmanın evrenini belirlenen okullarda eğitime devam eden 4292 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın ilk basamağında Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği Uyarlaması için 500 öğrenciye ulaşılmıştır. İkinci aşamada ZTSMÖ ve ESMBÖ ilişkisini saptamak amacıyla 1000 öğrenciye ulaşılmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya başlaması için öncelikle; ölçek sahiplerinden izinler alınmıştır (Ek-5), daha sonrasında MEB üzerinden alınan izinlerle, Eylül 2020 tarihlerinde, izin alınan okullarda eğitime devam eden öğrenciler ile anket yöntemi ile veriler toplanmıştır. Daha sonrasında ise hem ZTSMÖ hem de ESMBÖ arasında olan ilişkiyi saptamak için yapılan çalışmada online olarak oluşturulan ve elden yapılan anketlerle veriler toplanmıştır. Ölçekler tamamen gönüllü öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Anketlerin uygulanma süresi ortalama 6-7 dakika sürmüştür. Araştırmacı, verilerin toplanmasının ardından, analize uygun hale getirmiştir. Verilerin analizi için SPSS 24.0 ve SPSS'in bir modülü olan AMOS.22 programları kullanılmıştır. Analizlere başlamadan önce örneklemin düzgün sonuç vermesi için adaptasyon analizlerinde 11 kişiye, ilişki analizlerinde 35 kişiye ait olan veriler, katılımcıların yanlış ve eksik doldurmalarından dolayı çıkartılmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu cinsiyet, sınıf düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve algılanan ekonomik durum açısından bilgi toplamayı hedefleyen sorulardan oluşmaktadır.

3.4.2. Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği

Hall (2016) tarafından geliştirilen ölçek son 1 ay içerisinde zorbalığa maruz kalmayı ölçmektedir. Ölçek; 22 madde ve 6 alt ölçeğe sahiptir. Alt boyutlar sırasıyla fiziksel zorbalık (5 madde), sözel zorbalık (3 madde), sosyal zorbalık (3 madde), siber zorbalık (3 madde), Mülkiyet zorbalığı (3 madde), cinsel zorbalık (5 madde) oluşmaktadır. 22 maddeden oluşan ölçek 4'lü Likert olarak geliştirilmiştir. Geçen ay değil- geçen ay 1 veya 2 kez- hafta da yaklaşık 1 kez- haftada yaklaşık 2 veya daha fazla kez şeklinde ifade edilmiştir. Sırasıyla cevapların vermiş oldukları anlamlar; sıfır, bir, üç-beş, altı-sekiz aralığında değer ifade etmektedir. Ölçeğin geliştirilme aşamaları Hall (2016) tarafından şu şekilde yapılmıştır.

Hall (2016) tarafından, literatür göz önünde bulundurularak belirli zorbalık türlerinin listeleri geliştirilmiştir. Bu listelerden, zorbalığın altı boyutu seçilmiş ve her bir zorbalık türü için geliştirilen üç veya daha fazla maddeden oluşan toplamda 29 ifadeden oluşan bir başlangıç madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçeklere cevap verecek öğrenciler için bazı talimatlar da hazırlanmıştır: Aşağıda diğer öğrencilerin size kasti olarak yapmış olabileceği

ve sizin durduramadığınız kötü, zararlı ve incitici şeylerin bir listesi bulunmaktadır. Her bir ifadeyi okuyup, bu eylemin ne sıklıkla başınıza geldiğini gösteren bir yanıt seçin. Zorbalık, mağdur ve mağduriyet kelimeleri yazar tarafından bilinçli bir şekilde yer verilmemiştir. Bu tarz terimlerin, zorbalığa maruz kalmayla ilişkili duygu ve yaşanan damgalamayla birlikte katılımcıların önyargılı bir ölçek doldurması yapmasından ve net ölçümlere ulaşamama ihtimalinden kaçınılmıştır (Espelage ve Swearer, 2003). Ölçek için önemli diğer bir kısım, hatırlama zaman çerçevesi içeriyor olması: " Geçen ay okuldaki diğer öğrenciler ... " Kısa zaman dilimleri (örneğin, geçen hafta veya son 24 saat) hatırlama eksikliğini en aza indirebilir çünkü kısa zamanlı geçmişler daha fazla hatırlanır. Ama kısa zaman dilimleri, katılımcıların yaşam deneyimlerini temsil etmeyebilir. Öte yandan, uzun zaman dilimleri (örneğin, geçen yıl) daha temsili olabilir, ancak daha az doğru hatırlanabilir. Bu nedenle, 1 aylık makul bir geri çağırma zaman çerçevesi seçilmiştir. 4'lü likert şeklinde şu yanıtlar ile seçildi. Geçen ay olmadı, Geçen ay 1 veya 2 defa oldu, Haftada 1 defa oldu, Haftada 2 veya daha fazla kez oldu Zaman açısından mantıklı bir ilerleme olmasından dolayı, ortaokul öğrencilerinin soruları daha net şekilde anlayıp uygulayabilmesi beklenmektedir.

Ölçeğin ön taslağı, uzman incelemesi aşaması için dört uzman tarafından gözden geçirilmiştir. Yapılan inceleme sonrası geri bildirimlere dayalı olarak, taslağın basitlik ve açıklık açısından, açıklamalarda ve talimatlarda ifade değişiklikleri yapılmış olup, yorumlamada yaşanan sorunlardan dolayı iki madde kaldırılmıştır.

Bilişsel Ölçüm Testi aşaması, hedef nüfus üyelerinden bilgi toplamayı içermektedir. Bu süreç içerisinde uygun örnekleme kullanılarak bulunan beş katılımcı ile birlikte görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin sonunda, ifade değişiklikleri, maddeleri değiştirme, maddeleri birleştirme, madde ekleme veya madde çıkarma önerileri yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda dört maddede ifade değişiklikleri yapılırken, iki benzer madde birleştirilmiş ve üç madde çıkarılmıştır.

Ölçeğin geçerliği ve güvenilirliği için gerekli analizler yapılmıştır . Ölçeğin İç tutarlılık güvenilirliği, ($\alpha = .93$) olarak istenilen düzeyde çıkmıştır.

Ölçeğin veri analizi kısmında; DFA, ölçeğin faktör yapısını değerlendirmek için yapılmıştır. Ölçekte belirtildiği gibi, literatür taraması sonucunda zorbalık davranışlarının altı farklı boyutunu ortaya çıkarmıştır. Bu çıkarımla birlikte, farklı ancak ilişkili yapıların ortak, temelde yatan ikinci dereceden bir yapı tarafından açıklanıp açıklanamayacağı belli değildi. Bu nedenle, iki ölçüm modeli incelenmiştir: birinci dereceden faktör modeli ve ikinci

dereceden faktör modeli. Birinci dereceden faktör modelinde, tüm gizil faktörler (yani zorbalığın boyutları) doğrudan gözlenen değişkenlerle ölçülmüştür. İkinci dereceden faktör modelinde, örtük faktörler, zorbalığın altında yatan yapının göstergeleriydi. Her bir ilgili faktör üzerinde gözlenen değişkenlerin güçlü, istatistiksel olarak anlamlı yüklerinin olacağını tahminiyle faktör analizleri yapılmıştır. Her model için, çoklu uyum kriterleri değerlendirilmiş olup: karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) $\geq 0,97$, Tucker-Lewis indeksi (TLI) $\geq 0,97$, ortalama karesel yaklaşım hatası (RMSEA) $\leq 0,05$, ağırlıklı ortalama kare kalıntı (WRMR) $\leq 0,90$ olarak saptanmıştır. Faktör sonuçları .82 ile .97 arasında değişmiştir ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ve ölçeğin faktör yapısını desteklediğini göstermektedir (Hall, 2016). Korelasyon sonuçlarına bakıldığı zaman, tüm alt boyutların bağımsızlığını destekleyecek bir anlamda .56 ile .83 arasında sonuç almıştır. Ölçeğin 6 alt boyutunun da varyanslarının tamamı istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde 0'dan farklı bir sonuç gözlenmiştir. Test sonuçlarına bakıldığı zaman, öğrencilerin BullyHARM'ın sormak istediği ve maddelerin anlam yönünde amaçladığı gibi yorumladıklarını tespit etmiştir.

3.4.3. Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği

Özgenel, Canpolat ve Ekşi (2018) tarafından geliştirilen ölçek son 1 yıl içerisindeki sosyal medya bağımlılığını ölçmektedir. Ölçek 9 maddeden oluşmakta ve 5'Likert olarak geliştirilmiştir. 1 (Hiçbir zaman), 2 (Nadiren), 3 (Bazen), 4 (Çoğunlukla), 5 (Her zaman) şeklinde ifade edilmiştir. Ölçekte en düşük 9 puan en fazla 45 puan aldığı gözlenmektedir. Ölçekte çıkan sonuçlara göre yüksek puan alan bireylerin sosyal medya bağımlılığı düzeyinin yüksek, düşük sonuç alan bireyler için sosyal medya bağımlılığı düzeyinin düşük olduğu gösterilmektedir. Ölçeğin geçerlilik analizleri için uyum değerlerine bakılmıştır ve çarpıklık değeri .65, basıklık değeri .42 olduğu gözlenmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin değeri .958, Bartlett Küresellik Testi değeri 8345.031 ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar neticesinde faktör analizine geçilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik analizi için yapılan Cronbach Alfa katsayısı; .904 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte uygulanmak istenen bir diğer analiz, doğrulayıcı faktör analizi için yeniden veri toplanmış ve açıklayıcı faktör analizindeki yapıya bakılmış, ve sonuçların istenilen uyum indeks düzeyini sağladığı gözlenmiştir. T testi sonucuna göre %27'lik alt ve üst grupların ayırt edici özelliği olduklarını gözlemlemişlerdir. Araştırmacılar yapılan ölçümlerin geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu gözlemlemişlerdir.

3.4.4. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği ERGEN FORMU

Ayas ve Pişkin (2015) tarafından geliştirilen ölçek zorbalık olaylarını yapan “zorba” ve bu tür olaylara maruz kalan “kurban” öğrencileri belirlemek amacıyla geçerlik ve

güvenirlilik çalışmaları yapılan bir ölçek geliştirmektir. Geçerlilik çalışmaları için uzman görüşlerine başvuru olan ölçeğin, yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi kullanılmış olup, analiz sonucunda 53 madde ve altı faktörden oluşan model kurumsal ve istatistiksel olarak uygun olduğu gözlemlenmiştir. Ölçeğin güvenirliliği için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin kurban boyutunun iç tutarlık kat sayısı .93, zorba boyutunun iç tutarlık kat sayısı ise .92 olarak bulunmuştur. Ölçek 53 maddeden oluşmakta ve 5’Likert olarak geliştirilmiştir. 1 (Hiçbir zaman), 2 (Dönem boyunca bir defa), 3 (Ayda bir defa), 4 (Haftada en az bir defa), 5 (hemen hemen her gün) şeklinde ifade edilmiştir. “Ben yaptım ve bana yapıldı” olarak 2 farklı sütundan oluşan ölçek işaretleme alanı için değerlendirmeler şu şekildedir;

Ben Yaptım ve Bana Yapıldı sütunundaki puanlar ayrı ayrı hesaplanıyor.

- Ben yaptım sütunundan elde edilen puanlar Zorbalık Puanlarını
- Bana yapıldı sütunundan elde edilen puanlar ise Kurban (Mağdur) Olma puanları anlamına gelmektedir.

Değerlendirme toplam şeklinde yapıldığı gibi alt faktörler bazında da yapılabilmektedir.

- **Zorba Öğrenciler:** Zorbaca eylemleri “hemen hemen her gün” veya “haftada en az bir kez” yapanlar.
- **Kurban Öğrenciler:** Zorbaca eylemlere “hemen hemen her gün” veya “haftada en az bir kez” uğrayanlar.
- **Zorba-Kurban Öğrenciler:** Zorbaca eylemleri “hemen hemen her gün” veya “haftada en az bir kez” yapıp, aynı zamanda “hemen hemen her gün” veya “haftada en az bir kez” uğrayanlar.
- **Nötr Öğrenciler:** “Hemen hemen her gün” veya “haftada en az bir kez” zorbaca eylemlerde bulunmadığı gibi “hemen hemen her gün” veya “haftada en az bir kez” zorbaca eylemlere uğramayanlar.

3.5. İşlem

3.5.1. Bullyharm Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanması süreci

3.5.1.1. Dilsel Geçerlilik

Ölçek adaptasyonlarında kullanılan ölçeklerin farklı kültürlere çevriliyor olmasından dolayı öncelikli olarak ölçeğin kullanılacağı popülasyonda geçerliliklerin test edilmesi

gerekmektedir. Bademci (2011, 2016) ye göre geçerlilik; ölçeklerinin uygulanacak olan belirli bir popülasyon, evren veya örneklem gruplarında uygulanan ölçüm araçlarının sonuçlarının kullanılmasını ve sonrasında yapılan önerilerin uygunluk ve yeterliğinin, kuram ve kanıt ile desteklenmesidir. Geçerlik, belirli bir evrene veya örnekleme uygulanan bir test ya da ölçme aracından elde edilen ölçümlerin kullanımlarının ve önerilen yorumlarının uygunluğunun ve yeterliğinin, kuram ve kanıt ile desteklenme derecesini ifade eder (Büyüköztürk, 2011). Bu bilgiler neticesinde ZTSMÖ ölçeğimiz için öncelikle dil geçerliliği yapılmıştır. Ölçeğin dil geçerliğinde her iki dili iyi bilen uzmanlar tarafından çeviri-tekrar çevirilerinin yapılması ve daha sonra bağımsız bir uzman tarafından ölçeğin çevirisinin, ölçeğin orijinalindeki madde ifadelerine karşılık gelip gelmediğini değerlendirilmesi gerekmektedir (Özdamar, 2016; Alpar, 2018; Çapık ve ark., 2018). ZTSMÖ ölçeğimizin dil geçerliği için öncelikle iki dil uzmanı tarafından ölçekte yer alan maddeleri İngilizce dilinden Türkçe'ye çevirmiş ve daha sonrasında bağımsız bir dil uzmanı tarafından Türkçe formları belirlenmiştir. Ortaya çıkmış olan ölçek maddeleri tekrardan başka iki dil uzmanı tarafından Türkçe'den İngilizce'ye çevrilmiş olup sonrasında ise bağımsız bir dil uzmanı tarafından İngilizce formları belirlenmiştir. Daha sonrasında ise tekrardan bir dil uzmanı ile iki dil arasındaki uyumluluğa karar verilmiş olup ve ölçeğimizin Türkçe olarak maddelerine karar verilmiştir. Bu aşamayla birlikte ZTSMÖ ölçeğimizin dil geçerliğini sağlayıp sağlanmadığı saptanmış bulunmaktadır. Ölçeğimizin bu aşama doğrultusunda alanda aktif olarak çalışan yüksek lisans ve doktora mezunu olan 5 uzman tarafından çeviri-tekrar çevirileri yapılmıştır. Daha sonrasında alan dışından olan 3 uzman tarafından ölçeğinin çevirisi yapılmıştır. Bu çeviriler esnasında uzmanların değerlendirmeleri ve önerileri istenmiş olup, görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu 8 çeviri sonucunda Türkçe formlar ortak bir çerçevede buluşmuştur. Ölçeklerde yer alan maddelerin, ölçülmesi hedeflenen davranışları, becerileri ya da özellikleri belirlemek için nicelik ve nitelik yönünden uygun ve yeterli olup olmadığını tespit etmek amacı doğrultusunda uzman görüşü formları analizine ait geçerlilik kanıtları yapılmıştır (Büyüköztürk, 2011).

3.5.1.2. Çeviri eş değeri

Bu aşamada ölçeğimizi İngilizceye hakim olan 30 orta okul öğrencisine 2 hafta ara ile ölçeğin hem Türkçe hem İngilizce halini uygulama aşamamız. Bu işlemler sırasında öğrencilerden nick name alınıp uygun ve aynı koşullar sağlanarak testler uygulanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre değişkenler tek tek incelendiğinde, değişkenler oldukça yüksek bir korelasyon sergilemişlerdir.

3.5.1.3. Ölçüt Geçerliliği

Ölçek analizlerinde geçerliğin doğru bir şekilde saptanması amacıyla kullanılan bir diğer uygulama ise ölçüt geçerliliğidir. Bu aşama sırasında ise ZTSMÖ ve AZBÖ ölçekleri arasında Pearson korelasyon Analizi yapılmıştır. İki benzer ölçekten geçerli ve güvenilir olan AZBÖ ölçeği ile ZTSMÖ ölçeğinin gerçekten benzer özellikleri ölçüp ölçmediğine bakılmak için yapılan testte korelasyonun yüksek olması beklenmektedir. Büyüköztürk (2011) sosyal bilimler için veri analizi kitabında, ölçüt geçerliliği şu şekilde tanımlamaktadır; test puanlarının belirlenen bir veya birkaç dış ölçüt ile ilişkisini inceleyen geçerlilik tekniğidir. Burada ölçüt geçerliliğinin alt grubu olan eşzaman geçerliliği yapılmıştır. Burada istenilen asıl sonuç, hâlihazırda olan ölçeğe ait olan puanların, adaptasyonu yapılan ölçeğin puanları ile aynı ya da benzer çıkması beklenmektedir. Yapılan analiz sonucunda pearson korelasyon katsayısı istenilen düzeyde çıkmıştır.

3.5.1.4. Yapı Geçerliliği

Herhangi bir ölçme aracının-testin amaçlamış olduğu özellikleri ölçme derecesi olarak belirtilebilir. Yapı geçerliliği adına kullanılan birçok yöntemle birlikte en popülerlerinden birisi faktör analizidir. Testten elde edilen puanlar, testin ölçtüğünü varsaydığı kavramı/yapıyı ölçüyor mu? Test ölçtüğü özelliği nasıl bir yapısal model içinde ölçüyor? (Büyüköztürk, 2011)

3.5.1.5. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) bakıldığı zaman daha çok ölçek geliştirme ve geçerlilik analizlerinde kullanılan bir yöntem olarak göze çarpmaktadır. Yapmış olduğumuz analizin örneklem büyüklüğüne baktığımız zaman kullanmamız gereken değerlere RMSEA değerinde eklememiz gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016). Ölçeğimizin DFA yapılmasından sonra açığa çıkan uyum indeks değerleri (RMSEA=.77, CFI=.91, CMIN/df=4.81) değerlerine ulaşılmıştır. Gürbüz ve Şahin (2016) göre ölçeğimizin DFA analizleri sonucunda çıkan uyum indeks aralıkları uygulanabilir çıkmıştır. Aynı zamanda uyum indeks aralık değerleri için diğer uzmanların görüşlerine bakıldığı zaman (Tabachnick ve Fidel,2007; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010) ölçeğimiz olumlu değerler göstermektedir.

3.5.1.6. Güvenirlilik Analizleri

Bir ölçeğin güvenilirliği; ölçülmek istenen kavramın ilgili araçlar ile ne derece doğru şekilde ölçüldüğünün bir göstergesidir (Özdamar, 2016:75). Güvenilirlik analizleri yapılan ve yapılacak her ölçüm-test için göz önünde bulundurulması gereken bir kavramdır. Çünkü her örneklem kendi özgül sonuçlarını barındırır (Kalaycı, 2014:403). Güvenilirlik analiz sonuçları için Cronbach Alfa katsayılarının hesaplanması amaçlanmıştır. Sosyal bilimlerde Cronbach Alfa katsayısı değerinin 0,60 üzerinde bir değer veya daha üzerinde olması ölçeğimizin güvenilirlik düzeyini artırmakla beraber ilgili değişkenin ölçmek istediği kavramı doğru bir şekilde ölçtüğü ve temsil ettiğini kabul etmek için yeterli bir düzeydir. Buna göre araştırmada kullanılan değişkenler güvenilirdir denilebilir (Saruhan ve Özdemirci, 2011:140; Çapık, 2014).

Ölçek analizlerinde güvenilirliğin doğru bir şekilde saptanması amacıyla yapılan bir diğer uygulama ise test tekrar test uygulamasıdır. Güvenilirlik analizlerinde ölçek uygulamasında minimum 30 kişiye tekrardan testin uygulanması gerektiği belirtilmektedir (Heale ve Twycross, 2015; DeVellis, 2017). ZTSMÖ ölçeğinin test-tekrar test güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla 34 ortaokul öğrencisine 2 hafta ara ile test uygulanmıştır. Bu işlemler sırasında öğrencilerden takma ad alınmış olup daha sonrasında analize alınmıştır. Analiz sonuçlarında ortaokul öğrencileri arasında ilk ve son test değerleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilik Çalışmalarına Dair Bulgular

4.1.1. Dilsel Eşdeğerlik Analizi

Analizde kullanılan ölçeğin çevirisinin amaca yönelik uygunluğunun ölçülmesi amacıyla ilgili değişkenlerin geçerli bir ölçek olarak kabul edilen Zorbalık, Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği ile korelasyonu incelenmiştir.

Tablo 1. Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği 15 gün ara ile uygulanan türkçe ve ingilizce formlar arasındaki dilsel eşdeğerlik tablosu

Uygulama Değişkenleri	Orijinal Değişkenler	Korelasyon Katsayısı
Fiziksel Zorbalık	Fiziksel Zorbalık 1	0,947**
Sözel Zorbalık	Sözel Zorbalık 1	0,965**
Sosyal Zorbalık	Sosyal Zorbalık 1	0,955**
Siber Zorbalık	Siber Zorbalık 1	0,650**
Mülkiyet Zorbalığı	Mülkiyet Zorbalığı 1	0,961**
Cinsel Zorbalık	Cinsel Zorbalık 1	1,000**

P**<.01

Tablo 1'e göre her bir değişken bağlamında ayrı ayrı incelenen değişkenler oldukça yüksek bir korelasyon sergilemişlerdir.

Çevrilen ölçeğin okuyucu tarafından anlaşılmasını ölçmek amacıyla 15 gün süreyle, aynı katılımcılara uygulanan çalışmada değişkenler arasındaki test tekrar test tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Zorbalığa maruziyet alt boyutlarına ilişkin test – tekrar test sonuçları

		\bar{x}	N	SS	SHO	T testi		
						t	Sd	p
Fiziksel	Ön Test	3.75	34	.44	.075	1.44	0.05	0.16
Zorbalık	Son Test	3.74	34	.43	.07			
Sözel	Ön Test	3.18	34	.81	.14	1.00	0.06	0.325
Zorbalık	Son Test	3.17	34	.81	.14			
Sosyal	Ön Test	3.28	34	.84	.14	-0.81	0.42	0.42
Zorbalık	Son Test	3.34	34	.74	.13			
Siber	Ön Test	3.82	34	.34	.06	-0.44	0.39	0.66
Zorbalık	Son Test	3.85	34	.31	.05			
Mülkiyet	Ön Test	3.57	34	.51	.09	0.30	0.39	0.77
Zorbalığı	Son Test	3.55	34	.505	.09			
Cinsel	Ön Test	3.91	34	.25	.043	0.44	0.39	0.66
Zorbalık	Son Test	3.88	34	.295	.051			

p<.05

Hiçbir zorbalık alt boyutunda ön test ve son test puanları ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 3. Zorbalığa maruziyet alt boyutları arasında Pearson korelasyon analizi

	Fiziksel ön	Fiziksel son	Sözel ön	Sözel son	Sosyal ön	Sosyal son	Siber ön	Siber son	Mülkiyet ön	Mülkiyet son	Cinsel ön	Cinsel son
Fiziksel ön	1	.994**	.418*	.408*	.170	.127	.173	-.068	.151	.102	.233	-.14
Sözel ön	.418*	.405*	1	.998**	.545**	.432*	.483**	.309	.493**	.440**	.163	.035
Sosyal ön	.170	.153	.545**	.541**	1	.864**	.358*	.401*	.344*	.169	-.061	.146
Siber ön	.173	.160	.483**	.474**	.358*	.289	1	.290	.169	.052	-.152	-.183
Mülkiyet ön	.151	.156	.493**	.479**	.344*	.272	.169	.141	1	.700**	-.011	.172
Cinsel ön	.233	.225	.163	.158	-.061	-.038	-.152	-.131	-.011	-.026	1	.002

*P***<.01 *P**<.05

Tablo 3'te araştırmada kullanılan ölçeğe ait alt boyutlar arasında 15 gün arayla tekrar uygulanan teste ilişkin korelasyon analizleri görülmektedir. Ölçeğin fiziksel alt boyutuna ilişkin uygulanan ön test ile fiziksel alt boyutuna ilişkin son test arasında ($r = .99$); fiziksel ön test ile sözel ön test arasında ($r = .42$); fiziksel ön test ile sözel son test arasında ($r = .41$); fiziksel ön test ile sosyal ön test arasında ($r = .17$); fiziksel ön test ile sosyal son test arasında ($r = .13$); fiziksel ön test ile siber ön test arasında ($r = .17$); fiziksel ön test ile siber son test arasında ($r = -.07$); fiziksel ön test ile mülkiyet ön test arasında ($r = .15$); fiziksel ön test ile mülkiyet son test arasında ($r = .10$); fiziksel ön test ile cinsel ön test arasında ($r = .23$); fiziksel ön test ile cinsel son test arasında ($r = -.14$) olduğu belirlenmiştir. Sözel ön test ile sözel son test arasında ($r = .99$); sözel ön test ile sosyal ön test arasında ($r = .55$); sözel ön test ile sosyal son test arasında ($r = .43$); sözel ön test ile siber ön test arasında ($r = .48$); sözel ön test ile siber son test arasında ($r = .31$); Sözel ön test ile mülkiyet ön test arasında ($r = .49$); sözel ön test ile mülkiyet son test arasında ($r = .44$); sözel ön test ile cinsel ön test arasında ($r = .16$); Sözel ön test ile cinsel son test arasında ($r = .04$) olduğu belirlenmiştir. Sosyal ön test ile sosyal son test arasında ($r = .86$); sosyal ön test ile siber ön test arasında ($r = .36$); sosyal ön test ile siber son test arasında ($r = .40$); sosyal ön test ile mülkiyet ön test arasında ($r = .34$); sosyal ön test ile

mülkiyet son test arasında ($r = .17$); sosyal ön test ile cinsel ön test arasında ($r = -.06$); sosyal ön test ile cinsel son test arasında ($r = .15$) olduğu belirlenmiştir. Siber ön test ile siber son test arasında ($r = .29$); siber ön test ile mülkiyet ön test arasında ($r = .17$); siber ön test ile mülkiyet son test arasında ($r = .05$); siber ön test ile cinsel ön test arasında ($r = -.15$); siber ön test ile cinsel son test arasında ($r = -.18$) olduğu belirlenmiştir. Mülkiyet ön test ile mülkiyet son test arasında ($r = .70$); mülkiyet ön test ile cinsel ön test arasında ($r = -.01$); mülkiyet ön test ile cinsel son test arasında ($r = .17$) olduğu belirlenmiştir. Cinsel ön test ile cinsel son test arasında ($r = .002$) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu- Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçekleri Benzer Ölçekler Geçerliği

AZBÖ	ZTSMÖ	Korelasyon Katsayısı
Fiziksel	Fiziksel_a	0.688**
Sözel	Sözel_a	0.737**
Sosyal	Sosyal_a	0.425**
Mülkiyet	Mülkiyet_a	0.333**
Cinsel	Cinsel_a	0.350**

$P^{**} < .01$

(AZBÖ= Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği- Ergen Formu, ZTSMÖ= Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği)

Tablo 4'e göre AZBÖ ve ZTSMÖ arasında korelasyon analizinin sonucuna göre fiziksel zorbalık (phybul) için ($r = .68$), sözel zorbalık (verbul) için ($r = .73$) sosyal zorbalık (socbul) için ($r = .42$), mülkiyet zorbalık (probul) için ($r = .033$), cinsel zorbalık (sexbul) için ($r = .35$) düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

4.1.2. Güvenilirlik Analizi

Bir ölçeğin güvenilirliği; ölçülmek istenen kavramın ilgili araçlar ile ne derece doğru şekilde ölçüldüğünün bir göstergesidir (Özdamar, 2016:75). Güvenilirlik yapılan her ölçümde göz önünde tutulması gereken bir kavramdır. Çünkü her örneklem kendi özgül sonuçlarını barındırır (Kalaycı, 2014:403). Güvenilirlik için Cronbach Alfa katsayısının hesaplanması ile yapılan iç tutarlılık analizi en sık kullanılan yöntemdir. Sosyal bilimlerde Cronbach Alfa değerinin 0,70 ve üzerinde olması ilgili değişkenin ölçmek istediği kavramı doğru bir şekilde temsil ettiğini kabul etmek için yeterli bir düzeydir. Buna göre araştırmada kullanılan

değişkenler güvenilirdir denilebilir (Saruhan ve Özdemirci, 2011:140). Güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 4 verilmiştir.

Tablo 5. Zorbalığa maruziyet ölçeğine ilişkin güvenilirlik analizi

Değişken Adı	Cronbach Alfa Değeri
Fiziksel Zorbalık	0.81
Sözel Zorbalık	0.73
Sosyal Zorbalık	0.76
Siber Zorbalık	0.86
Mülkiyet Zorbalığı	0.80
Cinsel Zorbalık	0.90

Tablo 5' göre pilot çalışma kapsamında yapılan analize göre ankette ölçülmesi hedeflenen tüm boyutların gereken güvenilirlik düzeyini karşıladığı gözlenmiştir. Cronbach Alfa değerleri sırasıyla; fiziksel zorbalık için .81, sözel zorbalık için .73, sosyal zorbalık için .76, siber zorbalık için .86, mülkiyet zorbalığı için .80, cinsel zorbalık için .90, sosyal medya bağımlılığı için .90 düzeyinde saptanmıştır.

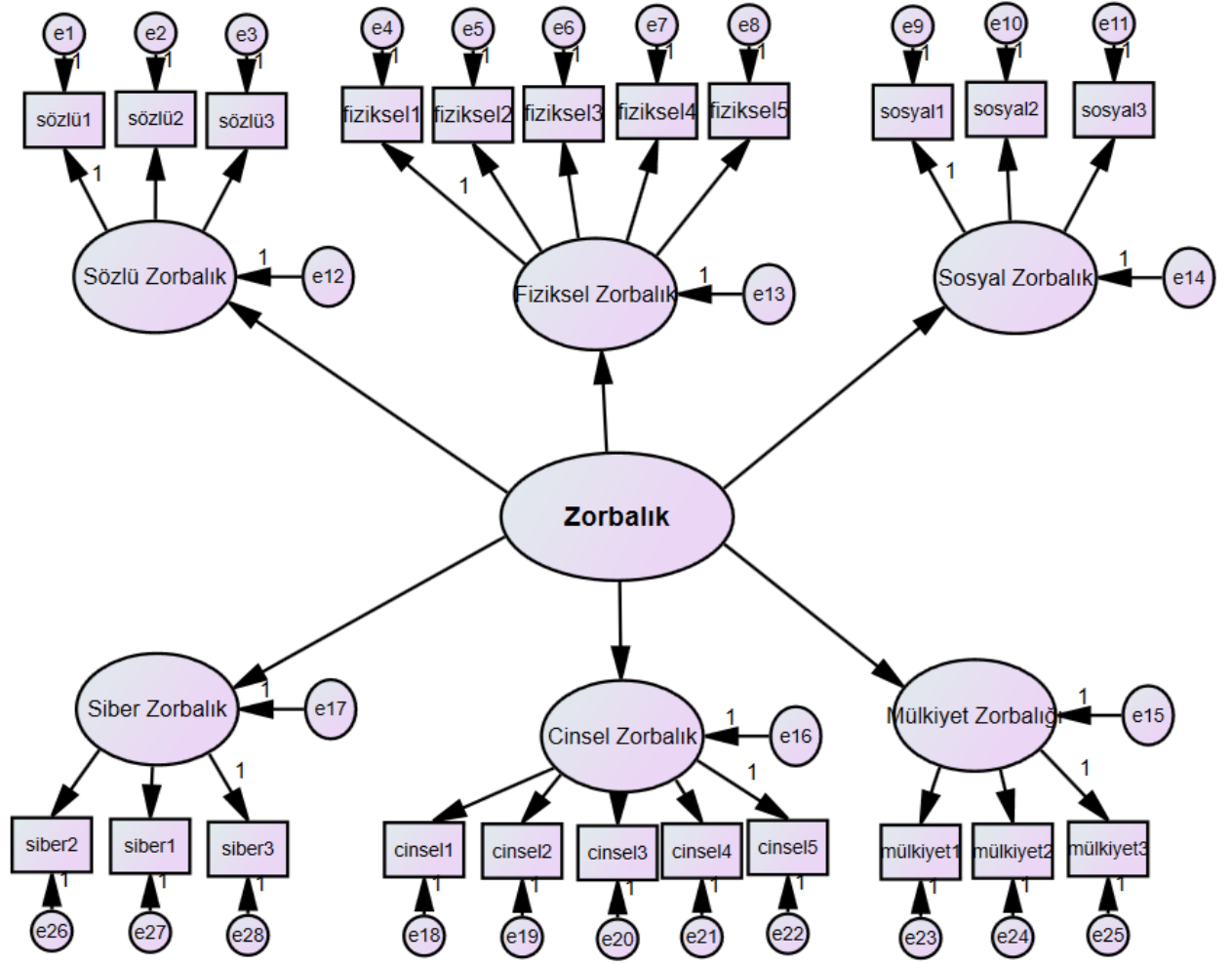
4.1.3. Geçerlilik Analizi

Şekilsel olarak uygunluğun sağlanmasının ardından yapılması gereken analizlerden birisi de içerik olarak oluşturulan faktörlerin yapısının incelenmesidir. Buna yönelik olarak ölçek geliştirme sürecinde keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizleri en yaygın yöntemler arasındadır. Bu çalışmada ölçek geliştirilmeyip hâlihazırda düzenlenmiş bir ölçek kullanıldığından doğrulayıcı faktör analizi yeterli görülmüştür. Madde havuzunun bulunmadığı durumlarda uygulanan keşfedici faktör analizi yetersiz çıktılar sunabilir. Ayrıca faktör yükünü düşüren maddelerin çıkarılması için gereken esneklik payı hâlihazırda düzenlenmiş ölçeklerde bulunmayabilir.

4.1.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) daha öncesinde geliştirilmiş veya kuramsal açıdan tutarlı bir modele ilişkin yapıların uyum geçerliliğini, elde edilen veri seti aracılığı ile test etmek için kullanılır (Gürbüz ve Şahin, 2016:310). Araştırılan modelin DFA ile uyum geçerliliğinin analizi noktasında bazı göstergelerden faydalanılır. Doğrulayıcı faktör analizi için SPSS programının bir modülü olan Amos yazılımı kullanılmıştır. Bu ölçekte “zorbalığa

Madde	Yüklenme	Standart hata
1- Beni itti veya çekti.	1	0,24
2- Bana bir şey attı.	0,93	0,17
3- Bana tekme attı veya çelme taktı.	1	0,16
4- Bana vurdu, yumruk veya tokat attı.	1	0,11
5- Bana yaralayıcı aletle saldırdı.	0,46	0,05
6- Bana kötü bir isim taktı.	1	0,29
7- Bana kaba bir şey söyledi.	0,96	0,33
8- Beni korkutacak veya sindirecek bir şey söyledi.	0,89	0,26
9- İnsanları bana karşı kıskırttı.	1	0,17
10- Hakkımda dedikodu çıkardı.	1	0,18
11- Beni kendi grubundan dışladı.	0,98	0,25
12- Hakkımda internette kötü bir şey paylaştı.	1	0,04
13- Bana kaba içerikli bir eposta veya mesaj gönderdi.	0,79	0,05
14- İnternette hakkımda kötü bir yorum yaptı.	1	0,08
15- Bana ait olan bir şeyi kırdı veya bozdu.	0,94	0,14
16- Eşyalarımın bir şeyler yazdı veya çizdi.	1	0,14
17- Bana ait olan bir şeyi aldı ve geri vermedi.	1	0,15
18- Beni rahatsız edecek biçimde cinsel bir şekilde dokundu.	1	0,04
19- Hakkımda cinsel içerikli şeyler yazdı, çizdi ve söyledi.	0,91	0,05
20- Saldırgan bir cinsel eylemde veya vücut hareketinde bulundu.	0,99	0,04
21- İznim olmadan kıyafetlerimi çıkarmaya çalıştı.	0,82	0,06
22- İznim olmadan vücudumun özel yerlerine dokundu (göğüs, kalça veya kasık).	1	0,06

Şekil 2: Zorbalık Taciz Saldırıcılığa Maruziyet Ölçeği İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları

Araştırılan modelin DFA ile uyum geçerliliğinin analizi noktasında çeşitli göstergelerden faydalanılmaktadır. Bu uyum göstergeleri arasında en çok X^2 (Relative Chi Square Index - CMIN), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation), GFI (Goodness of Fit Index) veya CFI (Comparative Fit Index) göstergeleri kullanılmaktadır (Olpak ve Çakmak, 2009:150).

Bu göstergelerden hangisi veya hangilerinin kullanılmasının gerektiği yapılan analizin türüne ve örnekleme büyüklüğüne göre değişmekle birlikte Gürbüz ve Şahin (2016)'e göre örneklem büyüklüğünün 250'nin altında olduğu durumlarda CMIN ve buna ait p değerleri, CMIN/df, CFI ve SRMR değerlerinin gereken aralıklarda bulunması yeterli olacaktır. Örneklem sayısının 250'nin üzerinde olması durumunda ise RMSEA değerinin de raporda yer alması gerektiği ifade edilmiştir.

Doğrulamalı faktör analizi sonucunda elde edilen bulguların, uyum iyiliği ve kabul edilebilir uyum değerleri için önerilen değerlere uygun olup olmadığının anlaşılabilmesi için Tablo 5’te önerilen değerler verilmiştir.

Tablo 6. DFA uyum iyiliği değer aralıkları

Uyum İndeksleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
CMIN/DF	≤ 3	≤ 5
RMSEA	≤ 0.05	≤ 0.08
CFI	≥ 0.97	≥ 0.90

(Meydan ve Şeşen, 2015:37)

χ^2 (Relative Chi Square Index - CMIN); ki-kare uyum testi değeri, önerilen model ile elde edilen verilerin uyumluluğunu belirtir. CMIN/df değerinin 3 ve altında olması durumunda modelin iyi bir uyum gösterdiği, 3-5 arasında bir değer alması durumunda ise modelin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu ifade edilebilir (Gürbüz ve Şahin, 2016:337).

CFI (Comparative Fit Index); karşılaştırmalı uyum indeksi CFI, test edilen model ile temel alınan modelin karşılaştırılmasını olanaklı kılar. CFI’nın 0,90 ve üzerinde olması sosyal bilimlerde kabul edilebilir düzeye işaret etmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016:338).

Tablo 7. Zorbalığa Maruziyet ölçeği uyum iyiliği değerleri

CMIN	CMIN/df	CFI	RMSEA
654.81	3.71	0.91	0.06

Tablo 7’ye göre elde edilen sonuçlara göre ölçek faktör analizi bakımından uygulanabilir niteliktedir. Bu adımdan sonra örneklemin genişletilerek Zorbalık ve Sosyal Medya Bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi yer almaktadır.

4.2. Frekans Dağılımları

Ölçeğin uygulanabilir olduğunun tespiti üzerine yapılan çalışmada ilk etapta 975 katılımcıya ulaşılmıştır. Analizlere başlamadan önce araştırma örnekleminde bulunan on katılımcıya ait veriler, katılımcıların ölçeği eksik doldurması nedeniyle veri setinden çıkartılmıştır. Analize uygun 965 katılımcı ile devam edilmiştir. Araştırmaya katılanların demografik özelliklerine göre dağılımlarının normal olup olmadığının incelenmesi amacıyla ilgili verilerin basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Uygun basıklık ve çarpıklık

değerleri bazı kaynaklarda – 2 ile + 2 arasında belirtilirken bazı kaynaklarda – 1,5 ve + 1,5 arasında ifade edilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007).

Tablo 8. Demografik Değişkenlere Ait Çarpıklık ve Basıklık Tablosu

	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Anne Eğitim Düzeyi	Baba Eğitim Düzeyi	Gelir Düzeyi
Çarpıklık	.01	.33	-.16	.715	.262	-.279
Basıklık	-.84	-1.89	-1.456	-.309	-.624	-.147

Tablo 7’de görüldüğü üzere yaş için çarpıklık değeri .01, basıklık değeri -.84; cinsiyet için çarpıklık değeri .33, basıklık değeri -1.89; sınıf için çarpıklık değeri .16, basıklık değeri -1.89; anne eğitim düzeyi için çarpıklık değeri .71, basıklık değeri -.30; baba eğitim düzeyi için çarpıklık değeri .26, basıklık değeri -.62; gelir düzeyi için çarpıklık değeri -.27, basıklık değeri -.14 olarak saptanmıştır.

Tablo 9. Zorbalık taciz saldırganlığa maruziyet ölçeğine ait çarpıklık ve basıklık tablosu

	N	Ortalama	Standart sapma	Çarpıklık	Basıklık
Fiziksel Zorbalık	965	1,14	,38	3,77	17,12
Sözel Zorbalık	965	1,34	,66	2,27	4,81
Sosyal Zorbalık	965	1,25	,57	2,93	9,16
Siber Zorbalık	965	1,07	,31	6,34	46,42
Mülkiyet Zorbalığı	965	1,17	,47	3,61	14,46
Cinsel Zorbalık	965	1,06	,32	6,48	46,45
Sosyal Medya Bağımlılığı	965	1,80	,86	1,33	1,21

Tablo 8’de görüldüğü üzere fiziksel zorbalık değişkeni için çarpıklık değeri 3.77, basıklık değeri 17.12; sözel zorbalık değişkeni için çarpıklık değeri 2.27, basıklık değeri 4.81; sosyal zorbalık değişkeni için çarpıklık değeri 2.93, basıklık değeri 9.16; siber zorbalık değişkeni için 6.34, basıklık değeri 46.42; mülkiyet zorbalığı değişkeni için çarpıklık değeri 3.62, basıklık değeri 14.46; cinsel zorbalık değişkeni için çarpıklık değeri 6.49, basıklık değeri

46.45; sosyal medya bağımlılığı değişkeni için çarpıklık değeri 1.33, basıklık değeri 1.21 olarak saptanmıştır.

Tablo 10. Katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf, okul, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve gelir düzeyi özelliklerine göre sayıları ve yüzdeler dağılımları

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Kız	561	58.1
	Erkek	404	41.9
Yaş	10	163	16.9
	11	198	20.5
	12	250	25.9
	13	263	27.3
	14	80	8.3
	15	11	1.1
Sınıf	5. Sınıf	252	26.1
	6. Sınıf	175	18.1
	7. Sınıf	242	25.1
	8. Sınıf	296	30.7
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	386	40
	Ortaokul	189	19.6
	Lise	205	21.2
	Üniversite	146	15.1
	Lisansüstü	22	2.3
	Diğer	17	1.8
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	270	28
	Ortaokul	150	15.5
	Lise	318	33
	Üniversite	177	18.3
	Lisansüstü	35	3.6
	Diğer	15	1.6
Gelir Düzeyi	Düşük	262	27.2
	Orta	662	68.6
	Yüksek	41	4.2

Tablo 9'a göre katılımcılar 561 kız (%58.1), 404 erkek (%41.9) toplamda 965 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların 163'ü 10 yaşında (%16.9), 198'i 11 yaşında (%20.5), 250'si 12 yaşında (%25.9), 263'ü 13 yaşında (%27.3), 80'i 14 yaşında (%8.3), 11'i 15 yaşında (%1.1) dir. Katılımcıların 252'si 5.sınıf (%26.1), 175'i 6.sınıf (% 18.1), 242'si 7.sınıf (%25.1), 296'sı 8.sınıf (%30.7) öğrencisidir. Katılımcıların anne eğitim düzeyine göre 386 kişinin annesi ilkokul (%40), 189 kişinin annesi ortaokul (%19.6), 205 kişinin annesi lise (%21.2), 146 kişinin annesi üniversite (%15.1), 222 kişinin annesi lisansüstü (%2.3), 17 kişinin annesi diğer (%1.8) olarak belirtmiştir. Katılımcıların baba eğitim düzeyine göre 270 kişinin babası ilkokul (%28), 150 kişinin babası ortaokul (%15.5), 318 kişinin babası lise(%33), 177 kişinin babası üniversite (18.3), 355 kişinin babası lisansüstü (%3.6) ve 15 kişinin babası diğer (%1.6) olarak belirtmişlerdir. Katılımcıların gelir düzeyi olarak belirlediğimiz düşük-orta-yüksek seçenekleri için 262 kişi düşük (%27.2), 662 kişi orta (%68.6), 41 kişi ise yüksek (%4.2) olarak belirtmiştir.

4.2.1. ANOVA Testleri ve T-Testi

ANOVA testi ikiden fazla grup arasında belirli bir değişken açısından istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığının anlaşılmasını sağlayan bir analiz yöntemidir. Bu araştırmada katılımcıların demografik özelliklerine göre zorbalığın boyutları ve sosyal medya bağımlılığı açısından farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin ANOVA testleri uygulanmıştır. Sadece cinsiyet değişkeninde iki farklı grup bulunmasından dolayı T testi yapılmıştır.

4.2.2. Katılımcılar yaş düzeyine göre zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılığı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Tablo 11. Yaş gruplarına göre fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Yaş	n	\bar{x}	SS
Fiziksel Zorbalığa Maruziyet	10	163	1.08	.28
	11	198	1.23	.55
	12	250	1.15	.31
	13	263	1.13	.34
	14	80	1.12	.32
	15	11	1.02	.06
	Toplam	965	1.14	.38

Tablo 12. Fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Fiziksel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	2.64	5	0.53	3.76	0,002	0,019
	Gruplarıçi	134.56	959	0.14			
	Toplam	137.20	964				

P<.01

Tablo 11 ve tablo 12 de görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre fiziksel zorbalığa maruziyet puanlarında yaş bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 3.76, p=0.002$]. Ayrıca yaşın fiziksel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.019$).

Yaşa göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre 11 yaşın ($\bar{x}=1.23 \pm 0.55$) 10 yaşa ($\bar{x}=1.08 \pm 0.28$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Aynı şekilde 11 yaşın ($\bar{x}=1.23 \pm 0.55$) 15 yaşa ($\bar{x}=1.02 \pm 0.6$) göre; 12 yaşın ($\bar{x}=1.15 \pm 0.31$) 15 yaşa ($\bar{x}=1.02 \pm 0.6$) ve 13 yaşın ($\bar{x}=1.12 \pm 0.32$) 15 yaşa ($\bar{x}=1.02 \pm 0.6$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde

yüksek olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 13. Yaş gruplarına göre sözel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Yaş	N	\bar{x}	SS
Sözel Zorbalığa Maruziyet	10	163	1.15	.46
	11	198	1.43	.74
	12	250	1.34	.65
	13	263	1.37	.67
	14	80	1.42	.71
	15	11	1.06	.20
	Toplam	965	1.34	.66

Tablo 14. Sözel zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	Sd	KO	F	p	η^2	
Sözel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	8.97	5	1.79	4.235	0.001	0.02
	Gruplarıçi	406.24	959	0.42			
	Toplam	415.21	964				

P<.01

Tablo 13 ve tablo 14 de görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sözel zorbalığa maruziyet puanlarında yaş bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 4.24, p=0.001$]. Ayrıca yaşın sözel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.02$).

Yaşa göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre 10 yaşın ($\bar{x}=1.15 \pm 0.45$) 11 yaşa ($\bar{x}=1.43 \pm 0.74$), 12 yaşa ($\bar{x}=1.34 \pm 0.65$), 13 yaşa ($\bar{x}=1.37 \pm 0.67$) ve 14 yaşa ($\bar{x}=1.42 \pm 0.71$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmüştür. Bunun yanında 11 yaşın ($\bar{x}=1.23 \pm 0.55$) 15 yaşa ($\bar{x}=1.06 \pm 0.2$) göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. ; 12 yaşın ($\bar{x}=1.15 \pm 0.31$)

15 yaşa ($\bar{x}=1.02 \pm 0.6$) ve 13 yaşın ($\bar{x}=1.12 \pm 0.32$) 15 yaşa ($\bar{x}=1.02 \pm 0.6$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 15. Yaş gruplarına göre sosyal zorbalığa maruziyet alt boyut betimsel istatistik tablosu

	Yaş	n	\bar{x}	SS
Sosyal Zorbalığa Maruziyet	10	163	1.12	.45
	11	198	1.30	.64
	12	250	1.24	.48
	13	263	1.27	.61
	14	80	1.34	.68
	15	11	1.09	.30
	Toplam	965	1.25	.57

Tablo 16. Sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Sosyal Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	4.23	5	0.85	2.66	0.02	0.01
	Gruplarıçi	304.58	959	0.32			
	Toplam	308.80	964				

P<.05

Tablo 15 ve tablo 16 de görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sosyal zorbalığa maruziyet puanlarında yaş bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 2.66, p=0.02$]. Ayrıca yaşın sosyal zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Yaşa göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre 10 yaşın ($\bar{x}=1.12 \pm 0.45$) 11 yaşa ($\bar{x}=1.30 \pm 0.64$), 13 yaşa ($\bar{x}=1.27 \pm 0.61$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 17. Yaş gruplarına göre siber zorbalığa maruziyet alt boyut betimsel istatistik tablosu

	Yaş	n	\bar{x}	SS
Siber Zorbalığa maruziyet	10	163	1.02	.11
	11	198	1.12	.47
	12	250	1.07	.29
	13	263	1.05	.26
	14	80	1.07	.27
	15	11	1.03	.10
	Toplam	965	1.06	.31

Tablo 18. Siber zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Siber Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	1.10	5	0.22	2.35	0.04	0.01
	Gruplarıçi	89.985	959	0.09			
	Toplam	91.09	964				

P<.05

Tablo 17 ve tablo 18 de görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre siber zorbalığa maruziyet puanlarında yaş bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 2.36, p=0.04$]. Ayrıca yaşın siber zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Yaşa göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre 10 yaşın ($\bar{x}=1.02 \pm 0.11$) 11 yaşa ($\bar{x}=1.12 \pm 0.47$), puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 19. Yaş gruplarına göre mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyut betimsel istatistik tablosu

	Yaş	n	\bar{x}	SS
Mülkiyet Zorbalığına Maruziyet	10	163	1.08	.34
	11	198	1.25	.60
	12	250	1.20	.48
	13	263	1.13	.40
	14	80	1.19	.47
	15	11	1.06	.20
	Toplam	965	1.17	.47

Tablo 20. Mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Mülkiyet Zorbalığına Maruziyet	Gruplararası	3.53	5	0.71	3.28	0.01	0.02
	Gruplarıçi	206.60	959	0.215			
	Toplam	210.14	964				

P<.05

Tablo 19 ve tablo 20 de görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre mülkiyet zorbalığına maruziyet puanlarında yaş bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 3.28, p=0.01$]. Ayrıca yaşın mülkiyet zorbalığına maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.02$).

Yaşa göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre 10 yaşın ($\bar{x}=1.08 \pm 0.34$) 11 yaşa ($\bar{x}=1.25 \pm 0.60$), 12 yaşa ($\bar{x}=1.20 \pm 0.48$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 21. Yaş gruplarına göre cinsel zorbalığa maruziyet alt boyut betimsel istatistik tablosu

	Yaş	n	\bar{x}	SS
Cinsel Zorbalığa Maruziyet	10	163	1.01	.05
	11	198	1.12	.46
	12	250	1.1	.27
	13	263	1.05	.32
	14	80	1.09	.36
	15	11	1.02	.06
	Toplam	965	1.06	.32

Tablo 22. Cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutunun yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Cinsel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	1.20	5	0.24	2.36	0.04	0.01
	Gruplarıçi	97.71	959	0.10			
	Toplam	98.91	964				

P<.05

Tablo 21 ve tablo 22 de görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre cinsel zorbalığa maruziyet puanlarında yaş bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 2.36, p=0.04$]. Ayrıca yaşın cinsel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Yaşa göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre 10 yaşın ($\bar{x}=1.01 \pm 0.05$) 11 yaşa ($\bar{x}=1.12 \pm 0.46$) puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 23. Yaş gruplarına göre sosyal medya bağımlılığı betimsel istatistik tablosu

	Yaş	n	\bar{x}	SS
Sosyal Medya Bağımlılığı	10	163	1.70	.81
	11	198	1.69	.86
	12	250	1.79	.91
	13	263	1.89	.84
	14	80	1.98	.89
	15	11	1.69	.71
	Toplam	965	1.80	.86

Tablo 24. Sosyal medya bağımlılığının yaş gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Sosyal Medya Bağımlılığı	Gruplararası	9,25	5	1.85	2.51	0.03	0.01
	Gruplarıçi	707.34	959	0.74			
	Toplam	716.59	964				

P<.05

Tablo 23 ve tablo 24 de görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sosyal medya bağımlılığı puanlarında yaş bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 2.51, p=0.03$]. Ayrıca yaşın sosyal medya bağımlılığı üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.001$).

Yaşa göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği saptanmıştır.

4.2.3. Katılımcıların anne eğitim düzeyine göre maruz kalınan zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılığı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Tablo 25. Anne eğitim durumuna göre fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Anne Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Fiziksel Zorbalığa Maruziyet	İlkokul	386	1.13	.32
	Ortaokul	189	1.21	.50
	Lise	205	1.13	.35
	Üniversite	146	1.12	.35
	Lisans üstü	22	1.20	.47
	Diğer	17	1.08	.14
	Toplam	965	1.14	38

Tablo 26. Fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Fiziksel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	1.2	5	.24	1.69	.135	0.01
	Gruplarıçi	136.00	959	.14			
	Toplam	137.20	964				

P<.05

Tablo 25 ve tablo 26 da görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre fiziksel zorbalığa maruziyet puanlarında anne eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 1.69, p=.14$]. Ayrıca anne eğitim düzeyi fiziksel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Anne eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 27. Anne eğitim durumuna göre sözel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Anne Eğitim Düzeyi	N	\bar{x}	SS
Sözel Zorbalığa Maruziyet	İlkokul	386	1.29	386
	Ortaokul	189	1.40	189
	Lise	205	1.365	205
	Üniversite	146	1.32	146
	Lisans üstü	22	1.48	22
	Diğer	17	1.18	17
	Toplam	965	1.34	965

Tablo 28. Sözel zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Sözel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	2.68	5	.535	1.245	.29	0.01
	Gruplarıçi	412.53	959	.43			
	Toplam	415.21	964				

P<.05

Tablo 27 ve tablo 28’te görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sözel zorbalığa maruziyet puanlarında anne eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 1.25, p=.29$]. Ayrıca anne eğitim düzeyi sözel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Anne eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 29. Anne eğitim durumuna göre sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Anne Eğitim Durumu	N	\bar{x}	SS
Sosyal Zorbalığa Maruziyet	İlkokul	386	1.19	.4558
	Ortaokul	189	1.29	.68
	Lise	205	1.22	.47
	Üniversite	146	1.36	.74
	Lisans üstü	22	1.48	.78
	Diğer	17	1.06	.24
	Toplam	965	1.25	.56598

Tablo 30. Sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı		Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2
Sosyal Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	5.12	5	1.025	3.24	.01	0.02
	Gruplarıçi	303.68	959	.32			
	Toplam	308.80	964				

P<.05

Tablo 29 ve tablo 30 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sosyal zorbalığa maruziyet puanlarında anne eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 3.24, p=.01$]. Ayrıca anne eğitim düzeyi sosyal zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.02$).

Anne eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 31. Anne eğitim durumuna göre siber zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Anne Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Siber Zorbalığa Maruziyet	İlkokul	386	1.04	.21
	Ortaokul	189	1.1058	.46
	Lise	205	1.04	.18
	Üniversite	146	1.08	.33
	Lisans üstü	22	1.29	.70
	Diğer	17	1.00	.00
	Total	965	1.07	.31

Tablo 32. Siber zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Siber Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	1.77	5	.35	3.81	.002	0.02
	Gruplarıçi	89.32	959	.09			
	Toplam	91.09	964				

P<.05

Tablo 31 ve tablo 32 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre siber zorbalığa maruziyet puanlarında anne eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 3.81, p=.002$]. Ayrıca anne eğitim düzeyi siber zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.02$).

Anne eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 33. Anne eğitim durumuna göre mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Anne Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Mülkiyet Zorbalığına Maruziyet	İlkokul	386	1.14	.39
	Ortaokul	189	1.20	.54
	Lise	205	1.18	.52
	Üniversite	146	1.16	.43
	Lisans üstü	22	1.35	.74
	Diğer	17	1.2353	.45
	Total	965	1.17	.47

Tablo 34. Mülkiyet zorbalığına Maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Mülkiyet Zorbalığına Maruziyet	Gruplararası	1.41	5	.28	1.3	.26	0.01
	Gruplarıçi	208.73	959	.22			
	Toplam	210.14	964				

P<.05

Tablo 33 ve tablo 34 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre mülkiyet zorbalığına maruziyet puanlarında anne eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 1.3, p=.26$]. Ayrıca anne eğitim düzeyi mülkiyet zorbalığına maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Anne eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 35. Anne eğitim durumuna göre cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Anne Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Cinsel Zorbalığa Maruziyet	İlkokul	386	1.04	.22
	Ortaokul	189	1.11	.49
	Lise	205	1.05	.30
	Üniversite	146	1.03	.21
	Lisans üstü	22	1.19	.68
	Diğer	17	1.00	.00
	Total	965	1.06	.32

Tablo 36. Cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutunun anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Cinsel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	1.25	5	.25	2.46	.03	0.01
	Gruplarıçi	97.66	959	.10			
	Toplam	98.91	964				

P<.05

Tablo 35 ve tablo 36 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre cinsel zorbalığa maruziyet puanlarında anne eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 2.46, p=.03$]. Ayrıca anne eğitim düzeyi cinsel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Anne eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 37. Anne eğitim düzeyine göre sosyal medya bağımlılığı betimsel istatistik tablosu

	Anne Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Sosyal Medya Bağımlılığı	İlkokul	386	1.69	.77
	Ortaokul	189	1.89	.95
	Lise	205	1.83	.84
	Üniversite	146	1.85	.92
	Lisans üstü	22	2.20	1.07
	Diğer	17	1.64	.89
	Total	965	1.80	.86

Tablo 38. Sosyal medya bağımlılığının anne eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı		Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2
Sosyal Medya Bağımlılığı	Gruplararası	10.85	5	2.17	2.95	.01	0.015
	Gruplarıçi	705.73	959	.74			
	Toplam	716.59	964				

P<.05

Tablo 37 ve tablo 38 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sosyal medya bağımlılığı puanlarında yaş bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 2.95, p=0.01$]. Ayrıca yaşın sosyal medya bağımlılığı üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.015$).

Anne eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

4.2.4. Katılımcıların baba eğitim düzeyine göre maruz kalınan zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılığı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Tablo 39. Baba eğitim düzeyine göre fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Baba Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Fiziksel Zorbalığa Maruziyet	İlkokul	270	1.1356	.34425
	Ortaokul	150	1.1907	.48235
	Lise	318	1.1258	.33403
	Üniversite	177	1.1446	.38596
	Lisans üstü	35	1.2000	.48990
	Diğer	15	1.0933	.14864
	Total	965	1.1442	.37726

Tablo 40. Fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Fiziksel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	.60	5	.12	.84	.52	0.004
	Gruplariçi	136.60	959	.14			
	Toplam	137.20	964				

P<.05

Tablo 39 ve tablo 40 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre fiziksel zorbalığa maruziyet puanlarında baba eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 0.84, p=.52$]. Ayrıca baba eğitim düzeyi fiziksel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.004$).

Baba eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 41. Baba eğitim düzeyine göre sözel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Baba Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Sözel Zorbalığa Maruziyet	İlkokul	270	1.33	.62
	Ortaokul	150	1.42	.78
	Lise	318	1.30	.61
	Üniversite	177	1.34	.67598
	Lisans üstü	35	1.45	.75
	Diğer	15	1.09	.23
	Total	965	1.34	.66

Tablo 42. Sözel zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Sözel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	2.91	5	.58	1.355	.24	0.01
	Gruplarıçi	412.3	959	.43			
	Toplam	415.21	964				

P<.05

Tablo 41 ve tablo 42 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sözel zorbalığa maruziyet puanlarında baba eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 1.36, p=.24$]. Ayrıca baba eğitim düzeyi sözel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Baba eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 43. Baba eğitim düzeyine göre sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Baba Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Sosyal Zorbalığa Maruziyet	İlkokul	270	1.21	.49
	Ortaokul	150	1.2533	.65
	Lise	318	1.21	.48
	Üniversite	177	1.34	.71
	Lisans üstü	35	1.37	.63540
	Diğer	15	1.1556	.35
	Total	965	1.25	.56598

Tablo 44. Sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Sosyal Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	2.78	5	.56	1.745	.12	0.01
	Gruplarıçi	306.02	959	.32			
	Toplam	308.80	964				

P<.05

Tablo 43 ve tablo 44 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sosyal zorbalığa maruziyet puanlarında baba eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 1.75, p=.12$]. Ayrıca baba eğitim düzeyi sosyal zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Baba eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 45. Baba eğitim düzeyine göre siber zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Baba Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Siber Zorbalığa Maruziyet	İlkokul	270	1.06	.24
	Ortaokul	150	1.08	.44
	Lise	318	1.05	.25
	Üniversite	177	1.08	.33
	Lisans üstü	35	1.10	.38
	Diğer	15	1.09	.27
	Total	965	1.07	.31

Tablo 46. Siber zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Siber Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	.2	5	.04	.415	.84	0.002
	Gruplarıçi	90.89	959	.095			
	Toplam	91.09	964				

P<.05

Tablo 45 ve tablo 46 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre siber zorbalığa maruziyet puanlarında baba eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 0.42, p=.84$]. Ayrıca baba eğitim düzeyi siber zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.002$).

Baba eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 47. Baba eğitim düzeyine göre mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Baba Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Mülkiyet Zorbalığına Maruziyet	İlkokul	270	1.15	.40
	Ortaokul	150	1.20	.53538
	Lise	318	1.15	.43545
	Üniversite	177	1.18	.51
	Lisans üstü	35	1.31	.67
	Diğer	15	1.07	.19
	Total	965	1.17	.47

Tablo 48. Mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Mülkiyet Zorbalığına Maruziyet	Gruplararası	1.22	5	.245	1.12	.35	0.01
	Gruplarıçi	208.91	959	.22			
	Toplam	210.14	964				

P<.05

Tablo 47 ve tablo 48 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre mülkiyet zorbalığına maruziyet puanlarında baba eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 1.12, p=.35$]. Ayrıca baba eğitim düzeyi mülkiyet zorbalığına maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Baba eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 49. Baba eğitim düzeyine göre cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Baba Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Cinsel zorbalığa Maruziyet	İlkokul	270	1.05	.25
	Ortaokul	150	1.10	.49
	Lise	318	1.05	.29
	Üniversite	177	1.05	.23525
	Lisans üstü	35	1.11	.51
	Diğer	15	1.01	.052
	Total	965	1.06	.32

Tablo 50. Cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutunun baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Cinsel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	.51	5	.10	.99	.42	0.005
	Gruplarıçi	98.41	959	.10			
	Toplam	98.91	964				

P<.05

Tablo 49 ve tablo 50 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre cinsel zorbalığa maruziyet puanlarında baba eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = .99, p=.42$]. Ayrıca baba eğitim düzeyi cinsel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.005$).

Baba eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

Tablo 51. Baba eğitim düzeyine göre sosyal medya bağımlılığı betimsel istatistik tablosu

	Baba Eğitim Durumu	n	\bar{x}	SS
Sosyal Medya Bağımlılığı	İlkokul	270	1.72	.81
	Ortaokul	150	1.8956	.93
	Lise	318	1.7558	.82
	Üniversite	177	1.92	.95
	Lisans üstü	35	1.80	.81
	Diğer	15	1.58	.78
	Total	965	1.80	.86

Tablo 52. Sosyal medya bağımlılığının baba eğitim gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı		Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2
Sosyal Medya Bağımlılığı	Gruplararası	6.895	5	1.38	1.86	.10	0.01
	Gruplarıçi	709.69	959	.74			
	Toplam	716.59	964				

P<.05

Tablo 51 ve tablo 52 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sosyal medya bağımlılığı puanlarında baba eğitim bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 1.86, p=.10$]. Ayrıca baba eğitim düzeyi sosyal medya bağımlılığı üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Baba eğitim durumuna göre gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemektedir.

4.2.5. Katılımcıların aile gelir düzeyine göre maruz kalınan zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılığı düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Tablo 53. Gelir düzeyine göre fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SS
Fiziksel Zorbalığa Maruziyet	Düşük	262	1.12	.27
	Orta	662	1.13	.36
	Yüksek	41	1.45	.84
	Total	965	1.14	.38

Tablo 54. Fiziksel zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı		Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2
Fiziksel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	4.14	2	2.07	14.97	.00	0.03
	Gruplarıçi	133.06	962	.14			
	Toplam	137.20	964				

P<.05

Tablo 53 ve tablo 54 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre fiziksel zorbalığa maruziyet puanlarında gelir düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 14.97, p=.00$]. Ayrıca gelir düzeyi fiziksel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.03$).

Gelir düzeyine göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre düşük gelir düzeyinin ($\bar{x}=1.12 \pm 0.27$) yüksek gelir düzeyine ($\bar{x}=1.45 \pm 0.84$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 55. Gelir düzeyine göre sözel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SS
Sözel Zorbalığa Maruziyet	Düşük	262	1.30	.60
	Orta	662	1.32	.63
	Yüksek	41	1.83	1.10
	Total	965	1.34	.66

Tablo 56. Sözel zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı	Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2	
Sözel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	10.47	2	5.23	12.44	.00	0.025
	Gruplarıçi	404.74	962	.42			
	Toplam	415.21	964				

P<.05

Tablo 55 ve tablo 56 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sözel zorbalığa maruziyet puanlarında gelir düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 12.44, p=.00$]. Ayrıca gelir düzeyi sözel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.03$).

Gelir düzeyine göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre düşük gelir düzeyinin ($\bar{x}=1.30 \pm 0.60$) yüksek gelir düzeyine ($\bar{x}=1.83 \pm 1.10$) göre; orta gelir düzeyinin ($\bar{x}=1.32 \pm 0.63$) yüksek gelir düzeyine ($\bar{x}=1.83 \pm 1.10$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 57. Gelir düzeyine göre sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SS
Sosyal Zorbalığa Maruziyet	Düşük	262	1,18	,45
	Orta	662	1,24	,55
	Yüksek	41	1,76	1,02
	Total	965	1,25	,57

Tablo 58. Sosyal zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı		Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2
Sosyal Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	11.68	2	5.84	18.91	.00	0.04
	Gruplarıçi	297.12	962	.31			
	Toplam	308.80	964				

P<.01

Tablo 57 ve tablo 58 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sosyal zorbalığa maruziyet puanlarında gelir düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 18.91, p=.00$]. Ayrıca gelir düzeyi sosyal zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.04$).

Gelir düzeyine göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre düşük gelir düzeyinin ($\bar{x}=1.18 \pm 0.45$) orta gelir düzeyine ($\bar{x}=1.76 \pm 1.02$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 59. Gelir düzeyine göre siber zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SS
Siber Zorbalığa Maruziyet	Düşük	262	1.03	.17
	Orta	662	1.06	.28
	Yüksek	41	1.38	.84
	Total	965	1.07	.31

Tablo 60. Siber zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı		Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2
Siber Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	4.46	2	2.23	24.79	.00	0.05
	Gruplarıçi	86.62	962	.09			
	Toplam	91.09	964				

P<.05

Tablo 59 ve tablo 60 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre siber zorbalığa maruziyet puanlarında gelir düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 24.79, p=.00$]. Ayrıca gelir düzeyi siber zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.05$).

Gelir düzeyine göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre düşük gelir düzeyinin ($\bar{x}=1.03 \pm 0.17$) orta gelir düzeyine ($\bar{x}=1.06 \pm 0.84$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 61. Gelir düzeyine göre mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SS
Mülkiyet Zorbalığına Maruziyet	Düşük	262	1.16	.44
	Orta	662	1.15	.42
	Yüksek	41	1.53	.95
	Total	965	1.17	.47

Tablo 62. Mülkiyet zorbalığına maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı		Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2
Mülkiyet Zorbalığına Maruziyet	Gruplararası	5.60	2	2.8	13.1	.0	0.0
	1			0	7	0	3
	Gruplarıçi	204.54	96	.21			
			2				
	Toplam	210.14	96				
			4				

P<.01

Tablo 61 ve tablo 62 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre mülkiyet zorbalığına maruziyet puanlarında gelir düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 13.17, p=.00$]. Ayrıca gelir düzeyi mülkiyet zorbalığına maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.03$).

Gelir düzeyine göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre düşük gelir düzeyinin ($\bar{x}=1.16 \pm 0.44$) orta gelir düzeyine ($\bar{x}=1.15 \pm .42$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 63. Gelir düzeyine göre cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutu betimsel istatistik tablosu

	Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SS
Cinsel Zorbalığa Maruziyet	Düşük	262	1.03	.20
	Orta	662	1.05	.29
	Yüksek	41	1.37	.86
	Total	965	1.06	.32

Tablo 64. Cinsel zorbalığa maruziyet alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı		Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2
Cinsel Zorbalığa Maruziyet	Gruplararası	4.07	2	2.04	20.65	.00	0.04
	Gruplariçi	94.84	962	.1			
	Toplam	98.91	964				

P<.01

Tablo 63 ve tablo 64 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre cinsel zorbalığa maruziyet puanlarında gelir düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 20.65, p=.00$]. Ayrıca gelir düzeyi cinsel zorbalığa maruziyet üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.04$).

Gelir düzeyine göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre düşük gelir düzeyinin ($\bar{x}=1.03 \pm 0.20$) yüksek gelir düzeyine ($\bar{x}=1.37 \pm 0.86$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Tablo 65. Gelir düzeyine göre sosyal medya bağımlılığı betimsel istatistik tablosu

	Gelir Düzeyi	n	\bar{x}	SS
Sosyal Medya Bağımlılığı	Düşük	262	1.70	.82517
	Orta	662	1.82	.86
	Yüksek	41	2.10	1.01
	Total	965	1.80	.86

Tablo 66. Sosyal medya bağımlılığı alt boyutunun gelir düzeyi gruplarına göre farkını test etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testi

Varyansın Kaynağı		Tip III KT	sd	KO	F	p	η^2
Sosyal Medya Bağımlılığı	Gruplararası	7.02	2	3.51	4.76	.01	0.01
	Gruplarıçi	709.57	962	.74			
	Toplam	716.59	964				

P<.01

Tablo 65 ve tablo 65 görüleceği üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre sosyal medya bağımlılığı puanlarında gelir düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir [$F_{(5, 959)} = 4.76, p=.01$]. Ayrıca gelir düzeyi sosyal medya bağımlılığı üzerinde küçük düzeyde bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır ($\eta^2=.01$).

Gelir düzeyine göre farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Games-Howell testinin sonuçlarına göre düşük gelir düzeyinin ($\bar{x}=1.70 \pm 0.83$) yüksek gelir düzeyine ($\bar{x}=2.10 \pm 1.01$) göre puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ancak diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

4.3. Cinsiyete göre maruz kalınan zorbalık türleri ve sosyal medya bağımlılık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Tablo 67. Cinsiyet T Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	sd	t	p	d
Fiziksel Zorbalık	Kız	561	1.1159	0.30080	963	-2.764	.000	0.017433
	Erkek	404	1.1837	0.46048				
Sözel Zorbalık	Kız	561	1.3108	0.60805	963	-1.472	.001	0.009476
	Erkek	404	1.3738	0.71709				
Sosyal Zorbalık	Kız	561	1.2781	0.57797	963	2.014	.007	0.013208
	Erkek	404	1.2038	0.54669				
Siber Zorbalık	Kız	561	1.0553	0.24623	963	-1.318	.007	0.008307
	Erkek	404	1.0817	0.37599				
Mülkiyet Zorbalığı	Kız	561	1.1604	0.43872	963	-.584	.183	0.003768
	Erkek	404	1.1782	0.50378				
Cinsel Zorbalık	Kız	561	1.0492	0.26966	963	-1.247	.017	0.007899
	Erkek	404	1.0752	0.37947				
Sosyal Medya Bağımlılığı	Kız	561	1.7641	0.82467	963	-1.363	.166	0.008828
	Erkek	404	1.8408	0.91087				

P<.05

Tablo 15'e göre yapılan analiz sonuçlarına göre fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, siber zorbalık ve cinsel zorbalık boyutlarında erkek puan ortalamaları anlamlı düzeyde daha yüksektir. Sosyal zorbalık boyutunda ise kız öğrencilerin puan ortalamaları anlamlı düzeyde daha yüksektir. Mülkiyet zorbalığı ve sosyal medya bağımlılığı boyutlarında ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

4.4. Katılımcılarda zorbalığa maruziyet puanları sosyal medya bağımlılığını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Tablo 68. Korelasyon Tablosu

	Fiziksel Zorbalık	Sözel Zorbalık	Sosyal Zorbalık	Siber Zorbalık	Mülkiyet Zorbalığı	Cinsel Zorbalık	Sosyal Medya Bağımlılığı
Fiziksel Zorbalık	1	.684**	.566**	.587**	.653**	.665**	.253**
Sözel Zorbalık	.684**	1	.631**	.457**	.610**	.456**	.295**
Sosyal Zorbalık	.566**	.631**	1	.474**	.600**	.492**	.318**
Siber Zorbalık	.587**	.457**	.474**	1	.546**	.725**	.265**
Mülkiyet Zorbalığı	.653**	.610**	.600**	.546**	1	.606**	.235**
Cinsel Zorbalık	.665**	.456**	.492**	.725**	.606**	1	.200**
Sosyal Medya Bağımlılığı	.253**	.295**	.318**	.265**	.235**	.200**	1

P**<.01

Tablo 16’da görüldüğü üzere değişkenler arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Fiziksel zorbalık ve sözel zorbalık arasında ($r=.68$), fiziksel zorbalık ve sosyal zorbalık arasında ($r=.56$), fiziksel zorbalık ve siber zorbalık arasında ($r=.58$), fiziksel zorbalık ve mülkiyet zorbalığı arasında ($r=.65$), fiziksel zorbalık ve cinsel zorbalık arasında ($r=.66$), fiziksel zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı arasında ($r=.25$), sözel zorbalık ve sosyal zorbalık arasında ($r=.63$), sözel zorbalık ve siber zorbalık arasında ($r=.45$), sözel zorbalık ve mülkiyet zorbalığı arasında ($r=.61$), sözel zorbalık ve cinsel zorbalık arasında ($r=.45$), sözel zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı arasında ($r=.29$), sosyal zorbalık ve siber zorbalık arasında ($r=.47$), sosyal zorbalık ve mülkiyet zorbalığı arasında ($r=.60$), sosyal zorbalık ve cinsel zorbalık arasında ($r=.49$), sosyal zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı arasında ($r=.31$), siber zorbalık ve mülkiyet zorbalığı arasında ($r=.54$), siber zorbalık ve cinsel zorbalık arasında ($r=.72$), siber zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı arasında ($r=.26$), mülkiyet zorbalığı ve cinsel zorbalık arasında ($r=.60$), mülkiyet zorbalığı ve sosyal medya bağımlılığı arasında ($r=.23$), cinsel zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı arasında ($r=.20$) anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Yapılan analiz sonuçlarına göre değişkenler arasında - bazı durumlarda güçlü, bazı durumlarda zayıf da olsa – pozitif yönlü korelasyonlar olduğu tespit edilmiştir. Buna dayanarak araştırmanın temel hedeflerinden olan zorbalığın, sosyal medya bağımlılığına olan etkisini ölçmek amacıyla neden sonuç ilişkisini ölçme amacıyla regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

4.5. Regresyon Analizi

Araştırmanın değişkenleri olan zorbalık bağımsız değişkeninin, sosyal medya bağımlı değişkeni üzerinde pozitif yönlü bir etkisinin olduğu iddiasını test etmek üzere regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 69. Model Özeti

Model Summary^b				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.361 ^a	.130	.125	.80662

a. Predictors: (Constant), Cinsel Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sosyal Zorbalık, Mülkiyet Zorbalığı, Siber Zorbalık, Fiziksel Zorbalık

b. Dependent Variable: Sosyal Medya Bağımlılığı

Modelde yer alan bağımsız değişkene, bağımlı değişkendeki artışın %12,5'inin atfedilebileceği düzeltilmiş R² değerine bağlı olarak ifade edilebilir. %12,5 açıklama düzeyi bakımından düşük bir düzey gibi görünse de sosyal bilimlerde bir kavramı aynı anda etkileyen ölçülemeyecek sayıda değişken olması sebebiyle kabul edilebilir bir düzeydir. Sosyal medya bağımlılığını etkileyen tüm faktörlerin ölçülmesi imkânsıza yakın bir durumdur. Bundan dolayı bu açıklama düzeyinin ilgili değişkenler bağlamında olduğu göz ardı edilmemelidir.

Tablo 70. ANOVA Testi

Model	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	
1	Regression	93.28	6	15.55	23.89	.000 ^b
	Residual	623.31	958	.65		
	Total	716.59	964			

a. Bağımlı Değişken: Sosyal Medya Bağımlılığı

b. Bağımsız Değişkenler, (Cinsel Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sosyal Zorbalık, Mülkiyet Zorbalığı, Siber Zorbalık, Fiziksel Zorbalık

P<.01

Araştırma kapsamında oluşturulan modelin istatistiki açıdan anlamlı olduğu ($p<0,001$) tespit edilmiştir.

Tablo 71. Katsayılar Tablosu

Model	Standart olmayan katsayılar		Standardize edilmiş katsayılar	t	p	
	B	Std. hata	Beta			
1	(Constant)	.905	.101	8.961	.000	
	Fiziksel Zorbalık	.048	.116	.021	.420	.675
	Sözel Zorbalık	.168	.061	.128	2.752	.006
	Sosyal Zorbalık	.299	.064	.196	4.647	.000
	Siber Zorbalık	.478	.127	.171	3.765	.000
	Mülkiyet Zorbalığı	-.035	.084	-.019	-.418	.676
	Cinsel Zorbalık	-.217	.134	-.081	-1.615	.107

a. Dependent Variable: Sosyal Medya Bağımlılığı

P<.05

Modelin anlamlı olduğunun tespit edilmesinden sonra incelenmesi gereken bir diğer bağımsız değişkenin al boyutlarının etkilerinin ayrı ayrı anlamlı olup olmadığına ilişkin olarak Tablo 71’de yer alan anlamlılık düzeylerine göre (Fiziksel Zorbalık: $p>0,05$, Sözel Zorbalık: $p<0,05$, Sosyal Zorbalık: $p<0,001$, Siber Zorbalık: $p<0,001$, Mülkiyet Zorbalığı: $p>0,05$, Cinsel Zorbalık: $p>0,05$) bağımsız değişkenin bazı boyutlarının anlamlı bir etkisi olduğu gözlenmiştir. Ayrıca anlamlı boyutların etkisinin yönünün, standardize beta katsayılarının sıfırdan büyük (Sözel Zorbalık:0,128, Sosyal Zorbalık:0,196, Siber Zorbalık:0,171) olmaları

sebebiyle pozitif olduğu tespit edilmiştir. Bağımsız değişken boyutlarından sosyal zorbalığın, sosyal medya bağımlılığı üzerinde en bđyđk (Beta:0,196) etkiye sahip olduğu ifade edilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Araştırmada güdülen amaçların başında zorbalık türlerini ortaokul öğrencilerinde saptamak ve Hall (2016) tarafından geliştirilen “Zorbalık, Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeğinin” adaptasyonunu yapmak ve oluşan sorunların zorbalığının alt boyutları ile cinsiyet, yaş, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve ekonomik düzeyle olan farklılıklarını görmeye yönelik bir araştırma yapmaktı. İkinci güdülen amaç ise Zorbalık, Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeğinin Adaptasyonu ve Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı İle İlişisini saptamak olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, planlanan çalışma için yapılan araştırma istatistiksel analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiş ve elde edilen veriler alanyazına göre tartışılmıştır. Akranlar arasında gözüken bu zorbalık türlerini, Olweus 1970’li yıllarda orta okul öğrencilerinin yaşamakta kaldığı ve yaygın şekilde devam eden bir sorun olduğunu belirtmiştir

Bu bölüm, 2 alt başlık altında ele alınmıştır. İlk alt bölüm sosyodemografik değişkenlere göre yapılan analizlerin incelenmesidir. İkinci alt bölüm orta okul öğrencilerinde zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı arasında bir ilişki var mıdır?

5.1. Zorbalık, Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği ile ilgili tartışma

Toplumumuzun temellerini çocuklarımızın inşa edeceğini düşündüğümüzde, çocuklar için yetişkinliğe geçmeden yaşadıkları sorunlar çok önemli bir anlam ifade etmektedir. Özellikle geleceğimizin temellerini atacak çocuklarımız için, yaşadığımız çağın en önemli sorunlarından biri olan zorbalık problemini erken yaşlarda belirleyip, hızlı ve etkili bir müdahale çok fazla önem arz etmektedir (Dolgun, 2018). Ortaokul öğrencilerinin yaşadığı zorbalığı erken dönemlerde belirlemek ve önlem almak açısından etkili ölçüm araçlarının olması çok fazla önem taşımaktadır. Günümüz toplumumuzda zorbalığı ölçmekte kullanılan çok fazla Türkçe zorbalık ölüm araçları vardır ama fiziksel, sözel, sosyal, siber, mülkiyet zorbalığı ve cinsel zorbalık türlerini kapsayan bir ölçüm aracı bulunmamaktadır. Çalışmamızın ilk kısmında olan Zorbalık Taciz Saldırganlığa Maruziyet Ölçeği (ZTSMÖ) Türkçe’ye adaptasyon kısmında geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

5.1.1. Cinsiyete, yaşa, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve gelir düzeyine göre ZTSMÖ ve EİSMBÖ düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Araştırmamızın sonuçlarında elde edilen veriler incelendiğinde ZTSMÖ ve EİSMBÖ puan ortalamalarının boyutlara göre farklılaştıkları görülmüştür. Fiziksel, sözel, siber ve cinsel zorbalığa maruziyet boyutlarında erkek öğrencilerde kız öğrencilere oranla daha yüksek puan çıktığı saptanmıştır. Sosyal zorbalığa maruziyet boyutunda ise kız öğrencilerin puan ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. Mülkiyet zorbalığına maruziyet ve sosyal medya bağımlılığı boyutlarında ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatürde yapılmış çalışmalar neticesinde (Arıcak, 2009; Altundağ, 2016; Hinduja ve Patchin, 2008; Koç ve Üner, 2017; Balaban Salı vd.,2015; Türkoğlu, 2013) yılında yapmış olduğu çalışmanın sonucunda siber zorbalık değişkeni ve cinsiyet bağlantısına bakıldığında, bu araştırmaya paralel sonuçlar ortaya koymuşlardır. Bu bulguların aksine olan başka çalışmalar bu bağlamlar arasında anlamlı farklar bulunmadığını söylemiştir (Çalışgan, 2013; Özdemir ve Akar, 2011) . Literatüre baktığımız zaman fiziksel, sözel, ve cinsel zorbalık boyutlarda erkeklerin kız öğrencilere oranla daha fazla zorbalığa maruz kaldıklarını gösteren çalışmalar da vardır (Olweus, 1994; Bilgiç, 2007; Dölek, 2002; Pişkin ve Ayas 2005, Takış, 2007). Bir diğer boyut olan sosyal zorbalık boyutu, yapılan çalışma sonuçlarına paralel olarak (Rivers ve Smit, 1994) çalışmalarında benzer sonuçlar ortaya koymuşlardır. Mülkiyet zorbalığı ve sosyal medya bağımlılığı boyutlarında ise çalışma sonucuna dair literatürde bir bağlantı bulunamamıştır. Genel anlamda erkek öğrencilerin zorbalık davranışına maruz kalması ve uygulaması Ayas ve Pişkin'e (2011) göre Türkiye'de oluşan normlara bakıldığı zaman cinsiyet bağlantısından kaynaklı olduğu söylenebilir. Toplumsal roller yaşamış olduğumuz toplumdan yadsınamaz.

Yaş değişkeni açısından zorbalığa maruziyet ve sosyal medya bağımlılığı arasında farklılıklar bulunmaktadır. Çalışmamızda fiziksel zorbalığa maruziyetin daha çok küçük yaş gruplarında olduğu görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde yaptığımız çalışmayla benzer sonuçlara ulaşan çalışmalara rastlanılmaktadır (Gökkaya ve Sütcü, 2020; Totan, 2008; Olweus,2005). Literatür incelendiğinde yapılan çalışmanın tersi yönde bulgulara rastlanmaktadır. Buna göre alanda yapılan bazı çalışmalar şu şekilde sıralanabilir (Çankaya, 2011; Karaman-Kepenekçi ve Çinkır 2003; Pişkin, 2002) yapmış oldukları çalışmalarda fiziksel zorbalık türünün yaş artıkça arttığını göstermişlerdir. Sözel zorbalığa maruziyet, siber zorbalığa maruziyet, mülkiyet zorbalığına maruziyet ve cinsel zorbalığa maruziyet en fazla "11" yaş grubunda gözlenmektedir. Alanyazın incelendiği zaman siber zorbalık için, Sarak'a

(2012) göre ergenlerin yaşları siber zorbalık için önemli bir değişkendir. Yaş büyüdükçe bireyin sahip olacağı bilgi birikiminde artacağından dolayı zorbalık yapması ve zorbalığa maruz kalmasının daha çok olacağını söylemektedir. Bu çalışmaların dışında (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Özdemir ve Akar, 2011) siber zorbalığa maruziyet ve yaş arasında bir anlam olmadığını söylemişlerdir. Alanyazına bakıldığı zaman yaşça büyük olan çocukların veya ergenlerin zorbalık oranının daha fazla olduğunu bulmuşlardır (Kandemir, 2006; Yurtal ve Cenkseven, 2007). Bu çalışmalar sonucuna paralel olarak, sosyal zorbalığa maruziyet ve sosyal medya değişkenimiz paralel bir sonuç ortaya koymuştur. Her iki değişken için de ortaya çıkan yaş grubumuz 14 yaş almaktadır.

Yapılan çalışmada anne eğitim düzeyinin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı gözlemlenmiştir. Anne eğitim düzeyi ne kadar değişse de annenin çocuklarını yetiştirirken zorbalık veya zorbalığa maruziyet konusunda gerekli bilgilendirmeyi yapmaması veya yeterli bilgiye sahip olmadığı düşünülebilir. Çalışmadaki bulgulara benzer sonuçlar elde eden çalışmalar bulunmaktadır (Açıkgöz, 2017; Başar ve Özer, 2013; Polat Külcü, 2015; Kılıç, 2009; Satan, 2006). Bunun yanında literatürde anlamlı fark ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Gencer, 2017; Gürsoy, 2010; Polat ve Sohbet, 2019).

Yapılan çalışmada baba eğitim düzeyinin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı gözlemlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde baba eğitim düzeyinin bireyin davranışlarında anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya konmuştur (Açıkgöz, 2017; Başar ve Özer, 2013; Karademir, Kayabaşı ve Vural, 2019; Gençoğlu, Kumcağız ve Ersanlı, 2014; Yelci, 2018). Bu çalışmaların aksine Polat ve Sohbet (2019), baba eğitim düzeyin ortaöğretim düzeyinde eğitim gören çocuklar için anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda (Gencer, 2017; Türkoğlu, 2013) göre baba eğitim düzeyi ve sosyal medya arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Bir diğer ele alınan konumuz, gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığıdır. Çalışmamızın sonucuna göre tüm değişkenler için düşük gelir düzeyine sahip öğrenci grubunda zorbalığa maruz kalma puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda literatürle paralel olarak, (Alikashişoğlu ve ark, 2007; Özkan ve Çiftçi, 2010) yapmış olduğu çalışmalar, düşük gelir düzeyine sahip ortaokul öğrencilerinde zorbalığın daha fazla sonuçlandığını gösterilebilir. Gencer (2017) de yapmış olduğu çalışmada gelir düzeyi ve sosyal medya arasında anlamlı bir ilişki saptamıştır. Bulgularımızın tersi yönde olan çalışmalarda literatürde mevcuttur (Özbay, 2013; Pişkin, 2010; Yelci, 2018). Bu

çalışmalar ve sonuçların dışında ise herhangi bir anlamın çıkmadığı çalışmalarda mevcuttur (Atalay, 2010; Satan, 2006).

5.1.2. Ortaokul öğrencilerinde zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı arasında bir ilişki var mıdır?

Literatüre baktığımız zaman zorbalık davranışları ve internet bağımlılığı bakımından hem maruz kalma hem de zorbalık yapma açısından öğrencilerin, internet bağımlılığı arasında anlamlı bağlantı bulunmuştur (Ceyhan, 2008). Alanyazın incelendiği zaman internet kullanımı, sosyal medya bağımlılığında, öğrencilerin kullanım amaçları, kullanma süreleri, anne baba internet kullanımı ve kullanılan yerlerin zorbalık ve bağımlılık açısından farklılık gösterdiğini ve genel anlamda sosyal medya içeriği ve sohbet amaçlarının zorbalığa daha fazla yol açmakta olduğundan bahseldiği görülmektedir, aynı zamanda sanal ve siber zorbalık açısından internet iyi bir yordayıcıdır (Arıcak ve diğerleri, 2008; Çankaya ve Tan, 2010; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Gencer, 2017; Karaca, 2019; Hinduja ve Patchin, 2006; Taylan, Aydın, ve Topal, 2017; Tuncer ve Dikmen, 2016). Bu çalışmaların aksine literatürde olan diğer araştırmalarda, zorbalık ve internet kullanımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı gösterilmektedir (Çalışgan, 2013; Deniz ve Çalışgan, 2015; Semerci, 2017; Smith ve diğerleri, 2008). Sezen-Murat (2018) göre akran zorbalığı (fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, sosyal zorbalık, mülk zorbalığı ve cinsel zorbalık boyutları) ve internet bağımlılığı ilişkisini incelediğinde aralarında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptamıştır. Aynı şekilde bu çalışmaların sonucuna paralellik gösteren ve akran zorbalığı ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir (Karatoprak, 2017). Bu bilgiler doğrultusunda zorbalık ve internet bağımlılığı olmasa bile Atik ve Kemer (2008) göre zorbalık gösteren çocuklarda madde bağımlılığı riskinin arttığından bahsetmiştir. Literatüre bakıldığı zaman zorbalık türleri ve internet bağımlılığı – sosyal medya bağımlılığı alanlarında çok fazla çalışma yoktur. Genel anlamda siber zorbalık ve internet bağımlılığı arasında yapılan çalışmalar mevcuttur. Yapmış olduğumuz çalışma sonucunda, zorbalık ve sosyal medya bağımlılığı ilişkisinden yola çıkarak, literatürde daha fazla çalışması gereken bir konu olduğu görülmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmada, ZTSMÖ ölçeğinin Türkçe'ye adaptasyonu ve daha sonrasında ortaokul öğrencilerinde zorbalığa maruziyet ve sosyal medya bağımlılığı arasında olan ilişkinin incelenmesi araştırılmıştır. Çalışmamızda aynı zamanda, incelenen değişkenlerin cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim düzeyi ve gelir düzeyi açısından değişip değişmediğini incelenmiş olup, elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- 1- Ortaokul öğrencilerinde ZTSMÖ'nün Türkçe'ye adaptasyonu yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ZTSMÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.
- 2- Ortaokul öğrencilerinde tüm zorbalığa maruziyet alt boyutlarının hem kendi içerisinde hem de sosyal medya bağımlılığı alt boyutlarında anlamlı sonuç verdiği gözlenmiştir.
- 3- Cinsiyete göre ZTSMÖ ve ESMBÖ toplam puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre değişkenlere göre farklılıklar olsa da erkeklerin toplam puanları kızlara göre anlamlı biçimde daha yüksektir.
- 4- Yaş değişkenine göre ZTSMÖ ve ESMBÖ toplam puanları arasında elde edilen sonuçlarda anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Sonuçlara göre fiziksel zorbalığa maruziyet açısından küçük yaş grupları en yüksek puanı alırken, sözel, siber, mülkiyet ve cinsel zorbalığa maruziyete göre 11 yaş grubu en fazla puanı almıştır. Sosyal medya bağımlılığı ve sosyal zorbalığa maruziyet açısından anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır.
- 5- Algılanan ekonomik düzey ile ZTSMÖ ve ESMBÖ toplam puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yüksek ekonomik düzeye sahip olan öğrencilerde daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır.
- 6- Anne-baba eğitim düzeyine göre ZTSMÖ ve ESMBÖ için elde edilen puanlarda anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

6.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

- 1- Yapılan çalışmada öz değerlendirmeye dayalı ölçekler kullanıldığı için elde edilen verilerin, kendini tanıma ve ifade etme becerilerinden etkilenme ihtimali bulunmaktadır.

2- Yapılan çalışma tek bir şehirde yapılmıştır. Bundan sonraki çalışmalar için daha fazla katılımcı ve farklı yaş grupları üzerinde yapılması önerilmektedir.

3- Literatürde olan çalışmalar içerisinde zorbalığa maruziyet alt boyutları genel anlamda ayrı ele alınmaktadır. Türkçe'ye adaptasyonu yapılan ölçek sayesinde zorbalığa maruziyet konusunda daha etkili baş etme yöntemlerin geliştirilmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

4- Ortaokul öğrencilerine sosyal medya uygulamalarının güvenli ve etkin kullanımı üzerine eğitimler verilebilir.

5-Ruh sağlığı çalışanlarının ZTSMÖ'le çalışırken zorbalık özelliklerini ve ergenler üzerindeki etkilerini daha yakından tanınması gerekmektedir.

6- Ortaokul öğrencileri açısından karşılaştıkları zorlukları veya yapmış oldukları zorbalık türlerini aşmalarına yardımcı olmak amacıyla, zorbalık hakkında müdahale programlarına ihtiyaç duyulabilir. Aynı şekilde etkili seminer ve eğitimlerin verilmesi önemli olabilir.

7- Ülkemizde yapılacak çalışmalarda zorbalık ve sosyal medya açısından daha geniş kapsamlı sosyo-demografik değişkenlere yer verilebilir.

8- Aileler zorbalık davranışları karşısında daha detaylı bilgilendirilerek, çocuğa karşı yaklaşım incelenebilir.

9- Ruh sağlığında çalışan bireylerin, zorbalığa maruziyet ve sosyal medya bağımlılığı açısından önleme çalışmaları ve terapi açısından düzenlemeler yapılması önemli olabilir.

10- Özellikle okullarda eğitim gören çocuklar arasında yaygın olan zorbalık açısından, rehber öğretmenler ve diğer öğretmenlerin önleyici çalışmalara daha fazla yer vermesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, T. (2017). Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile okula karşı tutum (Kartepel ilçesi örneği) (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).
- Akbulut, A. B. ve Yılmazel, G. (2012). Ergen yaş grubunda internet bağımlılığı düzeyinin belirlenmesi. 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi (716).
- Akca, E. B., Sayımer, İ., Ergül, S. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımları ve Siber Zorbalık Deneyimleri: Ankara Örneği. Global Media Journal TR Edition, 5 (10), 71-86.
- Akkurt Nurtan, K. (2019). 9. Sınıf Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı, Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Annebaba Tutumları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Nevşehir
- Akyazı, E. ve Tutgun, Ü. (2013). İletişim fakültesi öğrencilerinin amaç, benimseme, yalnızlık düzeyi ilişkisi bağlamında sosyal ağları kullanımı. Global Media Journal TR, 3(6), 1-24.
- Alikasifoglu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Uysal, O., & Albayrak-Kaymak, D. (2007). Bullying behaviours and psychosocial health: results from a cross-sectional survey among high school students in Istanbul, Turkey. *European journal of pediatrics*, 166(12), 1253-1258.
- Altundağ, Y. (2016). The Relationship Between Problematic Internet Use and Cyberbullying among High School Students. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 3(1), 27-43.
- Al-Menayes J.J. (2015). Dimensions of social media addiction among university students in Kuwait. *Psychology and Behavioral Sciences*, 4(1), 23-28.
- Andreassen, C. S. (2012). Development of a facebook addiction scale. *Psychological Reports*, 2012, 110, 2, 501-517.
- Andreassen, C.S. (2015). Online social network site addiction: A comprehensive review, *Current Addiction Reports*. 2(2), 175-184.

- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (34).
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yılmaz, N., & Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & behavior*, 11(3), 253-261.
- Aslan, S. ve Demirtaş, H. E. (2017) Genç ve Ergenlerde Madde Denemeleri ve Bağımlılığı. <https://www.drsehcukaslan.com/gençve-ergenlerde-madde-denemeleri-ve-bağımlılığı>. (Erişim Tarihi: 26.04.2020).
- Atalay, A. (2010). Akran zorbalığı gösterme ve akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey, anne-baba tutumları, arkadaş ilişkileri ve benlik saygısı ile ilişkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır*.
- Atik, G., & Kemer, G. (2008). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki zorbalığı yordamada problem çözme becerisi, sürekli öfke-öfke ifade tarzları ve fiziksel özyeterliliğin rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23).
- Ayas, T. (2007). Okullarda Yaygın Sorun Şiddet ve Zorbalık. *İlköğretim Eğitimci Dergisi*, 14, 16-19.
- Ayas, T. (2012). The Effect of Parental Attitudes on Bullying and Victimizing Levels of Secondary School Students. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 55, 226-231.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2012). On being cyber bully and victim among primary school students. *Elementary Education Online*, 11(2).
- Ayas, T., & Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2).
- Ayas, T. & Pişkin, M. (2015). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 316-324.
- Aydın, İ. E. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımları Üzerine Bir Araştırma: Anadolu Üniversitesi Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 373-386.

- Babacan, M. E. (2016). Sosyal Medya Kullanım Alanları ve Bağımlılık İlişkisi. *Addicta: The Turkish Journal On Addictions*, 3, 7-28.
- Bademci, V. (2019). Geçerlik: Nedir? Ne Değildir?. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 373-385.
- Bademci, V. (2016). Ölçme ve Araştırma yöntembiliminde Çağdaş Gelişmeler ve Yeni Standartlar 1: Geçerlik, Ölçümlerin Kullanımlarının ve Önerilen Yorumlarının Bir Özelliğidir. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 63-80.
- Baldry, A.C. (2003). Bullying in Schools and Exposure to Domestic Violence. *Child Abuse and Neglect*, 27,713–732.
- Baripoğlu, S. (2012). Facebook ve Twitter Davranış Bozukluğu Yapıyor mu? *Epsikiyatri*. Erişim Tarihi. 25.04.2020, <http://www.e-psikiyatri.com/facebookve-twitter-davranis-bozuklugu-yapiyor-mu-33945>
- Başar, M., & Çetin, Ö. (2013). İlk ve Orta Öğretim Öğrencilerinin Zorba Davranışlara Başvurma Düzeyleri ve Bu Davranışları Öğrenme Ortamları Üzerine Bir Araştırma. *Education Sciences*, 8(4), 471-488.
- Bayraktar, F. (2009). Ergenlerin Zorba ve Kurban Davranışlarında Birey, Aile, Akran ve Okula Dair Özelliklerin Rolü: Bütüncül Bir Model Önerisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beale, A. V. & Scott, P.C. (2001). “Bullybusters”: Using Drama to Empower Students to Take a Stand Against Bullying Behavior. *Professional School Counseling*,4(4), 300-305.
- Belsey, B. (2003). Always on, always aware. <http://cyberbullying.ca/>. Erişim Tarihi: 25 Nisan 2020.
- Besag, V. E. (1989). Bullies and victims in schools. USA, Open University.
- Bilgiç, E. (2007). İlköğretim I. kademedeki görülen zorba davranışların sınıf değişkenleri ve atmosferi algılamalarına göre incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana*.

- Bilgiç, E. ve Yurtal, F. (2009). An Investigation of Bullying According to Classroom Climate. *Journal of Theory and Practice in Education*, 5(2), 180-194.
- Bostancı, M. (2010). Sosyal medyanın gelişimi ve iletişim fakültesi öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal bilimlerde veri analizi el kitabı. *Pegem Yayınevi, Ankara*.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). Korelasyonel araştırmalar. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (22. Baskı) içinde (ss. 184-189)*. Ankara: *Pegem Akademi*.
- Ceyhan, E. (2008). Ergen ruh sağlığı açısından bir risk faktörü: İnternet bağımlılığı.
- Cooper, D. ve Snell, J. L. (2003). Bullying--Not Just a Kid Thing. *Educational Leadership*, 60(6), 22-25.
- Çalışgan, H. (2013). İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 81-92.
- Çankaya, İ. H., & Tan, Ç. (2010). Effect of cyber bullying on the distrust levels of pre-service teachers: considering Internet addiction as a mediating variable. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 9, 1634-1640.
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Çapık, C., Gözüm, S., & Aksayan, S. (2018). Kültürlerarası ölçek uyarlama aşamaları, dil ve kültür uyarlaması: Güncellenmiş rehber. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 26(3), 199-210.

- Çelik, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi: Kültür Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. 1st International Conference On New Trends in Communication.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2010). Multivariate statistics for the social sciences: SPSS and LISREL applications. Ankara: Pegem Akademi.
- DeVellis, R. F. (2016). *Scale development: Theory and applications* (Vol. 26). Sage publications.
- Deniz, L., Çalışgan, H. (2015). İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık. Route Educational and Social Science Journal, 2 (4), 399-422.
- DOLGUN, G. (2018). Akran Zorbalığını Önlemede Hemşirenin Rolü/Role of Nurse in Peer Bullying Prevention. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 5(1), 95-101.
- Dölek, N. (2002). İlk ve ortaöğretim okullarındaki öğrenciler arasında zorbaca davranışların incelenmesi ve zorbalığı önleme tutumu geliştirmek için hazırlanan bir programın etkisinin araştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Duman, M. Z. (2008). İnternet kullanımının öğrencilerin sosyal ilişkileri ve okul başarıları üzerindeki etkisi. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(3), 93-112.
- Düvenci, A. (2012). Ağ Neslinin İnternet Kullanımı Üzerindeki Sosyal Medya Etkisinin Sosyal Sapma Yaklaşımı ile İncelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekşi, F., Ümmet, D. (2013). Bir Kişilerarası İletişim Problemi Olarak İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık: Psikolojik Danışma Açısından Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (25), 91-115.
- Elliot M 1997. Doing something about bullying. *Child & Youth Care*, 15:4-5.
- Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27).
- Ergenç, A. (2011). Web 2.0 ve sanal sosyalleşme: Facebook örneği. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Ergüder, E.N. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve Mağduriyet düzeyleri ile internet bağımlılığı ve sosyal Medya tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.
- Erol, G. & Hassan, A. (2014). Gençlerin sosyal medya kullanımı ve sosyal medya kullanımının tatil tercihlerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 804-812.
- Espelage DL, Swearer SM. Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here? *School Psychology Review*. 2003; 32:365–384.
- Eşkisü, M. (2014). The Relationship Between Bullying, Family Functions and Perceived Social Support among High School Students. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 159, 492-496.
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and Preventing Bullying. *Crime and Justice*, 17, 381-458.
- Folaranmi A. O, (2013). A survey of facebook addiction level among selected Nigerian University Undergraduates. *New Media and Mass Communication*, 10(2012), 70-80.
- Gencer, H. (2017). Ortaokul Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık Davranışları ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sivas.
- Gençoğlu, C., Kumcağız, H., & Ersanlı, K. (2014). Ergenlerin Şiddet Eğilimine Etki Eden Ailevi Faktörler. *Electronic Turkish Studies*, 9(2).
- Greenbaum, S., Turner, B. & Stephens, R. D. (1989). *Set Straight on Bullies*. Malibu,CA: Pepperdine University Press.
- Güner, F. (2009). İlköğretim 7.sınıf Öğrencilerinden Akran Zorbalığı Zorba ve Kurbanlarının Okul Başarı Düzeyleri ve Sosyometrik Statülerinin Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars.

- Güneş, E. (2018). Zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı).
- Göker, G., & Keskin, S. (2015). Sosyal medya türevi olarak sosyal içerik platformları: betimsel bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 861874.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Gürsoy, E. C. (2010). Ergenlerde sosyodemografik özelliklere ve algılanan sosyal destek ile akran zorbalığına maruz kalmanın incelenmesi (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Gürültü, E. (2016). Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılıkları Ve Akademik Erteleme Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Hajli, M.N. (2013). A study of the impact of social media on consumers. *International Journal of Market Research*, 56(3), 387-405.
- Hall, W. J. (2016). Initial development and validation of the Bullyharm: The bullying, harassment, and aggression receipt measure. *Psychology in the Schools*, 53(9), 984-1000.
- Hamburger, ME., Basile, KC., Vivolo, AM. (2011). Measuring bullying victimization, perpetration, and bystander experiences: A compendium of assessment tools. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control, Division of Violence Prevention.
- Hazar, M. (2011). Sosyal medya bağımlılığı-bir alan çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, 151-176.
- Heale, R., & Twycross, A. (2015). Validity and reliability in quantitative studies. *Evidence-based nursing*, 18(3), 66-67.
- Hinson, R. E. (2011). Internet browsing behavior: A case study of executive post graduate students in Ghana. *Information Development*, 27(3), 176-185.

- Hökelekli, H. (2011) Değerler Psikolojisi ve Eğitimi, İstanbul Timaş Yayınları.
- İlhan-Alper, S. (2008). İlköğretimde Zorbalık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- İnce, M. Ve Koçak M. C. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi Örneği, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2), 736-749
- İrfaner, S. (2009). Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tutum ve görüşleri. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kalaycı, Ş. (2014). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri Asil Yayın Dağıtım. Ankara.
- Kaltiala-Heino R., ve ark. (2000). Bullying at School- An Indicator of Adolescents at Risk for Mental Disorders. *Journal of Adolescence*, 23, 661-674.
- Kandemir, M. (2006). İlköğretimde algılanan sınıf içi empatik atmosfer ile benlik algısı arasındaki etkileşimin akran zorbalığı ile ilişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karaca, H. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetle, internet bağımlılığı, aile işlevleri ve ebeveynlerin internet kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Karacı, A. ve Piri, Z. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Facebook Bağımlılığının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi: Kastamonu Üniversitesi Örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4).
- Karakoç, Y., Dönmez, L. (2014). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Temel İlkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 13(40),30-49.

- Karatoprak, S. (2017). Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları polikliniğine başvuran ergenlerde akran zorbalığı ve akran zorbalığının internet bağımlılığı ile ilişkisi. Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Malatya.
- Kepekçi, K. Y , Çınkır, D . (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık . Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi , 34 (34) , 236-253.
- Kepekçi, Y. K., & Çınkır, İ. (2006). Bullying among Turkish high school students. Child Abuse & Neglect, 30(2), 193-204.
- Kıldırın, Y. (2019). Lise Öğrencilerinin Zorbalıkla Baş Etme Düzeyleri ve Zorbalık Eğilimi Düzeyleri ile Bilgisayar Oyun Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. İstanbul.
- Kılıç, N. (2009). İlköğretim 6, 7, 8. Sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi ilçe merkez örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Koçak, N., G. (2012). Bireylerin sosyal medya kullanım davranışlarının ve motivasyonlarının kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı bağlamında incelenmesi: Eskişehir’de bir uygulama. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Koç, Z. (2006). Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara
- Koç, Z. (2007). Çocuklar ve ergenlerde okul zorbalığının toplumsal nedenleri. İlköğretmen Eğitimci Dergisi, 12, 32-37.
- Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston P. W. (2008). Cyberbullying. The UK: Blackwell.
- Kowalski, RM., Limber, SP., Agatston, PW. (2012). Cyber bullying: Bullying in the digital age. 2. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Köseoğlu, Y. ve Al, H. (2013). Bir siyasal propaganda aracı olarak sosyal medya. Akademik İncelemeler Dergisi, 8(3), 103-125.

- Kujath, C. L. (2011). Facebook and MySpace: Complement or substitute for face-to-face interaction? *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(12), 75-78.
- Kurutaş, M. (2018). Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile İnternet Bağımlılığı ve Çocukluk Çağı Travmaları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü. İstanbul
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2011). Addiction to social networks on the internet: A literature review of empirical research. *International Journal of Environmental and Public Health*, 8(9), 3528-3552.
- Kuss, D., & Griffiths, M. (2017). Social networking sites and addiction: Ten lessons learned. *International journal of environmental research and public health*, 14(3), 311.
- Küçükali, A. (2016). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı: Atatürk Üniversitesi örneği. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(13), 531-546.
- Külcü, P. D. (2015). Çocuklarda akran zorbalığı ve benlik saygısının incelenmesi. *Unpublished master's thesis*. Mersin University, Institute of Health Sciences, Mersin.
- Liepe- Levinson, K. & Levinson M. H. (2005). A General Semantics Approach to School-Age Bullying. *ETC: A Review Of General Semantics*, 62(1), 4-16.
- Macit, H. (2019). Marmara Bölgesi'nde Sosyal Medya Bağımlılığı Bulunan Bireylerin Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi. İstanbul.
- Olpak, Y. Z., & Çakmak, E. K. (2009). E-öğrenme ortamları için sosyal bulunuşluk ölçeğinin uyarlama çalışması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 142-160.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford, UK; Cambridge, USA: Blackwell.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of child psychology and psychiatry*, 35(7), 1171-1190.

- Olweus, D., Limber, S., ve Mihalic, S. (1999). Blueprints for violence prevention: Vol. 9. The Bullying Prevention Program. Boulder: Institute of Behavioral Science, University of Colorado.
- Otrar, M., Ökte, A. (2014). Öğrencilerin Zorbalık Eğilimleri ile Sosyal Medya Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3 (3), 135-144.
- Otu, A.A. (2015). Social Media Addictionamong Students of the University of Ghana, Doctoral dissertation, Ghana.
- Özbay, A. (2013). Ergenlerde siber zorbalık, siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Özdamar, K. (2016). Eğitim, sağlık ve davranış bilimlerinde ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi. Nisan Kitabevi. Eskişehir.
- Özdemir, M., & Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 17(4), 605-626.
- ÖZEN, D. Ş. (2010). Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş ve İçerik Yönelim Türü Problem Davranışlar İle İlişkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* : 17 (1).
- Ozer, I. (2014). Facebook addiction, intensive social networking site use, multitasking, and academic performance among university students in the united states, europe, and Turkey: A multigroup structural equation modeling approach. Unpublished doctoral dissertation. Kent State University.. US.
- Özbey, H., & Başdaş, Ö.Ü.Ö. (2013). Ergenler İçin Zorbalık ve Siber Zorbalık Ölçeği (BCS-A): Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.
- Özgenel, M., Canpolat, Ö., & Ekşi, H. (2019). Ergenler için sosyal medya bağımlılığı ölçeği (ESMBÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(3), 631-664.

- Özkan, Y., & ÇİFÇİ GÖKÇEARSLAN, E. (2010). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online (elektronik)*, 9(2), 576-586.
- Pace, B. (2001). Bullying. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2156.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth violence and juvenile justice*, 4(2), 148-169.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant behavior*, 29(2), 129-156.
- Pellegrini, A. D. ve Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British journal of developmental psychology*, 20(2), 259-280.
- Pepler, D. (2006). Bullying Interventions: A Binocular Perspective. *Journal of The Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 15(1), 16-20.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2010). Ankara'daki ilköğretim öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156).
- Pişkin, M., & Ayas, T. (2005). Lise öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığı olgusunun okul türü bakımından karşılaştırılması. *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri (21-23 Eylül) Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul*.
- Polat, F., & Sohbet, R. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 15(2), 41-51.
- Polat-Külcü, D. (2015). Çocuklarda Akran zorbalığı ve benlik saygısının incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin*.
- Rigby, K. (2002). *New Perspectives on bullying*. London: Jessica Kingsley.
- Rigby, K. (2007). *Bullying in Schools: and What to Do About It*. Victoria: Acer Press

- Rigby, K. (2012). Bullying in Schools: Adressing Desires, Not Only Behaviours. *Educational Psychology Review*, 24(2), 339-348.
- Rivers, I., & Smith, P. K. (1994). Types of bullying behaviour and their correlates. *Aggressive behavior*, 20(5), 359-368.
- Salı, J , Başak, B , Akca, E . (2015). Türkiye'de Ortaokul Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık . *Anadolu Journal of Educational Sciences International* , 5 (2) , 109-13.
- Sarak, Ö. 2012. Lise öğrencilerinde siber zorbalık. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Saruhan, Ş. C., & Özdemirci, A. (2011). Bilim, felsefe ve metodoloji: araştırmada yöntem problemi-SPSS uygulamalı. Alkım Yayınevi. İstanbul.
- Satan, A. (2006). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba davranış eğilimlerinin okul türü ve bazı sosyo demografik değişkenler ile ilişkisi.
- Savci, M. ve Aysan F. (2017). Technological Addictions And Social Connectedness: Predictor Effect Of İnternet Addiction, Social Media Addiction, Digital Game Addiction And Smartphone Addiction On Social Connectedness. *Dusunen Adam The Journal Of Psychiatry And Neurological Sciences*; 30:202216.
- Savcı, M, Ercengiz M, Aysan F. (2018). Ergenlerde Sosyal Medya Bozukluğu Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması. *Arch neuropsychiatry*;55(3).
- Semerci, A. (2017). Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1285-1300.
- Sezen, M. F., & Murat, M. (2018). Ergenlerde akran zorbalığı, internet bağımlılığı ve duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 160-182.
- Sharp, S., & Smith, P. K. (1994). School bullying: Insights and perspectives. Routledge.
- Shute R, Owens L, Slee P. (2008). Everyday victimization of adolescent girls by boys: Sexual harassment, bullying or aggression? *Sex Roles*. 58:477–489.

- Smith, P. K., Mahdavi J., Carvalho M., Fisher, S., Russell, S. ve Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *The Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Szczegieliak, A., Palka, J., & Krysta, K. (2013). Problems associated with the use of social networks: A pilot study. *Psychiatria Danubina*, 25(2), 212-215
- Şentürk, E. (2017). Sosyal Medya Bağımlılığının, Depresyon, Anksiyete Bozukluğu, Karışık Anksiyete ve Depresif Bozukluk Hastaları ile Kontrol Grubu Arasında Karşılaştırılması ve Kullanıcıların Kişilik Özellikleriyle İlişkinin Araştırılması. Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA*. Thomson/ Brooks/ Cole.
- Takış, Ö. (2007). Orta Öğretim Kurumları İçin Geliştirilen Zorbaca Davranışlarla Baş Edebilme Programının Etkisinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Taylan, H. H., Aydın, F., & Topal, M. (2017). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Sakarya ili örneği. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(1), 41-59.
- Tuncer, M., & Dikmen, M. (2016). Sosyal ağlarda bekleyen yeni tehlike: Siber zorbalık. *Re-discovery Learning with Digital Learners*, 94-102.
- Tura, G. (2008). Akran Zorbalığına Maruz Kalmayı Yordayan Özellikler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Turnalar, Kurtaran, G. (2008). İnternet bağımlılığını yordayan değişkenlerin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Tutgun-Ünal, A. & Deniz, L. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığının İncelenmesi, *Route Educational and Social Science Journal* Volume 3(2), s. 155-181.
- Tutgun-Ünal, A. (2015). Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Türkoğlu, S. (2013). Ergenlerin Problemlİ İnternet Kullanımları ile Siber Zorbalık Eğİlİmleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Ünür, E. (2016). Geleneksel medyanın sosyal medyayı nasıl kullandığına ilişkin bir inceleme: dizilerin twitter kullanımı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 153-170.
- Ünver, H., & Koç, Z. (2017). Siber Zorbalık ile Problemlİ İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 15(2).
- Vural, Z., & Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: ege üniversitesi iletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 5(20), 3348-3382.
- Vural, M., Karademir, T., & Kayabaşı, A. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinin Şiddet Eğilim Durumlarının Belirlenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 243-255.
- Xu, H. ve Tan, B.C.Y. (2012). Why Do I Keep Checking Facebook: Effects Of Message Characteristics On The Formation Of Social Network Services Addiction. Thirty Third International Conference on Information Systems, Orlando.
- Yelci, H. (2018). Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık ile saldırganlık ilişkisinin incelenmesi. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Yıldırım, K. P. (2003). Çıkmaz Sokak: Okulda Şiddet ve Zorbalık, Ankara & İstanbul, Nobel Yayınları, 2003, s. 4-19.
- Yurtal, F., & Cenkseven, F. (2007). İlköğretim okullarında zorbalığın yaygınlığı ve doğası. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 1-13.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

Sınıf: 5 6 7 8

Anne Eğitim Düzeyi: İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans Diğer

Baba Eğitim Düzeyi: İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans Diğer

Ailenizin gelir düzeyi: Düşük Orta Yüksek

Ek 2. Zorbalık Taciz Saldırıcılığa Maruziyet Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Akademik amaçla hazırlanmış bu çalışmada sorulara doğru ve içten yanıtlar vermeniz, araştırmanın doğru sonuçlar vermesini sağlayacaktır.

Sonuçlar, akademik çalışmalarda kullanılacak olup bilgileriniz gizli tutulacaktır. Bu nedenle ölçeklere ad-soyad yazmanıza gerek yoktur.

Lütfen hiçbir soruyu yanıtsız bırakmayınız.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Aşağıda diğer öğrencilerin size kasti olarak yapmış olabileceği ve sizin durduramadığınız kötü, zararlı ve incitici şeylerin bir listesi bulunmaktadır. Her bir ifadeyi okuyun ve ardından bu eylemin ne sıklıkta başınıza geldiğini gösteren bir yanıt seçin.

Geçtiğimiz ay içerisinde, Okuldaki öğrenciler...	Geçen ay olmadı	Geçen ay 1 veya 2 defa oldu	Haftada 1 defa oldu	Haftada 2 veya daha fazla kez oldu
Beni itti veya çekti	0	1	2	3
Bana bir şey attı	0	1	2	3
Bana tekme attı veya çelme taktı	0	1	2	3
Bana vurdu, yumruk veya tokat attı	0	1	2	3
Bana yaralayıcı aletle saldırdı	0	1	2	3
Bana kötü bir isim taktı	0	1	2	3
Bana kaba bir şey söyledi	0	1	2	3
Beni korkutacak veya sindirecek bir şey söyledi	0	1	2	3
İnsanları bana karşı kıskırttı	0	1	2	3
Hakkımda dedikodu çıkardı	0	1	2	3
Beni kendi grubundan dışladı	0	1	2	3
Hakkımda internette kötü bir şey paylaştı	0	1	2	3
Bana kaba içerikli bir eposta veya mesaj gönderdi	0	1	2	3
İnternette hakkımda kötü bir yorum yaptı	0	1	2	3
Bana ait olan bir şeyi kırdı veya bozdu	0	1	2	3
Eşyalarımın bir şeyler yazdı veya çizdi	0	1	2	3
Bana ait olan bir şeyi aldı ve geri vermedi	0	1	2	3
Beni rahatsız edecek biçimde cinsel bir şekilde dokundu	0	1	2	3
Hakkımda cinsel içerikli şeyler yazdı, çizdi ve söyledi	0	1	2	3
Saldırgan bir cinsel eylemde veya vücut hareketinde bulundu	0	1	2	3
İznilenmeden kıyafetlerimi çıkarmaya çalıştı	0	1	2	3
İznilenmeden vücudumun özel yerlerine dokundu (göğüs, kalça veya kasık)	0	1	2	3

Ek 3. Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği

Ergenler için Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği

Açıklama; Saygıdeğer katılımcı, aşağıda verilen ifadeleri son 1 yıldaki sosyal medya (MySpace, Facebook, Bebo, LinkedIn, Tumblr, Bloglar, Instangram, WhatsApp, Viber, Line, Tango, Snapchat, Wikipedia, Podcast Apple iTunes, Forumlar, YouTube, Twitter, vb.) kullanımınızı düşünerek işaretleyiniz.		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen/ara sıra	Çoğunlukla	Her zaman
		1	2	3	4	5
1	Sosyal medyayı kullanmadığımda sinirli, endişeli veya üzgün olurum.					
2	Aklımda sürekli sosyal medya yaptığım veya yapacağım etkinlikler vardır.					
3	Sosyal medyayı çok kullandığım için sinema, tiyatro, müzik, spor gibi diğer etkinliklere veya hobilerime zamanım kalmıyor.					
4	Sosyal medyada gezinirken “biraz daha” diyerek süreyi uzatırım.					
5	Sosyal medya iş, okul veya aile hayatımı olumsuz etkilemesine rağmen sosyal medyayı kullanmaya devam ediyorum.					
6	Sosyal medya kullanımımı kontrol etmeye, azaltmaya veya durdurmaya çalışırken zorlanıyorum.					
7	Kendimi mutlu hissetmek için sosyal medyayı daha fazla kullanırım.					
8	Sosyal medyada harcadığım zaman miktarını ailemden veya çevremdeki insanlardan gizlerim.					
9	Sosyal medyada harcadığım süre yüzünden insanlarla (aile, arkadaş ve sosyal çevre) ilişkilerimde ciddi çatışmalar yaşarım.					

*Ölçeğin kullanılması için izin alınmasına gerek yoktur.

**Ölçeğin kullanıldığı araştırmanın referans bilgilerinin gönderilmesi beklenmektedir.

İletişim adresi:

Ek 4. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri **rahatsız** ederler. Sizden istenen bu söz ve eylemlere; a) ne sıklıkla **uğradığınızı** ve b) ne sıklıkla **yaptığınızı** ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir.

Adınızı ve soyadınızı yazmayınız ve sorulara lütfen **dürüst** cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar **gizli tutulacak** ve hiç kimseye gösterilmeyecektir.

Hepinize şimdiden teşekkürler.

Sınıfınız :

Cinsiyetiniz :

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
1	El-kol şakası yaparak rahatsız etme										
2	Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama										
3	Saç ve kulak çekme										
4	Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma										
5	Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme										
6	Oyun oynarken sahayı ya da bir mekanı güç kullanarak terketmeye zorlama										
7	Çimdik atma, ısırma										
8	Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldırma										
9	İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme										
10	Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma										
11	Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma										
12	Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma										
13	Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma										
14	Bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldırma veya korkutma										
15	Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldırma ya da korkutma										
16	Saç ve ten rengi, diş yapısı, dış görünüşü, giysileri, beden yapısı ya da bedensel özürüyle alay etme										
17	Aksanı, şivesi ya da konuşma tarzıyla alay etme										
18	Adı ya da soyadıyla dalga geçme, hoşça gitmeyen, küçük düşürücü isimler (lakap) takma										
19	Anne, baba ya da ailesinin bazı özellikleriyle alay etme										
20	Küfür etme, kaba ve çirkin sözler söyleme										
21	Çeşitli nedenlerle sataşma, hakaret etme, küçük düşürme, utandırma, aşağılama, dalga geçme, alay etme, incitme, kızdırma, ağlatma.										
22	Tehdit etme										

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
23	Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama										
24	Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme										
25	Görmezden gelme, yok sayma										
26	Dışlamak amacıyla konuşmama, sorularına cevap vermeme										
27	Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme										
28	Arkadaşlarını kendisine karşı kıskırtarak aralarının bozulmasına çalışma										
29	Aleyhinde söylentiler çıkarma ve yayma										
30	Yapmadığı şeylerle ilgili iftira ve asılsız söylentiler ile suçlanma ve zor duruma düşürülme										
31	Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma										
32	Yapmadığı şeylerle ilgili öğretmene şikayet etme										
33	Sırlarını başkalarına anlatarak zor duruma düşürme										
34	Para ya da okul harçlığını zorla alma										
35	Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma										
36	Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma										
37	Para ya da eşyalarını çalma										
38	Kalem, kitap, defter vb eşyalarını kasıtlı olarak yırtma, kırma, atma, yakma										
39	Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma										
40	Kasıtlı olarak elbiselerini yırtma, yırtmaya çalışma, kirletme										
41	Baskıyla telefonuna kontür yükletme										
42	Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme										
43	Çanta ya da diğer eşyalarını izinsiz karıştırma										
44	Cinselliği çağrıştıran beden ve yüz ifadelerini kullanma (dudağını yalama, göz süzme, el-kol hareketleri yapma vb.)										
45	Yavru, fısıltı, yakışıklı diye laf atarak rahatsız etme										
46	Birini onun isteği dışında cinsel amaçla öpme, dokunma ya da bunları yapmaya çalışma										
47	Birinin giysilerini (etek, eşofman vb.) isteği dışında açarak rahatsızlık verme										
48	Rahatsız edici cinsel içerikli fiziksel şakalar yapma										
49	Cinsel içerikli isim takma (gay, lezbiyen, sapık vb.)										
50	Rahatsız edici cinsel içerikli sözel şakalar yapma										
51	İstemediği halde cinsel konuları konuşmaya zorlama.										
52	Cinsel içerikli söylentiler çıkarma ve yayma										
53	Tuvaletin duvar ya da kapısına, birinin adını kullanarak cinsel içerikli sözler yazma ya da resim yapma.										

EK5. Ölçek İzinleri

Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu Gelen Kutusu x

Alici: tayas

Tuncay hocam iyi günler dilerim.
İsmim Mustafa Said Çelik.

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Klinik Psikoloji tezli yüksek lisans öğrencisiyim. Tez konusu olarak bir zorbalık ölçeğinin türkçeye adaptasyonunu belirledik. Bu süreç içinde benzer ölçekler geçerliği için, sizin ve Mehmet hocanın çalışması olan AZBÖ Ergen Formu ölçeğini belirledik. Sizin içinde uygunsa eğer. Sizden hem izin hem de ölçeğin asıl halini istemek için iletişime geçtim. benimle paylaşımında bulunursanız çok mutlu olurum. Şimdiden çok teşekkür ederim, rahatsız ettiğim için kusura bakmayın. İyi günler dilerim. Saygılarımla.

Tuncay Ayas

Alici: ben

Yapacağınız çalışmalarda kolaylıklar dilerim
Prof. Dr. Tuncay AYAS
Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD

Alici: wjhall

10 May 2019 Cum 11:16

Hi Dear William J. Hall;

I'm Mustafa Said Celik. I'm a psychologist from Turkey. I'm a graduate student in Clinical Psychology. Currently, I'm studying my Master's Degree, I've determined my thesis topic and I like to use your scale BullyHARM as a screening tool for the students in Turkey by adapting it to Turkish setting if you have not contacted anyone in Turkey for adaptation of the scale.

Alici: ben

10 May 2019 Cum 19:47

Hi Mustafa,

Thank you for your interest in the BullyHARM. Please feel free to use and adapt it. I just ask that you cite my paper in any publications or presentations referring to it. Attached is the measure in a Word document. Good luck with your studies!

EK-6 Etik Kurul Onayı

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI

Sayı :E--804.01-2011100026
Konu :Etik Kurul Hak.

Tarih:10.11.2020

Çalışmanın Türü:	Yüksek Lisans Tezi
Konu:	Anket Uygulama
Başlık:	Zorbalık, Taciz ve Saldırganlığa Maruziyet Ölçeğinin Adaptasyonu ve Sosyal Medya Bağımlılığı İle İlişkisi
Yürütücü / Danışman:	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet DİNÇ
Yazar:	Mustafa Said ÇELİK
Karar:	Olumlu

Prof. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK
Etik Kurul Başkanı

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Osman Tolga ARICAK
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Gül Rengin KÜÇÜKERDOĞAN
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Ömer ÖZKAN
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Levent SUTCIGIL
Etik Kurul Üyesi

Ek: Etik Kurul Başvuru Formu.pdf (Elektronik Ek)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu:990802e2

Belge Doğrulama Adresi: <http://ebys.hku.edu.tr/Dogrulama/Index>

Adres :Havaalanı Yolu Üzeri 8.Km - Şahinbey / GAZİANTEP

Tel / Fax :+90 342 211 80 91 / +90 342 211 80 92

Kep Adresi :hasankalyoncu.unv@hs01.kep.tr

İrtibat:Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Web:sbe.hku.edu.tr

e-Posta:sbe@hku.edu.tr

